

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերձագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած մեդիայով կամ կոդով
մեջբերել կամ օգտագործել առկա նյութը առերժեյում համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

059 | 10 150

049 | 05.10.1922

Ungewöhnlich ungewöhnlich
ungewöhnlich 1922

1945

059
5-49

059

✓

ԸՆԹԵՐՑԱՍՐԱԶ

՝ ըջան բաղ-
նոր բովան-
նոս պի-

ԱՐԺԱԼԻՄՅԱ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՏԱՐԵԳԻՐԿ

1922

Գ. ՏԱՐԻ

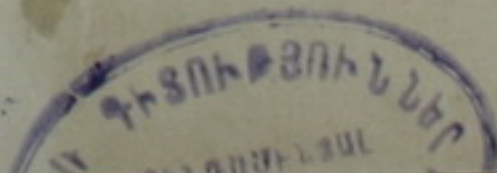
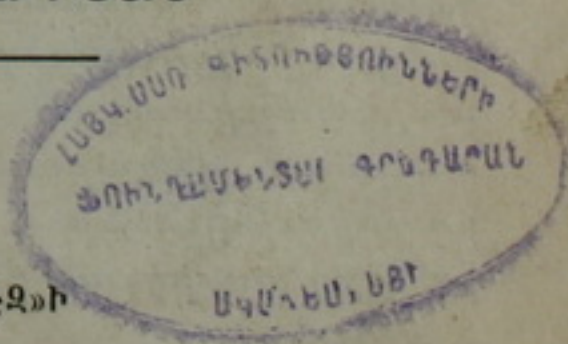
ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ «ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի

Fresno, California

057

A 11 29466

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Այս Տարեգիրքը իր երբորդ տարին է որ
կը թեւակոխէ:

Ձեռնարկելով մեր գործի հրատարակու-
թեան, Մեզ առաջնորդող միտքը եղած է ծառայ-
ել հանրութեան՝ տալով անոր Գրական, Գի-
տական ու Գեղարուեստական կտորներ, հան-
րագիտական հետաքրքիր ու շահեկան ծանօթու-
թիւններ, Յօդուածներ ու Զուարճալիքներ:

Թէ որքան յաջողած ենք մեր ձեռնարկին
մէջ՝ գործը ինքը ցոյց պիտի տայ:

Յաւակնութիւն չունինք կատարեալ գործ
մը ընծայելու հասարակութեան. բայց նախորդ
տարիներուն անոր գտած ընդունելութիւնը քա-
ջակերական մը եղաւ մեզ համար, մեր 1922-ի
տարեգիրքը աւելի ճոխացնելու և ծաւալը ըստ-
ուարացնելու: Ասով մէկտեղ գինն ալ համեմա-
տաբար զեղջած ենք՝ հասարակութեան աւելի
մատչելի դարձնելու համար զայն:

Առիթէն օգտուելով կոչ կ'ընենք մեր բոլոր
գրողներուն և մասնագէտներուն, որ հաճին ի-
րենց աջակցութիւնը բերել մեզ—ղրկելով հա-
սարակագիտական յօդուածներ, գրական, գի-
տական և գեղարուեստական կտորներ. ուսում-
նասիրութիւններ և հետաքրքիր նորութիւններ՝
յաջորդ տարուան համար:

Գործը պիտի շարունակենք և ո՛րքան բազմակողմանի ու պէսպիսուն ըլլայ անոր բովանդակութիւնը, ա՛յնքան աւելի արժէքաւոր պիտի ըլլայ ան:

Գրութիւնները մեզ հասնելու են ոչ ուշ քան 1922 Օգոստոս 31, հետեւեալ հասցէով՝

716 Blackstone Ave. Fresno, California

Մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնենք Կալիֆաթայի Հայկական Ճեմարանի ուսուցչապետ Պրն. Վաղարշակ Գալուստեանին, Օմար Խայեամի և Հաֆըզի չքնաղ հատուածներուն համար: Շնորհակալութիւն նաև ամէն անոնց որոնք սիրով աշխատակցեցան մեզի:

Պարտք կը սեպենք նաև յայտնելու, որ ներկայ Տարեգրքի հանրագիտական բնոյթ կրող գրութիւններու մէկ մասը մեզ հայթայթած է Պրն. Ալեքսանդր Մելիք:

Ա. Մ.

ՕՐ ԱՅՈՅՑ

1922 Փրկչական Թուականին
Եւ Բուն Տոմարական Թուականին Հայոց

4 3 1 4

Ե ւ

Փոքր Տոմ. Թուին Հայոց

Ռ 3 Ն Ա (1371)

Ի ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

4-րդ Տարւոյն, Հիմնուած 1918 Մայիս 28

Ե Ր Ե Ի Ա Ն

Եւ Ի Հայրապ. 11-րդ Տարւոյն Տ. Տ. ԳԵՈՐԳԱՅ Ե.
Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց — ԷՋՄԻԱԾԻՆ:

ԳԻՐ ՏԱՐԻՈՅՆ Է՝ Խ

ԵՕԹՆԵՐԵԱԿ ՀՌՈՎՄԱՅԵՅԻՈՅ՝ Զ

ՎԵՐԱԴԻՐ՝ ԺԳ

ՏԱՆՈՒՏԷՐ՝ ԱՅԾԵՂՁԻՐ:

ԳԼԽԱԽՈՐ ՏՕՆԻ ՕՐԵՐ

ԾՆՈՒՆԴ : Ա . ՏԱՂԱԽԱՐ :	ԵՇ . Յուշ . 6—19
Բարեկենդան Առաջաւորաց :	ԿԻՐ . Յնվ . 23 Փետր . 5
Բուն Բարեկենդան	ԿԻՐ . Փետր . 13—26
ԶԱՏԻԿ : Բ . ՏԱՂԱԽԱՐ :	ԿԻՐ . Ապրիլ 3—16
Երեւման Սաշի :	ԿԻՐ . Մայիս 1—14
Համբարձումն :	ԿԻՐ . Մայիս 15—28
Հողեգալուստ :	ԿԻՐ . Մայիս 22 Յունիս 4
Բարեկենդան Լուսաւորչի :	ԿԻՐ . Յունիս 12—25
ՎԱՐԴԱՎԱՌ : Գ . ՏԱՂԱԽԱՐ :	ԿԻՐ . Յուլիս 10—23
ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ : Դ . ՏԱՂԱԽԱՐ :	ԿԻՐ . Օգ . 14—27
ԽԱԶ : Ե . ՏԱՂԱԽԱՐ :	ԿԻՐ . Սեպտ . 11—24
Բարեկենդան Ս . Գէորգայ :	ԿԻՐ . Սեպտ . 18 Հոկտ . 1
Գիւտ Սաշ :	ԿԻՐ . Հոկտ . 23 Նոյ . 5
Բարեկենդան Յիսնակաց :	ԿԻՐ . Նոյ . 20 Դեկտ . 3
Բարեկենդան Ս . Յակոբայ :	ԿԻՐ . Դեկտ . 11—24

ԱՆՇԱՐԺ ՏՕՆԵՐ

(Ըստ Ղիկ Տումարի)

- ՅՈՒՆՎԱՐ 5 , Ճրագալոյց Ծննդեան :
 ՅՈՒՆՎԱՐ 6 , Ծնունդ :
 ՅՈՒՆՎԱՐ 7—12 , Ծննդեան յաջորդ օրեր :
 ՓԵՏՐՎԱՐ 14 , Տեառնդառաջ :
 ԱՊՐԻԼ 7 , Աւետումն Աստուածածնի :
 ՍԵՊՏ . 8 , Ծնունդն Ս . Աստուածածնի յԱննայէ :
 ՆՈՅԵՄ . 21 , Ընծայումն Ս . Աստուածածնի :
 ԴԵԿՏ . 9 , Յղութիւն Ս . Ածծ . նի յԱննայէ :

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Բողոք Կիրակի օրերը :
Ծննդեան Բ . և Ը . օրերը :
Տեառընդառաջ :
Աւագ Հինգշաբթի :
Զատիկի Ա . Բ . Գ . օրերը :
Աւետման տօնի օրը :
Համբարձման տօնի օրը :
Գր . Լուսաւորչի նշխարաց գիւտի օրը :
Վարդաւառի ԲԾ . :
Աստուածածնի ԲԾ . :
Խաչի ԲԾ . :
Աստուածածնի Յղութեան , Ծննդ . և Ընծայման օրերը :
Վարդանանց տօնի օրը :

ՊՍԱԿԻ ԹՈՅԼԱՏՈՒ ՕՐԵՐ

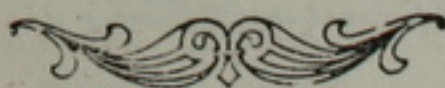
Ծննդեան ութը օրերը , Յնվ . 8—12 (Հին Տոմ .) :
Յնվ . 14—20—էն մինչև Առաջաւորաց Բարեկենդան :
Առաջաւորաց ԲԾ . էն մինչև Բուն Բարեկենդան :
Նոր Կիրակիի ԲԾ . էն մինչև Վարդաւառի Բարեկենդան :
Վարդաւառի ԳԾ . էն մինչև Ածծ . նի Բարեկենդան :
Աստուածածնի ԳԾ . էն մինչև Խաչի Բարեկենդան :
Խաչի ԳԾ . էն մինչև Յիսնակաց Բարեկենդան :
Յիսնակաց ԲԾ . էն մինչև Ծննդեան Բարեկենդան :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՕՆԵՐ

(Ըստ Նոր Տոմարի)

Յնվ. 1, Աճանոր—	New Year's.
Փետր. 12, Ծնունդ Լինքոլնի—	Lincoln's Birthday.
Փետր. 22, Ծնունդ Ուոշինգթոնի—	Washington's "
Մայիս 30, Մեռելոց—	Decoration Day
Յնս. 17, Տօն Պընքըր Բիլլսի—	Bunker Hill Day
Յլս. 4, Անկախութեան տօն—	Independence Day
Սեպտ. 4, Աշխատաւորական տօն—	Labor Day.
Հոկտ. 12, Գոլոմպոսեան տօն—	Columbus Day.
Նոյ. 11, Զինադադարի տօն—	Armistice Day.
Նոյ. 30, Գոհարանատօն—	Thanksgiving Day
Դեկտ. 25, Ծնունդ—	Christmas.

ՅՈՒՆՎԱՐ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

- 1 — *Կիր . Դ . Յիսնակաց : ՏԱՐԵՄՈՒՏ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴ : 1922 ԹԻ . ՔՐՍ .Ի ԸՍՏ ՆՈՐ ՏՈՄԱՐԻ :
- 2 — ԲՇ . Հայրապետացն՝ Իգնատիոսի և Ադդէի , և Էսխակոսյոսացն՝ Մարուքայի և Թէոսյոմ . Լայլն :
- 3 — ԳՇ . Նախավկայ և անդրանիկ Թադաւորին Արգարու :
- 4 — ԴՇ . Պաշք : Երեկոյեան Նախատօնակ :
- 6 — ՈՒՐ . Պաշք : Երեկոյեան Նախատօնակ :
- 7 — ՇԲ . Տօն Ստեփաննոսի Նախավկային և Առաջին Մարտիրոսին :
- 8 — *Կիր . Ե . Յիսնակաց : Երեկոյեան Նախատօնակ :
- 9 — ԲՇ . Տօն Առաքելոցն Պօղոսի և Պետրոսի : Երեկոյեան Նախատօնակ :
- 10 — ԳՇ . Տօն Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ Առաքելոյն և Յովհաննու Աւետարանչին :
- 11 — ԴՇ . Պաշք :
- 12 — ԵՇ . Պաշք :
- 13 — ՈՒՐ . Պաշք :
- 14 — ՇԲ . Պաշք : ՏԱՐԵՄՈՒՏ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴ 1922 ԹԻ . ՔՐՍ .Ի՝ ԸՍՏ ՀԻՆ ՏՈՄԱՐԻ : Յնվ . — 1
- 15 — *Կիր . Զ . Յիսնակաց : Պաշք : — 2

16 —	ԲՇ . Պահք :	— 3
17 —	ԳՇ . Պահք :	— 4
18 —	ԴՇ . Ճրագալոյց Ծննդեան Քրիստոսի : Խթումն : Երեկ . Պատր . և Նախտն .	— 5
19 —	*ԵՇ . Տօն ԾՆՆԴԵԱՆ և ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ : Ա . ՏԱՂԱԽԱՐ : Միջոց ուտիքը 18 օր է :	— 6
20 —	*ՈՒՐ . Բ . օր Ծննդեան : Մեռելոց :	— 7
21 —	*ՇԲ . Գ . օր Ծննդեան :	— 8
22 —	*ԿԻՐ . Դ . օր Ծննդեան :	— 9
23 —	ԲՇ . Ե . օր Ծննդեան :	— 10
24 —	ԳՇ . Զ օր Ծննդեան :	— 11
25 —	ԴՇ . Է . օր Ծննդեան :	— 12
26 —	*ԵՇ . Ը . օր Ծննդ . և Անուանակչ . Քս . ի :	— 13
27 —	ՈՒՐ . Պահք :	— 14
28 —	ՇԲ . Տօն Ծննդ . Յովհ . Կարապետին :	— 15
29 —	*ԿԻՐ . Ա . ԿԻՐ . յետ Ութօրէից Ծննդ . :	— 16
30 —	ԲՇ . Տօն Պետրոսի Հայրապետին , Վլասայ Եպ . և Աբիսողոմայ Սարկաւագին :	— 17
31 —	ԳՇ . Տօն Անտօնի , Տրոփոնի , Պարսամայ և Ոնոփրիոսի Ճգնաւորացն :	— 18

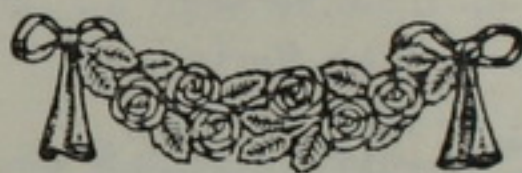
ՓԵՏՐՎԱՐ 28 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — ԴՇ . ՊաՀք :	— 19
2 — ԵՇ . Տօն Թէոդոսի Թագաւորին և Մանկանցն Եփեսոսի :	— 20
3 — Ուր . ՊաՀք :	— 21
4 — ՇԲ . Տօն Աքանասայ և Կիւրդի հայրապ .	— 22
5 — *Կիր . Բ . յէտ ութօրէից Ծննդեան :
Առաջաւորաց Բարեկենդան :	— 23
6 — ԲՇ . ՊաՀք Առաջաւորաց :	— 24
7 — ԳՇ . ՊաՀք Առաջաւորաց :	— 25
8 — ԴՇ . ՊաՀք Առաջաւորաց :	— 26
9 — ԵՇ . ՊաՀք Առաջաւորաց :	— 27
10 — ՈԻՐ . ՊաՀք Առաջաւորաց :	— 28
11 — ՇԲ . Տօն Սարգիս Զօրավարին և որդ .
Մարտիրոսին և 14 զինուորացն :	— 29
12 — *Կիր . Գ . Կիր . յէտ ութօրէից Ծննդ .	— 30
13 — ԲՇ . Տօն Ատովմեանց Զօրավարացն :	— 31
14 — ԳՇ . Տօն Սուփիասեանց վկայից : Փետր .	— 1
15 — ԴՇ . ՊաՀք :	— 2
16 — ԵՇ . Տօն Ոսկեանց :	— 3
17 — ՈԻՐ . ՊաՀք :	— 4
18 — ՇԲ . Տօն Իսահակայ Պարթեւի հայրապ .	— 5
19 — *Կիր . Դ . Կիր . յէտ ութօրէից Ծննդ .	— 6
20 — ԲՇ . Տօն Մարկոսի Էպ . Պիոնի քհնյ .	

	Կիւրդի և Բենիամին սրկւդ. ևն.:	— 7
21 —	ԳՇ. Տօն Ղեւոնդեանց քահանայիցն:	— 8
22 —	ԴՇ. Պահք:	— 9
23 —	*ԵՇ. Տօն ՎԱՐԴԱՆԱՆՅ ԶՕՐԱՎԱՐԱՅՆ և 1036 ՎԿԱՅԻՅՆ:	— 10
24 —	ՈԻՐ. Պահք:	— 11
25 —	ՇԲ. Կ. Պոլսոյ ժող. 150 հայրապ.	— 12
26 —	*ԿԻՐ. ԲՈՒՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ:	— 13
27 —	*ԲՇ. Տեառնընդառաջ: Քառասնօրեայ դալստեան Քրիստոսի:	— 14
28 —	ԳՇ. Բ. օր ՄԷԾ Պահոյ:	— 15

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք Ն Ե Ր

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ առաջին անգամ մուտ դտաւ Հայերու
մէջ ԹԱԴԷՈՍ և ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ Առաքեալներու ձեռքով:
Երկար ատեն հալածուեցաւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մէջ, մինչեւ որ
ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԶԻ (302 — 325) անձնուէր ջանքերուն շնոր-
հիւ ՄԵԾՆ ՏՐԴԱՏ ընդունեց Քրիստոնէութիւնը և Պետական
Կրօնք հռչակեց զայն:

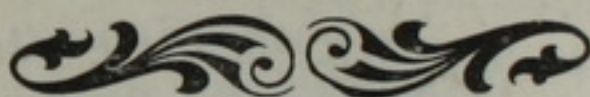
ՄԱՐՏ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — ԴՇ . Գ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	ՓԷար . — 16
2 — ԵՇ . Դ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 17
3 — ՈԻՐ . Ե . օր ՄԷԾ ՊաՀոց : Յիշատակ
Յովհաննու Մարգարէին :	— 18
4 — ՇԲ . Զ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց : Թէոդորոսի
ղօրավարին :	— 19
5 — *ԿԻՐ . Բ . Կիր . քառասն . պաՀոց :	— 20
6 — ԲՇ . Ը . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 21
7 — ԳՇ . Թ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 22
8 — ԴՇ . Ժ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 23
9 — ԵՇ . Ժա . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 24
10 — ՈԻՐ . Ժբ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 25
11 — ՇԲ . Տօն Կիւրղի Երուսաղէմայ Հայրապ .
և միւս Կիւրղի եպ . և մօրն նորա Աննայի	— 26
12 — *ԿԻՐ . Գ . Կիր . քառասն . ՊաՀոց :	— 27
13 — ԲՇ . ԺԵ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 28
14 — ԳՇ . ԺԶ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	Մարտ — 1
15 — ԴՇ . ԺԷ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 2
16 — ԵՇ . ԺԸ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 3
17 — ՈԻՐ . ԺԹ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 4
18 — ՇԲ . Տօն Յովհաննու Հայրապ . և Հայ-
րապետացն մերոց Յովհ . Օճնեցւոյն ,
Յովհաննու Որոտ . և Գր . Տաթեւացւոյն :—	5

19 — *ԿԻՐ . Դ . ԿԻՐ . քառասն . ՊաՀոց :	— 6
20 — ԲՇ . ԻԲ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 7
21 — ԳՇ . ԻԳ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 8
22 — ԴՇ . ԻԴ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 9
23 — ԵՇ . ԻԵ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 10
24 — ՈԻՐ . ԻԶ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 11
25 — ՇԲ . Տօն Մանկանցն քառասնից՝ որք ի Սերաստիա կատարեցան :	— 12
26 — *ԿԻՐ . Ե . ԿԻՐ . քառասն . ՊաՀոց :	— 13
27 — ԲՇ . ԻԹ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 14
28 — ԳՇ . Լ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 15
29 — ԴՇ . ԼԱ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 16
30 — ԵՇ . ԼԲ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 17
31 — ՈԻՐ . ԼԳ . օր ՄԷԾ ՊաՀոց :	— 18

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք Ն Ե Ր

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ՎԹՈՌՆԵՐ ՈՒՆԻՆՔ՝ ԷԶՄԻԱՄԻՆ ,
ՍԻՍ ԷԼ ԱՂԹԱՄԱՐ :

Էջմիածինը Ս . ԳՐ . ԼՈՒՍԱՆՈՐԻՅԷՆ (302) մինչև Գէորգ Ե .
(1912) ունեցած է 159 Կաթողիկոսներ :

Սիսը՝ ԳԳ . Թ . ՄՈՒՍԱՐԷԿԵԱՆԷՆ (1439) մինչև Սահակ Բ .
40է աւելի , Աղթամարը՝ Դաւիթ Ա . Թոռնիկեանէն (1113) մին-
չև Խաչատուր Գ . Շիրօեան (1864—1895) 48 Կաթողիկոսներ :

ԱՊՐԻԼ 30 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — ՇԲ . Տօն Ս . Գրիգոր Լուսաւորչի չարչ .
և մտին ի վիրասլն :	— 19
2 — *ԿԻՐ . Զ . Կիր . քառասն . Պահոյ :	— 20
3 — ԲՇ . ԼԶ . օր ՄԷԾ Պահոյ :	— 21
4 — ԳՇ . ԼԷ . օր ՄԷԾ Պահոյ :	— 22
5 — ԴՇ . ԼԸ . օր ՄԷԾ Պահոյ :	— 23
6 — ԵՇ . ԼԹ . օր ՄԷԾ Պահոյ :	— 24
7 — ՈԻՐ . Խ . օր ՄԷԾ Պահոյ :	— 25
8 — ՇԲ . Յիշատակ Ղազարու Յարութեան :	— 26
9 — *ԿԻՐ . Է . Կիր . ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ : Առտուն
անդաստան , Երեկոյեան Դոնքացէք :	— 27
10 — Աւադ ԲՇ .	— 28
11 — Աւադ ԳՇ . Տասն կուսանաց :	— 29
12 — Աւադ ԴՇ .	— 30
13 — *Աւադ ԵՇ . Ոտնկուայ : Իւղով օծման :	— 31
14 — Աւադ ՈԻՐ . քաղումն :	Ապրիլ — 1
15 — Աւադ ՇԲ . նաւակատիք : Խթում : Ճրա-
գալոյց Զատիկի : Երեկոյեան պատա-
րագ և նախատօնակ :	— 2
16 — ԿԻՐ . ԶԱՏԻԿ : Բ . ՏԱՂԱԻԱՐ : Յարու-
թիւն ՅՍ . Ի : Յիսնօրեայ տօն :	— 3
17 — *ԲՇ . Բ . օր Յինանց : Մոռելոց :	— 4
18 — *ԳՇ . Գ . օր Յինանց :	— 5

19 — ԴՇ . Դ . օր Յինանց : Երեկ . Նախատօն . :	— 6
20 — *ԵՇ . Ե . օր Յինանց : Աւետեաց տօն Մարիամ Աստուածածնի :	— 7
21 — ՈԻՐ . Զ . օր Յինանց :	— 8
22 — ՇԲ . Յիշատակ գլխատման Յովհաննու Մկրտչին :	— 9
23 — *ԿԻՐ . Բ . Նոր Կիրակի կամ կրկնազատիկ	— 10
24 — ԲՇ . Թ . օր Յինանց :	— 11
25 — ԳՇ . Ժ . օր Յինանց :	— 12
26 — ԴՇ . ԺԱ . օր Յինանց :	— 13
27 — ԵՇ . ԺԲ . օր Յինանց :	— 14
28 — ՈԻՐ . ԺԳ . օր Յինանց :	— 15
29 — ՇԲ . ԺԴ . օր Յինանց :	— 16
30 — *ԿԻՐ . Գ . Աշխարհամատրան կամ կա- նանչ Կիրակի :	— 17

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք Ն Ե Ր

ՊՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ Երկու աթոռներ ունինք. ՊՈԼԻՍ ԼԷ
ԵՐՈՒԱՂԵՄ :

Կ.Պոլիսը Յովակիմ Ա. էն (1461—1478) ժինչե Զաւէն Ար-
քեպիսկոպոս (ներկայ Պատրիարքը) ունեցած է 78 Պատրիարք :

Երսաղէմը Արբաշամ Ա. էն (637—669) ժինչե Թարու-
թիւն Արքեպիսկոպոս (1885—1910) ունեցած է 79 Պատրիարք :

ՄԱՅԻՍ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — ԲՇ . ԺԶ . օր Յինանց :	— 18
2 — ԳՇ . ԺԷ . օր Յինանց :	— 19
3 — ԴՇ . ԺԸ . օր Յինանց :	— 20
4 — ԵՇ . ԺԹ . օր Յինանց :	— 21
5 — ՈԻՐ . Ի . օր Յինանց :	— 22
6 — ՇԲ . ԻԱ . օր Յինանց :	— 23
7 — *ԿԻՐ . Դ . Կարմիր Կիրակի :	— 24
8 — ԲՇ . ԻԳ . օր Յինանց :	— 25
9 — ԳՇ . ԻԴ . օր Յինանց :	— 26
10 — ԴՇ . ԻԵ . օր Յինանց :	— 27
11 — ԵՇ . ԻԶ . օր Յինանց :	— 28
12 — ՈԻՐ . ԻԷ . օր Յինանց :	— 29
13 — ՇԲ . ԻԸ . օր Յինանց :	— 30
14 — *ԿԻՐ . Ե . Կիր . : Երևման խաչ :	Մայիս — 1
15 — ԲՇ . Լ . օր Յինանց :	— 2
16 — ԳՇ . ԼԱ . օր Յինանց :	— 3
17 — ԴՇ . ԼԲ . օր Յինանց :	— 4
18 — ԵՇ . ԼԳ . օր Յինանց :	— 5
19 — ՈԻՐ . ԼԴ . օր Յինանց :	— 6
20 — ՇԲ . ԼԵ . օր Յինանց :	— 7
21 — *ԿԻՐ . Զ . Կիրակի Յինանց :	— 8
22 — ԲՇ . ԼԷ . օր Յինանց :	— 9
23 — ԳՇ . ԼԸ . օր Յինանց :	— 10

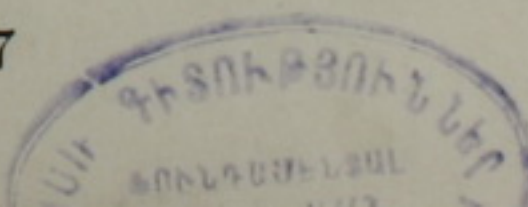
24 — ԴՇ . ԼԹ . օր Յինանց :	— 11
25 — *ԵՇ . Խ . օր Յինանց : Համբարձումն Քրիստոսի :	— 12
26 — ՈԻՐ . ԽԱ . օր Յինանց :	— 13
27 — ՇԲ . ԽԲ . օր Յինանց :	— 14
28 — *ԿԻՐ . Է . Բ . Ծաղկազարդ կամ Մեծա- հրաչի Կիրակի : ՏՕՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒ- ԹԵԱՆՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ :	— 15
29 — ԲՇ . ԽԴ . օր . Յինանց :	— 16
30 — ԳՇ . ԽԵ . օր Յինանց :	— 17
31 — ԴՇ . ԽԶ . օր Յինանց :	— 18

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք Ն Ե Ր

Ամերիկահայերու Առաջնորդանիստ քաղաքն է Ուստր : Ա-
ռաջին առաջնորդը եղած է հանդուցեալ Յովսէփ Եպիսկոպոս
Սարահեան :

Ներկայ առաջնորդն է Տիրայր Եպիսկոպոս Տէր Յովհան-
նէսեան :

1945
5075

A II 750
29466

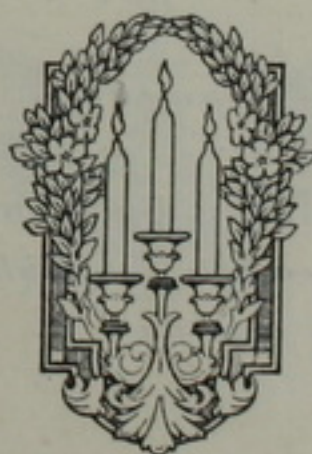
ՅՈՒՆԻՍ 30 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — ԵՇ . ԽԷ . օր Յինանց :	Մայիս — 19
2 — ՈԻՐ . ԽԸ . օր Յինանց :	— 20
3 — ՇԲ . ԽԹ . օր Յինանց :	— 21
4 — *ԿԻՐ . Հոգեգալուստ : Պենտեկոստ :	— 22
5 — ԲՇ . Պաշար :	— 23
6 — ԳՇ . Պաշար :	— 24
7 — ԴՇ . Պաշար :	— 25
8 — ԵՇ . Պաշար : Տօն Հոգեգալստեան :	— 26
9 — ՈԻՐ . Պաշար :	— 27
10 — ՇԲ . Պաշար :	— 28
11 — *ԿԻՐ . Ա . Կիւրակէ : Սկիզբն Յար . Կիւր . Երեկոյեան Նախատօնակ :	— 29
12 — ԲՇ . Տօն Հոգիսիրմեանց Կուսանաց : Երեկոյեան Նախատօնակ :	— 30
13 — ԳՇ . Տօն Գայեանեան կուսանաց :	— 31
14 — ԴՇ . Պաշար : Երեկ . Նախատօնակ : Յնս .	— 1
15 — ԵՇ . Տօն Յովհաննու Կարապ . և Աթանագ . Եպսկ . :	— 2
16 — ՈԻՐ . Պաշար : Երեկ . Նախատօնակ :	— 3
17 — *ՇԲ . Տօն Ս . Գրիգոր Լուսաւորչի , Ելանելոյն ի վիրապէն :	— 4
18 — *ԿԻՐ . Բ . Կիրակի : Տօն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Ս . Էջմիածնի :	— 5

- 19 — ԲՇ . Մանկանցն Բեթղեհեմի *և լն* . — 6
- 20 — ԳՇ . Տօն Նունեայ և Մանեայ կուսնց . — 7
- 21 — ԴՇ . ՊաՀք : — 8
- 22 — ԵՇ . Տօն . Սահակայ և Յովսեփայ իշխանաց և սրբոց Սարգսի և Բագոսի : — 9
- 23 — ՈԻՐ . ՊաՀք : — 10
- 24 — ՇԲ . Տօն Սրբ . Մեծն Ներսիսի Հայրապետին և Խաթայ Էպս . ին : — 11
- 25 — *ԿԻՐ . Գ . Կիրակի : Ս . Գրիգոր Լուսաւորչի բարեկեդան : — 12
- 26 — ԲՇ . Տօն Եպիփանոսի Կիպրացւոյն , Բաբելայ հայր . և իրենց աչկ . — 13
- 27 — ԳՇ . Կոստանդ . Թաղաւորին Էւ մօրն նորա Հեղինայ : — 14
- 28 — ԴՇ . ՊաՀք : — 15
- 29 — ԵՇ . Թէոդիտոնի Գաղատացւոյն Էւ Թալիլիա բժշ . և 7 կուսանացն՝ որք ի Սնկիւրիա կատարեցան : — 16
- 30 — ՈԻՐ . ՊաՀք : — 17

ՅՈՒԼԻՍ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — *ՇԲ. Գիւտ նշխարաց Ս. Գր. Լուս. Յնս. —	18
2 — *ԿԻՐ. Դ. Կիր. զկնի հոգեգալստեան :	— 19
3 — ԲՇ. Վկայիցն Անտոնինոսի, Թէոփիլոսի,
Անիփտոսի և Փոտինոսի :	— 20
4 — ԳՇ. Դանիէլի մարգարէին և երից
մանկանցն :	— 21
5 — ԴՇ. Պաշգ :	— 22
6 — ԵՇ. Ս. Թարգմանչացն մերոց ԻՍԱ-
ՀԱԿԱՅ և ՄԵՍՐՈՎՊԱՅ :	— 23
7 — ՈՒՐ. Պաշգ :	— 24
8 — ՇԲ. Տրդատ Բագաւորին և Աշխէն
տիկնոջն և Խոսրովիդիստոյն :	— 25
9 — *ԿԻՐ. Ե. Կիրակի զկնի հոգեգ.	— 26
10 — ԲՇ. Կալիստրատոսի և Ղուկիանոսի :	— 27
11 — ԳՇ. Զափարիայ Մարգարէին :	— 28
12 — ԴՇ. Պաշգ :	— 29
13 — ԵՇ. Եղիշէի Մարգարէին :	— 30
14 — ՈՒՐ. Պաշգ :	Յուլիս — 1
15 — ՇԲ. 12 առաքելոց Քրիստոսի :	— 2
16 — *ԿԻՐ. Զ. Կիրակի : Բարեկենդան
Վարդավառի սկսոց :	— 3
17 — ԲՇ. Պաշգ :	— 4
18 — ԳՇ. Պաշգ :	— 5

19 —	ԴՇ . Պահք :	—	6
20 —	ԵՇ . Պահք :	—	7
21 —	ՈԻՐ . Պահք :	—	8
22 —	ՇԲ . Նաւակատիք : Յիշատակ Տապա- նակին : Երեկոյեան Նախատօնակ :	—	9
23 —	*ԿԻՐ . ՎԱՐԴԱՎԱՌ : Գ . ՏԱՂԱԻԱՐ : Տօն պայծառակերպութեան : Միջոց ուտիք չորս շաբաթ :	—	10
24 —	*ԲՇ . Բ . օր Վարդավառի : Մեռելոց :	—	11
25 —	ԳՇ . Գ . օր Վարդավառի :	—	12
26 —	ԴՇ . Պահք :	—	13
27 —	ԵՇ . Եսայեայ Մարգարէի :	—	14
28 —	ՈԻՐ . Պահք :	—	15
29 —	ՇԲ . Թադէոս Առաք . և Սանդիստոյ կուս . :	—	16
30 —	*ԿԻՐ . Բ . Կիրակի զկնի Վարդավառ .	—	17
31 —	ԲՇ . Կիպրեանոսի եպ . և 45 Վկայիցն և Յուստիանեայ , Եւփիմեայ և Քրիստիանեայ կուսանաց :	—	18

ՕԳՈՍՏՈՍ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

- 1 — ԳՇ . Աթանագինեայ եպ . և 10 աշա-
կերտաց : Յուլիս — 19
- 2 — ԴՇ . ՊաՀք : — 20
- 3 — ԵՇ . Նախահարց Աղամայ և Արելի և լն . — 21
- 4 — ՈԻՐ . ՊաՀք : — 22
- 5 — ՇԲ . Ողորդ և քոռանց Ս . Գր . Լուս . — 23
- 6 — *ԿԻՐ . Գ . Կիրակի զկնի վարդավառի : — 24
- 7 — ԲՇ . Մակարայեցւոյն՝ Եղիազարու քհն . — 25
- 8 — ԳՇ . 12 Մարդարէից՝ Զաքարիայ , Մա-
ղաքիայ և լն . : — 26
- 9 — ԴՇ . ՊաՀք : — 27
- 10 — ԵՇ . Սովիա և Լրից դատերայն՝
Պիստոսի , Էլպիսի և Ագապիի : — 28
- 11 — ՈԻՐ . ՊաՀք : — 29
- 12 — ՇԲ . Գրիգոր Աստուածաբանի : — 30
- 13 — *ԿԻՐ . Գ . Կիրակի զկնի վարդ . : — 31
- 14 — ԲՇ . Կիրակոսի և Յուդիտայի և Գորտիսի
Պողիփոսի և Գրիգորիսի : Օգոստ . — 1
- 15 — ԳՇ . վահանայ Գողթնացւոյն , Եւգի-
նիայ և լն . : — 2
- 16 — ԴՇ . ՊաՀք : — 3
- 17 — ԵՇ . Եւգինիոսի , Մակարիոսի , վա-
ղերիանոսի և լն . : — 4

18 —	ՈՒՐ . Պաշգ :	— 5
19 —	ՇԲ . Եփեսոսի ժողով . 200 հայրապ .	— 6
20 —	*ԿԻՐ Ե . Կիրակի : Բար . Աստուածածնի :	— 7
21 —	ԲՇ . Պաշգ :	— 8
22 —	ԳՇ . Պաշգ :	— 9
23 —	ԴՇ . Պաշգ :	— 10
24 —	ԵՇ . Պաշգ :	— 11
25 —	ՈՒՐ . Պաշգ :	— 12
26 —	ՇԲ . Նաւակատիք : Տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի :	— 13
27 —	*ԿԻՐ . ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս . ԱՍՏՈՒԱ- ԾԱԾՆԻ : Դ . ՏԱՂԱԻԱՐ : Միջոց ու- տիք երեք շաբաթ :	— 14
28 —	*ԲՇ . Բ . օր Աստուածածնի : Մեռելոց :	— 15
29 —	ԳՇ . Գ . օր Աստուածածնի :	— 16
30 —	ԴՇ . Դ . օր Աստուածածնի :	— 17
31 —	ԵՇ . Ե . օր Աստուածածնի :	— 18

ՄՏԲԻ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

Ազատութիւնն ու Հաւասարութիւնը մեր իրաւունքներն են,
բայց Եղբայրութիւնը մեր սպարտականութիւնն է :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԻԿՑ

Ամէջիր մեռնելէն, եթէ մարդկութեան համար յաղթանակ
չես տարած :

ԺՈՌԷՍ ՄՈԿ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30 ՕՐ

<u>ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ</u>	<u>ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ</u>
1 — ՈՒՐ . Զ . օր Աստուածածնի :	Օգոստ . — 19
2 — ՇԲ . Է . օր Աստուածածնի :	— 20
3 — *ԿԻՐ . Ը . օր Աստուածածնի : Բ . ԿԻՐ . :	— 21
4 — ԲՇ . Թ . օր Աստուածածնի :	— 22
5 — ԳՇ . Յովակիմայ և Աննայի ծնողացն Ս . Ածծ . ի և կանանցն իւղաբերից :	— 23
6 — ԴՇ . Պաւլոս :	— 24
7 — ԵՇ . Երեմեայ Մարգարէին :	— 25
8 — ՈՒՐ . Պաւլոս :	— 26
9 — ՇԲ . Առաքելոցն՝ Թովմայի , Յակոբայ և Շմաւոնի :	— 27
10 — *ԿԻՐ Գ . Կիրակի զկնի Ած . :	— 28
11 — ԲՇ . Ստեփաննոսի Ունեցւոյն և Էլն .	— 29
12 — ԳՇ . Մարգարէիցն՝ Եզեկիէլի , Եզրի և Զաքարեայ՝ հօրն Յովի . Մկրտչին :	— 30
13 — ԴՇ . Պաւլոս :	— 31
14 — ԵՇ . Յովհաննու Կարապետին և Յոբայ արդարւոյն	Սեպտ . — 1
15 — ՈՒՐ . Պաւլոս :	— 2
16 — ՇԲ . Նիկիոյ Ժողովոյն 118 հայրապ .	— 3
17 — *ԿԻՐ . Դ . Կիր . : Բարեկենդան Սաչի :	— 4
18 — ԲՇ . Պաւլոս :	— 5
19 — ԳՇ . Պաւլոս :	— 6

20 —	ԴՇ . ՊաՀք :	— 7
21 —	*ԵՇ . ՊաՀք : Ծննդ . Ս . կուսին Աննայէ :	— 8
22 —	ՈԻՐ . ՊաՀք :	— 9
23 —	ՇԲ . Նաւակատիք : Երեկ . Նախատօնակ :	— 10
24 —	*ԿԻՐ . ԽԱԶՎԵՐԱՅ : Ե . ՏԱՂԱԻԱՐ :	— 11
25 —	*ԲՇ . Տօն Խաչի : Մենեղոց :	— 12
26 —	ԳՇ . Տօն Էկեղեցւոյ :	— 14
28 —	ԴՇ . Տօն Էկեղեցւոյ :	— 15
29 —	ՈԻՐ . Տօն Խաչի :	— 16
30 —	ՇԲ . Տօն Խաչի :	— 17

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄՏՔԵՐԷՆ

Մէկ անխոհեմ խօսքն ի՞նչ է,
 Աշխարհս իրար կը խառնէ,
 Ճանճն ի՞նչ է, ոչինչ է,
 Բայց մարդու սիրտ կը խառնէ :

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — *ԿԻՐ . Բ . ԿԻՐ . Ս . Գէորգայ Բարեկենդան :	Սկսւո . — 18
2 — ԲՇ . Պահք վարդայ խաչին : Մամասայ և Սիմէօնի սիւնիկ . և լին . :	— 19
3 — ԳՇ . Պահք : Փեփրոնեայ և Մարեանեայ կուսանաց և Շուշանայ՝ դստեր Մեծին վարդանայ :	— 20
4 — ԴՇ . Պահք :	— 21
5 — ԵՇ . Հայրապետացն Բարադամու , Անքիմոսի և Երանոսի :	— 22
6 — ԲԻՐ . Պահք :	— 23
7 — ՇԲ . Ս . Գէորգայ Զօրավարին , Ատոկտոսի և Ռամանոսի երգեցողին :	— 24
8 — *ԿԻՐ . Գ . ԿԻՐ . : Տօն վարդայ խաչին : Միջոց ուտիք ութը շաբաթ :	— 25
9 — ԲՇ . Դաւթի Դմեցւոյն և լին . :	— 26
10 — ԳՇ . Եստափէոսի , և կնոջ և 2 որդոցն և կուսանացն Երմոնեայ և Նեփտարիմայ :	— 27
11 — ԴՇ . Պահք :	— 28
12 — ԵՇ . Իշխ . Սահակայ և Համագասպայ :	— 29
13 — ԲԻՐ . Պահք :	— 30
14 — ՇԲ . 72 աշակերտացն Քս . ի :	Հոկտ . — 1
15 — *ԿԻՐ . Դ . Կիրակի խաչի :	— 2
16 — ԲՇ . Փոկասու հայրապ . Երանոսի հետեւողին :	— 3

- 17 — ԳՇ . Կուսանաց Թեկդի , վառվառեայ
և Պեղիգեայ : — 4
- 18 — ԴՇ . Պահք : — 5
- 19 — ԵՇ . Պանդալէոնի Բժշկին , Երմողեայ
քհնյ . և Եւպրաֆեայ կուսին : — 6
- 20 — ՈԻՐ . Պահք : — 7
- 21 — ՇԲ . Թարգմանչաց՝ Մեսրոպայ Մառ-
թոցին , Եղիշէի Պատմագրին , Մովսէ-
սի Քերթողին , Դաւթի Անյաղթ փիլի-
սոփային , Գրիգորի Նարեկացւոյն և
Ներսիսի Կլայեցւոյն : — 8
- 22 — *ԿԻՐ . Ե . Կիրակի Խաչի : — 9
- 23 — ԲՇ . Գիւտի նշխարաց Գրիգորիսի Աղ-
ուանից Կաթողիկոսին և Թաթւոյ , վա-
րոսի , Թումասու , Անտոնի և լն . : — 10
- 24 — ԳՇ . Անանիայի , Մատթէի և լն . : — 11
- 25 — ԴՇ . Պահք : — 12
- 26 — ԵՇ . Դիոնեսիոսի Արիստազացւոյն և
Տիմոթէոսի և Տիտոսի : — 13
- 27 — ՈԻՐ . Պահք : — 14
- 28 — ՇԲ . Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի ,
Մարկոսի , Ղուկասու և Յովհաննու : — 15
- 29 — *ԿԻՐ . Զ . Կիրակի Խաչի : — 16
- 30 — ԲՇ . Ղունկիանոսի հայրապ . և Յով-
սեփայ աստուածահօրն , Յովսեփայ
արեմաթացւոյն և Ղազարու և Մար-
թայի և Մարեամու : — 17
- 31 — ԳՇ . Թէոդիտոնի քհնյ . և Զենոնի զինւ .
և Մակարայ , Եղոկսեայ և Ռամելայ : — 18

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

- 1 — ԴՇ . ՊաՀք : Հոկտ . — 19
- 2 — ԵՇ Խարիթեանցն և Վղ . Արտեմեայ ,
Քրիստափորի և լն . : — 20
- 3 — ՈԻՐ . ՊաՀք : — 21
- 4 — ՇԲ . 12 վարդապետացն՝ Ռէթէոսի ,
Դիոնէսիոսի , Սեդրեստրոսի , Աթանա-
սի , Կիւրղի երուսաղէմացւոյն , Եփ-
րեմի Խուրին ասորւոյ , Բարսղի Կե-
սարացւոյն , Գրիգորի Նիւսացւոյն ,
Գր . աստուածաբանին , Եպիփանու
Կիպրացւոյն , Յովհաննու Ոսկեքե-
րանին և Կիւրղի Ալէքսանդրացւոյն : — 22
- 5 — *ԿԻՐ . Է . ԿԻՐ . Խաչի : Գիւտ Խաչ : — 23
- 6 — ԲՇ . Անաստասայ քհնյ . և Վարոսի ևն . : — 24
- 7 — ԳՇ . Հեպիֆիթեանցն : — 25
- 8 — ԴՇ . ՊաՀք : — 26
- 9 — ԵՇ . Սէւերիանոսի Սերաստացւոյն , և
Բաբելայ ծերոյն և 74 աշակերտացն : — 27
- 10 — ՈԻՐ . ՊաՀք : — 28
- 11 — ՇԲ . Յովհաննու Ոսկեքերան հայրապ . — 29
- 12 — *ԿԻՐ . Ը . ԿԻՐակի Խաչի : — 30
- 13 — ԲՇ . Ստեփաննոսի Հոռմայ հայր . ևն . : — 31

- 14 — ԳՇ . Ակեփսիմեայ *Լալսկ* . Յովսեփայ
քհնյ . *ԼԼն* . : Նոյ . — 1
- 15 — ԴՇ . Պահք : — 2
- 16 — ԵՇ . Մետրոփանոսի , Ալեքսանդրոսի *Լն* . — 3
- 17 — ՈԻՐ . Պահք : — 4
- 18 — ՇԲ . Հրեշտակապետացն՝ Գաբրիէլի
և Միքայէլի : — 5
- 19 — *ԿԻՐ . Թ . Կիրակի խաչի : — 6
- 20 — ԲՇ . Մելիտոսի անտիոքայ հայրապ .
Միսասայ եղիպտացւոյն և ճիւղ Մե-
լիտոսի *Լալսկ* . *ԼԼն* . : — 7
- 21 — ԳՇ . Դեմետրիայ վկային *ԼԼն* . : — 8
- 22 — ԴՇ . Պահք : — 9
- 23 — ԵՇ . Գուրիասայ *ԼԼն* . : — 10
- 24 — ՈԻՐ . Պահք : — 11
- 25 — ՇԲ . Առաքելոցն՝ Անդրէի և Փիլիպ-
պոսի : — 12
- 26 — *ԿԻՐ . Ժ . Կիրակի խաչի : — 13
- 27 — ԲՇ . Անդրէի զօր . և բանակին : — 14
- 28 — ԳՇ . Անդրիանոսի և կնոջն Անատօլայ ,
Թէոդորոսի և Ելէքիտոսի : — 15
- 29 — ԴՇ . Պահք : — 16
- 30 — ԵՇ . Աբրահամու և Խորենայ և ան-
արծաթ բժշկաց՝ Կողմայի և Դամիա-
նոսի և աստուածատրոյ վկային : — 17

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

1 — ՈՒՐ . Պահք :	— 18
2 — ՇԲ . Ամենայն սրբոց՝ հնոց և նորոց :	— 19
3 — *ԿԻՐ . ԺԱ . Կիր : Յիսնակաց : Բարեկ . :	— 20
4 — *ԲՇ . Պահք Յիսնակաց : Ընծայումն
Ս . Աստուածածնի :	— 21
5 — ԳՇ . Պահք : Յիսնակաց :	— 22
6 — ԴՇ . Պահք : Յիսնակաց :	— 23
7 — ԵՇ . Պահք : Յիսնակաց :	— 24
8 — ՈՒՐ . Պահք : Յիսնակաց :	— 25
9 — ՇԲ . Գրիգորի սքանչելագործին , Նիկո-
ղայոսի հայրապ . և Միլոնայ Լալսկ . :	— 26
10 — *ԿԻՐ . Ա . Կիրակի Յիսնակի	— 27
11 — ԲՇ . Յուլիանեայ և վասիլուհոյ Կուս . :	— 28
12 — ԳՇ . Ղուկիանոսի քհնյ . :	— 29
13 — ԴՇ . Պահք :	— 30
14 — ԵՇ . Կղեմայ հայրապ . և Բագարա-
տայ Լալսկ . :	Դեկտ . — 1
15 — ՈՒՐ . Պահք :	— 2
16 — *ՇԲ . Ա . Լուսաւորչացն մերոց՝
Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի :	— 3
17 — *ԿԻՐ . Բ . Կիրակի Յիսնակաց :	— 4
18 — ԲՇ . Գեմարիոսի Լալ . և Մերկեոի-
ոսի ղինւ . :	— 5

- 19 — ԳՇ . Նախավկայ և Անդրանիկ Թա-
ղաւորին Աբգարու : — 6
- 20 — ԳՇ . Պահլա : — 7
- 21 — ԵՇ . Հարցն Եգիպտացւոց՝ Պօղոսի
և Մակարայ և լն . : — 8
- 22 — *ՈԻՐ . Պահլա : Յղութիւն Ա . Եծծ . նի
Յաննայէ : — 9
- 23 — ՇԲ . Նիկողայոս սքանչ . հայրապ . : — 10
- 24 — *ԿԻՐ . Գ . Կիր . Յիսնակաց : Ս . Յա-
կոբայ բարեկենդան : — 11
- 25 — ԲՇ . Պահլա : Մինասայ , Երմոգինեայ ,
Գրաբոսի և Կամաւոր աղքատացն՝
Յովհաննու և Ալեքսիանոսի : — 12
- 26 — ԳՇ . Պահլա : Կուռնէլիոսի հայրապ .
և Շմաւոնի : — 13
- 27 — ԳՇ . Պահլա : — 14
- 28 — ԵՇ . Պահլա : Եւստրատիոսի , Օգսեն-
տիոսի և լն . : — 15
- 29 — ՈԻՐ . Պահլա : Երեկ . Նախատօնակ : — 16
- 30 — ՇԲ . Ս . Յակոբայ Մծբնայ հայրապ .
Մարուգէի ճգնաւորին և Մելիտոսի
Եսլիսկոստոսին : — 17
- 31 — *ԿՐՐ . Դ . Կիրակի Յիսնակաց : — 18

1923

ՅՈՒՆՎԱՐ 31 ՕՐ

ՆՈՐ ՏՈՄԱՐ

ՀԻՆ ՏՈՄԱՐ

- 1 — ԲՇ . Հայրապետացն՝ Իգնատիոսի և
և Մարութայի եպսկ . — 19
- 2 — ԳՇ . Թէոպոմպա Լպսկ . և լն . : — 20
- 3 — ԴՇ . Պաշք : — 21
- 4 — ԵՇ . Կուսանաց՝ Ինդոսի և Դոմնայի : — 22
- 5 — ՈԻՐ . Պաշք : — 23
- 6 — ՇԲ . Դաւթի Մարգարէին և Յակոբայ
առաքելոյն : — 24
- 7 — *ԿԻՐ . Ե . Կիրակի Յիսնակաց : — 25
- 8 — ԲՇ . Առաքելոցն Պօղոսի և Պետրոսի : — 26
- 9 — ԳՇ . Որդւոցն Որոտման և Յակոբայ
առաք . և Յովհաննու աւետարանչին : — 27
- 10 — ԴՇ . Պաշք : — 28
- 11 — ԵՇ . Յինդ . պաշոց Բարեկենդան : — 29
- 12 — ՈԻՐ . Պաշք : — 30
- 13 — ՇԲ . Պաշք : — 31

ՏԱՐԵՄՈՒՏԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանգնած էնք 1922-ի սեժին վրայ :

Ձորս հազար տարիներու պատմութիւն մը շալակած հայ ցեղը կը դիմաւորէ Նոր Տարի մը եւս :

Այդ պատմութիւնը օղակաւորում մըն է յաւիտեանական պայքարի, անպատում տառապանքներու եւ դիւցազնական դրուագներու : Ապրելու վճռական կամքի գերհզօր արտայայտութիւնն է որ կ'ունենայ հայ ժողովուրդը իր պատմութեան տեւողութեան ամբողջ ընթացքին :

Սաղաղ աշխատանքը իր նշանաբանն է եղած, տառապանքը՝ իր անրաժան ընկերը, մարդկօրէն ապրիլ՝ իր հաւատամքը :

Տառապանքը չէ խաթարած իր ցեղային-ժառանգական դիմագծութիւնը. քրտինքը, արցունքն ու արիւնը չեն եղծանած իր նկարագիրը. վիշտը, հեծեծանքն ու աննկարագրելի դժբախտութիւնները չեն ընկճած իր հաւատքը : Ան պինդ կ'սլացնէ իր սրբազան հողին ու աշխատանքին, անտրտունջ ու վճռական անցած է կեանքի բոլոր արահետներէն՝ դիմելով դէ'պի լոյսը, դէ'պի գեղեցիկը, դէ'պի բարութեան ու առաքինութեան հանդրբուանը :

Հոտաւէտ ու բուրումնալից ծաղիկ մըն է ան՝ փշերով ու տատասկներով ծածկուած. ջահ մըն է ան՝ խա-

ւարի եւ աղջամուղջի մէջ: Կոռւախնձոր մը՝ Արեւելքի
բարբարոս խաթամութին եւ Արեւմուտքի ընչաքաղց պե-
տութիւններու միջեւ:

Փորձաքարը եղած է ան ընկերային արժէքներու:
Մարդկային բարձրագոյն խոհալներու, մտքի, բարոյա-
կան սկզբունքներու ընդունարան մը՝ կերտելու լաւա-
գոյն Ապագան, որուն ա՛յնքան ջերմեռանդօրէն փարած
է ու կը յառաջանայ անոր՝ առանց օր մը ընկրկելու, ա-
ռանց փորձութեան ենթարկուելու:

Կը քալէ ան անյողգողգ եւ աննկուն: Ճանապարհը
դեռ շատ երկար է եւ նաւահանգիստը ա՛յնքան հեռու՝
որ պէտք ըլլայ թերեւս նորանոր զոհողութեանց, նորա-
նոր խաչելութեանց եւ մարտիրոսացումներու:

Խաչ ու Գողգոթայ, Աշխատանք եւ Ազատութիւն.
ահա՛ իր կեանքը:

Բայց ան կը քալէ՝ մէկ կողմէն իր արիւնլուայ մար-
մինը կապելով, միւս կողմէն Ազատութեան եւ Քաղաքա-
կըրթութեան դժնդակ արհեստները ճեղքելով:

Կը հասնի՞ օր մը արդեօք իր Նոր Տարին, որուն կա-
րօտովը դօտեպինդ՝ առ ոչինչ համարեց ցաւ ու հեծե-
ծանք, բանտ ու կապանք, սով ու մերկութիւն:

Իր անցեալը Տառապանքներով ու Յարութիւններով
է ընդելուզուած. իր ներկան Հերոսական Ոգորումներով
է փառադարձուած: Ապագա՞ն՝ տարտամ ու մթին:

Այսօրը արիւնի ծով է, բայց Վաղուան երազները
ա՛յնքան գրաւիչ են ու լուսաշող. ասլրելու կամքը ա՛յն-
քան վճռական ու անտեղիտալի է, որ ոյժ եւ կենդանու-
թիւն կը ներշնչէ թերահաւատներուն, հաւատք կը պար-
տադրէ տատանուողներուն եւ համբերութիւն անոնց՝
որոնք յանուն սկզբունքի կը հեծեն բռնութեան եւ զըն-
տաններու խաւարին մէջ:

Հայութիւնը ո՛չ միայն եղաւ Տառապանքի հոմանիշ,

տ'չ միայն Կոռւի ու Պայքարի մարմնացումը, այլեւ խա-
ղա՛ղ, ստեղծագործ Աշխատանքի ինքնատիպ ասպետ մը
եւ իսկատիպ քաղաքակրթութեան մը ջահակիրը:

Ան առաքեալի մը տիպար համբերատարութեամբ
տարաւ ամէն տեսակ զրկանք, կրօնական ջերմեռանդու-
թեամբ գուրգուրաց իր Ազատութեան եւ Անկախութեան
գաղափարին վրայ ու հնարաւոր ամէն միջոցներով ջա-
նաց մարմին տալ իր ցանկութիւններուն, գոյութեան կո-
չել իր երազները, ու ... ծագեցաւ Արեգակը ալեղարդ
Մասիսի կատարէն:

Յնծացին մղկտացող սրտերը, նահատակները խայ-
տացին իրենց անյայտ գերեզմաններուն տակ. ողջերը
տօնակատարութիւններ ըրին ու լծուեցան վերաշինու-
թեան գործին:

Մոխիրներէն յոյսն էր որ կը վերընծիւղէր. Աւե-
րակներէն Հայաստանն էր որ կը յառնէր:

Բայց արիւնը դեռ բաւական չէ՞:

Կը թուի թէ տակաւին սլարտք ունինք արիւնի:

Հորիզոնները ծածկուած են թանձր խաւարով. բայց
խաւարի թանձրացումը յայտարար նշան է Արշալոյսի
ծագելուն:

Եւ սլիտի ծագի Արշալոյսը՝ որովհետեւ դարեր ենք
տառապեր, դարեր ենք սլայքարեր:

Պիտի ծագի այդ Արշալոյսը՝ որովհետեւ մենք հա-
ւատք ունինք:

Այդ յոյսով ու հաւատքով է որ կը զիճաւորենք Նոյ
Տարին:

Վա՛յ թերահաւատներուն: Փա՛ռք սլայքարող հա-
ւատացեալներուն:

ՈՃԻՐԸ ԵՒ ՎՐԷԺԸ

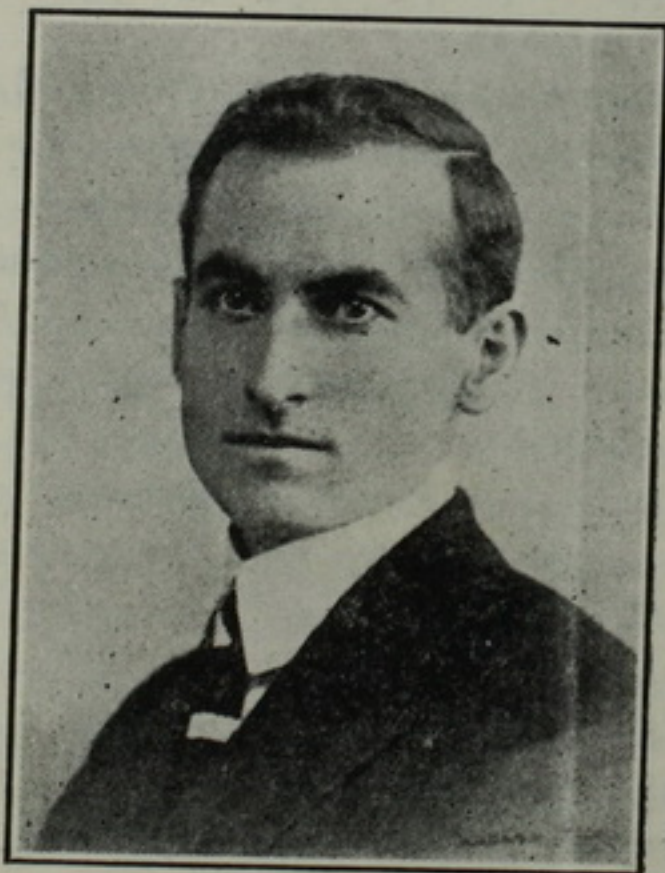
Այսօր արիւն թէ ձեզ ներքին մեր որդիք
Թող ողջ աշխարհ Հային կարդայ նախատինք:
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Այդ պատգամը կտակուած է մեզ մեր Հայրերէն ու մայրերէն, որոնց անթաղ դիակները շնազայլերը յօշոտեցին ճամբաներու երկայնքին. մեր քոյրերէն, որոնք գետամոյն եղան իրենց կուսութիւնը անաղարտ պահելու. մեր եղբայրներէն, որոնց դանկերը փշրուեցան կացինի հարուածներուն տակ եւ այն մանուկներէն, որոնց արշալոյսը չծագած մարեցաւ . . . :

Այդ պատգամը սրբազան աւանդի մը պէս սերունդէ սերունդ պիտի փոխանցենք մինչեւ որ արդարութիւնը թաղաւորէ ոճիւրի ու բոնակալութեան տեղ:

Սողոմոն Թէշլիրեան 1921 Մարտ 15-ին Պերլինի արուարձաններէն Շարլօթէնպուրկի Հարտէնպըրկ փողոցին վրայ զնդակահար դետին կը փոէ Թուրքիոյ նախկին մեծ եպարքոս Թալէաթը, որ Հայկական 1915ի տեղահանութեան եւ ջարդերուն մեծագոյն պատասխանատուն էր:

Դատաւարութեան ընթացքին կը լսուին Հայ եւ օտար շատ մը վկաներ: Գր. Ծ. Վրդ. Պալաքեան, որ Ապրիլ 11-ի Պոլսոյ Հայ մշտաւորականութեան արտօրն ու ճանապարհին կացինահար ըլլալը կը նկարագրէ: Տիկին Թէրզիպաշեան, որ կարնոյ եւ շրջանի տեղահանութիւն-ջարդը կը պատկերացնէ սրտաճմլիկ կերպով:

ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՂԻՐԵԱՆ

Յայտնի հայասէր Տբթ. Լեւոնիստ անխնայ կը մերկացնէ թուրքիոյ վարիչներուն — էնվէր — թալէաթ — ձէմալ երրորդութեան ամբողջ ցեղ մը բնաջնջելու ծրագիրները եւ իրական տուեալներով ցոյց կուտայ թուրք կառավարութեան սլաշտօնական մեղսակցութիւնը:

Լեւոն Պօն Սանտերս կ'ապացուցանէ թէ զրօպարտութիւն է այն տարածայնութիւնները, որ իրր թէ Գերման սպաներ եւ սլաշտօնեաներ մասնակցած են հայկական հարգերուն: Տեղի ունեցածը ընդհանրապէս է:

Ընդհանուր դատախազը կ'ուզէ շոյել դատաւորներու ազդային զգացումը ըսելով թէ «Իրենք թուրքերու դաշնակիցները եղած են»: Բայց թէ՛ չի իրենանի սլաշտօնական փաստարան Պօն Գարտօն ցաւ կը յայտնէ դատախազի այդ յայտնութեան դէմ եւ կը պահանջէ որ թէ՛ չի իրենանի պէտք է ազատ արձակուի, որովհետեւ այդ կը պահանջէ արդարութիւնը:

Իրաւագէտ-խորհրդական Տբթ. Վէրթաուէր ազդու սլաշտօնողականէ մը յետոյ կը յարէ.

«Ըսէ՛ք երդուեալներ, արդեօք իրր ոճրագործ պիտի դատէի՞ք Կիյեօմ թէ՛ լը, որ զնդակով մը վերջ կուտայ իր ժողովրդի ազատութիւնը բռնաբարողին: Հայ ժողովուրդը թէ՛ չի իրենանի մօտ իր սուրը կը դտնէ: Պէտք է ան այս դատարանէն արդարութեան ձայնը լսէ»:

Փրօֆ. Նիմայէր, որ մեծ յարգ կը վայելէ Գերման իրաւագիտական աշխարհին մէջ, փիլիսոփայական հիմնաւորումներով Հայ ժողովրդի ցեղային, կրօնական, ընտանեկան ըմբռնումներուն պատկերը կուտայ ըսելով թէ «Իրաւունք եւ սովորոյթ նոյնացած են անոնց մօտ»: Եւ երբ ամբաստանեալը կ'ըսէ թէ «Ես անպարտ եմ որովհետեւ խիղճս մաքուր է եւ հանդարտ» ճշմարտութիւն է: Ամբաստանեալը անպարտ է թէ՛ ինքզինքին եւ թէ՛ օրէնքին առջեւ»:

Դատաւորները խորհրդակցութեան կը քաշուին եւ ժողովուրդը մեծ անձկութեամբ կ'սպասէ վճիռին:

Դատաւորները կը վերադառնան եւ կը յայտարարեն.

«Թէ՛ ԼԻԻՐԵԱՆ ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ է»:

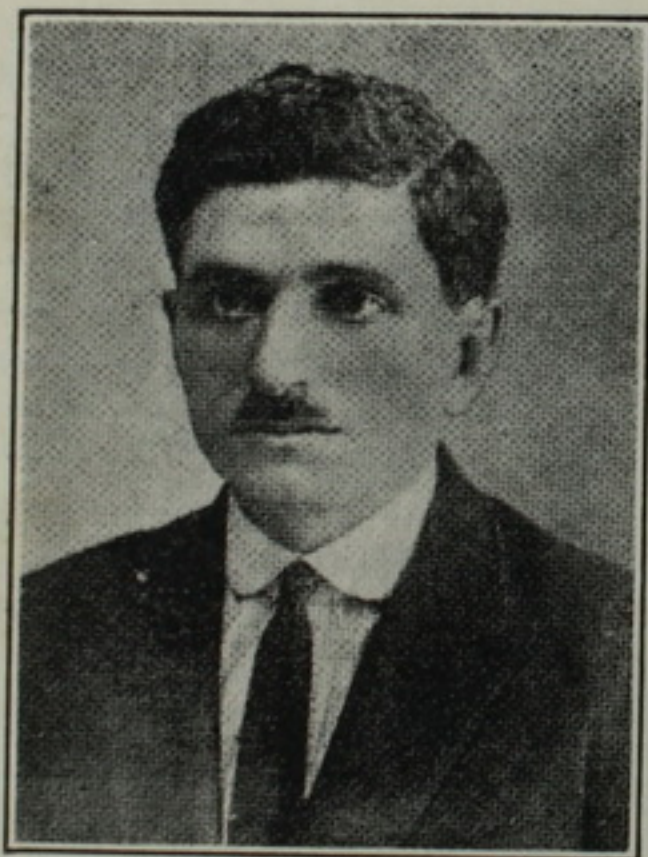
Ժողովուրդը կը ցրուի մեծ տպաւորութեան տակ:

Սողոմօն ծնած է Կամախի Բաղաոիճ դիւղը եւ մեծցած ու դաստիարակուած Երզնկայի մէջ: 24 տարեկան է: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին կովկասեան ռազմաճակատին վրայ մասնակցած է կամաւորական շարժումներու:

Գերմանական դատարանին կողմէ իր անպարտ արձակումովը
կրնանք խորհիլ որ, դոնէ օր մը Արդարութիւնը յաղթանակեց:

«Չարիքի մէջ միշտ բարիքի մասնիկ կայ. արդարութիւնը իր
նախնական ձեռով վրէժի մէջ կը կայանայ» ըսած է Սրէնսըր. և
իբրայէս, եթէ սպաննութիւնը չարիք է, Արդարութեան յաղթանա-
կին համար պէտք է որ ան կատարուի:

Եւ ահա Թալէաթի սպաննութենէն յետոյ, երկրորդ հայորդի մը
Միսաք, Սողոմոնի պէս արեան ու արցունքի ծովերէն մազապուրծ՝
փոխվրէժի յանդուզն ժեստով մը արդարութեան յաղթանակը կը
տօնէ:

ՀԵՐՈՍ

ՄԻՍԱԿ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

Պարսամեան:

Դատաւարութեան ընթացքին կը լսուին չատ մը վկաներ ևւ մատ-

Միսաք Թորլաքեան Տրա-
պիզոնի Շանա գիւղէն է, որ
1921 Յուլիս 18ի գիշերը Բե-
րա, Բըքի Շանի մօտ կ'ս-
պաննէ Ատրպէճանի նախկին
Ներքին Գործերու նախարար
Պէհպուտ Խան Ճիվանչիըրը,
որ Պաքուի մէջ 1918 Մարտի
Հայկական Զարդերուն կազ-
մակերպիչներէն մէկն է և-
ղած:

Չերբակալուած ըլլալով
իո դատաւարութիւնը տեղի
կ'ունենայ անգլիական զին-
ուորական ատեանին առջեւ:

Յայտնի իրաւագէտ Պ.
Հմայեակ Խոսրովեան Թոր-
լաքեանի համար կը նշա-
նակուի սաշտպան փաստա-
րան, օգնական ունենալով
Պ. Պ. Միցցի և Տիգրան

նաղէտներ ինչպէս խոյսն քհնյ. Ս. Թահմաղեան: Ռուս ոճրագէտ — Իրաւարան Պարխ Պայքով, որ կը հաստատէ թէ Պաքուի մէջ 18,000 Հայեր ջարդուած են Մուսաւաթ կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, որուն գլխաւոր վարիչներն են Բէսուլ Զատէ, Թօփչիպաշէֆ, Պէհպուտ Խան Ճիվանչիւր եւ Ալիէֆ: Ծանօթ երգիծարան Երուանդ Օտեան, որ կը յայտնէ թէ Թուրքերը Հայերը ջարդելով հետեւած են իրենց աւանդական քաղաքականութեան: Մինաս Հայրապետեան, որ յիշեց Ճիվանչիւրի եւ Խան խոյսի ի կողմէ ստորագրուած հրամանագիր մը, որ Հայերու ծանրօրէն սպառօնիլը կը մատնանչէ իրր կառավարութեան հակառակ տարր: Աղամ Պուկտանովիչ: Վարչաւիոյ համալսարանի փրօֆէսորներէն՝ Տքթ. Աղաջանեան: Տքթ. Վասիլիոս: Անգլիացի բժիշկ Գ. Լ. Տէյլիս եւ Օր. Նորա Պրաուն:

Կը լսուին նաեւ Թուրք վճիւններ, որոնք հակասութեան մէջ կ'իյնան Պ. Հմայեակ Խոսրովեանի ճարտար հարցութործերուն տակ:

Վերջին դատավարութեան օրը ընդհանուր դատախազ Քէփթըն Քրիփըն կը կարգայ ամրաստանագիր մը, որով սպաննեալին ջարդերու մեղսակցութեան դէմ բերուած փաստերը անբաւարար կը նկատէ: Պ. Հմայեակ Խոսրովեան հոյակապ պաշտպանողական ճառ մը կը խօսի, ինչպէս նաեւ օգնական պաշտպան փաստարան Պ. Միցցի, որ դատարանէն Թորլաքեանի անսպարտ արձակուիլը կը պահանջեն:

Հոկտ. 6ի նիստին Զինւ. Դատարանը կուտայ վճիռը, որ սակայն զաղանի կը մնայ մինչեւ անգլիական ընդհանուր հրամանատարութեան վաւերացումը:

Երբ այս տողերը կը յանձնենք մամուլին, տակաւին վճիռը չէ հաղորդուած հասարակութեան:

Կը ցանկանք, որ Գերմանական Դատարանը օրինակելի նախընթաց մ'ըլլայ Անգլիական Դատարանին, Թորլաքեանի մասին տրուելիք վճիռը հիմնելով Արդարութեան եւ Խղճի սկզբունքներուն վրայ:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

Գերմանական Մամուլին Մէջ

ՄԱՔՍԻՄԻԼԻԱՆ ՀԱՐԴԷՆ

Գերմանական “Die Zukunft” թերթի հոգակաւոր խմբագիրը, որ թալէաթի սղաննութիւնը արդարութեան յաղթանակը անուանելով՝ կոչ ըրաւ Գերմանիոյ հասարակաց կարծիքին եւ Գերման Դատարանին՝ անսպարտ արձակելու Սողոմոնը, որուն համար ապագայ ազատասէր սերունդները արձաններ պիտի կանդնեցնեն, Մաքսիմիլիան Հարդէնի խօսքով — արձաններ, յաւեր-

ժամապէս նուիրադորձելու համար Հայ հերոսի յիշատակը:

Եթէ ազատասէր սերունդները արձաններ պիտի կանդնեցնեն Հայ հերոսի յիշատակը նուիրադորձելու համար, Հայ ժողովուրդն ալ չպիտի մոռնայ ու իր սրտի խորքերուն մէջ պիտի յաւերժացնէ այն բարեկամներուն յիշատակը, որոնք երբեիցէ սրտազին խօսք մը ունեցան իրեն հանդէսը:

ՀՄԱՅՆԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Միսաք Թորլաքեանի պաշտպան փաստարանը, որ ճարտարօրէն ղեկավարեց պաշտպանութեան գործը դատավարութեան տեւողութեան ընթացքին: Հռչակապաշտպանողական ճառով մը յուզեց դատարանը և պահանջեց Թորլաքեանի անպարտ արձակումը:

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Սալմանասարի, Ճենկիզխանի, Էենկրիմուրի, Համիտի, արժանի և պսակեալ հետեւորդները:

Անոնցմէ թաւէաթ, որ կ'ուզէր «այնպէս խեղդել հայերը, որ յիսուն տարի չմտածեն հայկական հարցի մասին», ճարպոտ դիակը թաղեց իր արիւնին մէջ:

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱ

Նախկին ՄԷԾ Եղարքոս Թուքիոյ

1915-ի Հայկական Տեղահանութեան եւ ջարդերու գլխաւոր պատասխանատուներէն, որ դիտապաստ ինկաւ վրէժխնդիր ՍՈՂՈՄՈՆԻ գնդակով:

Ինկիլիբի բուրժ ազգայնական կառավարութեան պետը, որ կը շարունակէ Թալէքի, Ինկիլի, Ճէմալի և մանր ու մեծ ոմրոգործներու կիսատ բողած գործը — ծարրի և անբաժութեան արանդական գործը՝ Հայ ցեղը բնաջնջելու իմաստը:

ՄԱՏԱՅԱՔԻՄԱՆՈՒ ՓԱՇԱ

ՆԻՆԱԿԱՆ ՓԱՇԱ

Նախկին Պատերազմական Նախարար Քուրդիյ
1915 ի հայկական տեղակայութիւն-ջարդելու
մեծագոյն պատասխանատուներէն մին:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՌԻՑԻԿ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Հայ գաղթականութիւնը մինչեւ 1870 թուականը.—
Գաղթային հոսանքը մինչեւ մեր օրերը.— Թիւր.— Գաղ-
թի շարժառիթները.— Տնտեսական վիճակը.— Արուեստ
եւ Գիտութիւն.— Կրթական ձեռնարկներ.— Մամուլ.—
Ընկերային եւ քաղաքական կեանք.— Ուսանողութիւն.—
Տրամադրութիւններ.— Եզրափակում:

Ամերիկահայ գաղութի կեանքը ուսումնասիրութեան
ենթարկել, անոր ծագման, աճումին ու զարգացման փու-
լերը հանգամանօրէն պատկերացնել չէ մեր նպատակը:
Այդպիսի գործ մը անտարակոյս շատ լուրջ աշխատանք
եւ ժամանակ կը պահանջէ եւ հատորներ կրնայ լեցնել.
այլ Տարեգրքի մը սեղմ էջերուն ներած չափով պիտի աշ-
խատինք տալ անոր ամփոփ մէկ պատկերը, որ կը կար-
ծենք թէ չահեկանութենէ զուրկ չպիտի ըլլայ:

Եթէ իբր Գաղթային Հոսանք նկատի պիտի ունենանք
Հայերու Ամերիկա գաղթելն ու հաստատուիլը, այնքան
ալ հին պատմութիւն մը չունի ան իր ետին:

Դեռ մինչեւ 1870 թուականը ցանցառ թուով գաղթողներ միայն եղած են, որոնք առաւելապէս հաստատուելով Միացեալ Նահանգներու մէջ, պարապած են վաճառականութեամբ եւ կամ հետեւած են մասնագիտական ճիւղերու:

Կ'ենթադրուի, որ առաջին անգամ Ամերիկա եկողը եղած է Մալթին կամ Մարտիրոս անուն Հայը 1618ին: Անկէ յետոյ Անգլիացի մը բերել տուած է թուրքիայէն երկու շերամարոյծ Հայեր՝ իր Վիրճինիա Նահանգի շերամարուծական ձեռնարկները զարգացնելու նպատակով: (*)

Ի դէպ է ըսել, որ շերամարուծութիւնը բաւական ծաղկած է մասնաւորապէս Փոքր Ասիոյ Հայ բնակչութեան մէջ: Պրուսա, Ատարազար, Խարբերդ, Տիգրանակերտ եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ կան մետաքսի գործարաններ, ուր կը պատրաստուին մետաքսեղէն ընտիր գործուածներ, որոնց վարպետները Հայեր են: Ռուսաստան շերամի հունտ մտցնողները Հայեր եղած են:

Գաղթականներու թիւը աստիճանաբար աճելով մինչեւ 1870 թուականը հասած է մօտ 300ի: որոնք առաւելապէս եղած են արհեստագէտներ եւ առեւտրականներ եւ երբեմն ուսանողներ:

Հայկական նահանգներէն դէպի Ամերիկա մեծ գաղթերը կ'սկսին 1899էն, որոնք հետզհետէ աճելով ու ծաւալելով կ'ստանան զանգուածային բնոյթ:

Ամերիկեան Գաղթային Բիւրօյի տուած վիճակագրութեան համաձայն Ամերիկա գաղթող Հայերու թիւը հետեւեալն է, որ յստակ կերպով ցոյց կուտայ թէ ի՞նչ

(*) Տե՛ս «Ճակատամարտ»ի Ամերիկահայերը թերթօնը. Թ. 827 2648-56՝ Ստոր. Ն. Մանկունի:

Համեմատական չափ պահած է տարուէ տարի ներդաշ-
թողներու թիւը :

ԳԱՂԹԱԾ ԵՆ	ՏՂԱԹ	ԿԻՆ	ԱՄԲՈՂՋ
1899ին	471	203	674
1900ին	748	248	234
1901ին	1364	491	1855
1902ին	946	205	1151
1903ին	1424	335	1759
1904ին	1315	430	1745
1905ին	1339	539	1878
1906ին	1423	472	1895
1907ին	1874	770	2644
1908ին	2097	1202	3299
1909ին	2592	513	3108
1910ին	4686	822	5508
1911ին	2643	449	3092
1912ին	4476	746	5222
1913ին	7893	1460	9353
1914ին	6533	1252	7785
1915ին	685	247	932
1916ին	775	189	964
1917ին	1017	204	1221
1918ին	147	74	221
1919ին	196	86	282
	44670	10930	55570

Այս վիճակագրական պատկերին հետեւելով պայ-
ծառօրէն կը տեսնենք որ գաղթային հոսանքը իր գագաթ-

նակէտին հասած է 1913ին: 1914ին սկսած է նուազիւ պարզ այն պատճառով որ 1914ին համաշխարհային պատերազմը կ'սկսի եւ հաղորդակցութիւնները կը դադրին:

Գաղթային Բիւրօյի վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ որ Հայ գաղթականները հետեւեալ կերպով կը դասաւորուին.

24 առ հարիւրը կիներ:

76 առ հարիւրը տղամարդիկ:

«Գաղթականներու մօտ 13 տոկոսը (*) պատերազմէն առաջ իրենց ընտանիքները բերել տուած էին Ամերիկա, հարիւրին մօտ 50 տոկոսը իրենց ընտանիքները թողուցած էին երկրի մէջ, իսկ մօտ 37 տոկոսը եկած էին ամուրի: Շուրջ 7—8 տոկոս ալ ամուսնացած էին երկրէն եկած իրենց նշանածներու եւ ամերիկուհիներու հետ: Յենուելով այս տեղեկութիւններուն վրայ, մենք կ'ուսնենանք մօտ 16,000 ամերիկահայ ընտանիքներ: Նկատելի է որ 1920 եւ 1921ին բազմաթիւ Հայ ընտանիքներ եւ օրիորդներ եկած են Ամերիկա, որով ամուսնացողներու թիւը երթալով աճած է:»

«Դարձեալ, այս տողերու գրողը (**), 500 ամերիկահայ կիներու ծննդաբերութեան մասին վիճակագրութիւն մը պատրաստելով, յայտնուած է, որ իւրաքանչիւրը ունի միջին հաշւով 3 զաւակ: Ամերիկահայ կիներուն հա-

(*) Տե՛ս «Ճակատամարտ»ի Ամերիկահայերը թերթօնը. Մտոր. Դիտող, որմէ նոյնութեամբ մէջ կը բերենք տեղեկութիւններու այս մասը:

(**) Դիտող:

րիւրին մօտ 6.5 տոկոսը անգաւակ է (*): Հայաստանի գիւղական շրջաններէ եկած Հայ կիներու ծննդաբերութեան սակը աւելի բարձր է: Այսպէս 1000ի մօտ անգաւակ կիները դուրս հանելով եւ Ամերիկա ծնածներու թիւն ալ կրճատենք եւ իւրաքանչիւր ընտանիք միայն երկու գաւակ հաշուենք, կ'ունենանք 30,000նոց սերունդ մը: Այս թիւը միւս թիւերուն վրայ աւելցնելով կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.

Հին օրերէն մինչեւ 1899 թւ.	35,000
1899էն մինչեւ 1919 թւ.	55,570
Ամերիկայի մէջ ծնածներ	30,000
Ամբողջական գումար	<u>120,570</u>

Այս ընդհանուր գումարէն մօտաւորապէս 10,000 հոգի հայրենիք կամ ուրիշ երկիրներ մեկնած են. 2,500էն քիչ աւելի մեռած են. մօտ 7,000 հոգի ալ միացած են կամաւորական շարժումներու: Քանատահայերու ընդհանուր թիւն է 2,000, տեղին վրայ ծնածներն ալ հաշուելով:»

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՇԱՐԺԱՌԻԹՆԵՐԸ

Պատմական տուեալներ կան, որոնք կը հաստատեն թէ Հայ ժողովուրդը քաղաքական կամ տնտեսական նըսպատակներով չէ որ գաղթականութեան դիմած է — ինչ պէս բազմամիլիոն ժողովուրդներ ունեցող պետութիւն-

(*) «Այս փոքրիկ վիճակագրութիւնը պատրաստուած է կարգ մը հայաչափ քաղաքներու Հայ կիներու կողմէ: Իւրաքանչիւր քաղաքէ առնուած է 50—100 կին: Ամէն տեղ ալ ծննդաբերութիւնը դրեթէ նոյնանման արդիւնք տուած է բացի Քալիֆօրնիայէն՝ ուր ծննդաբերութիւնը բարձր է»: Ն. Մանկունի:

ներ, որոնց բնակչութեան թիւը երկրի տարածութեան հետ խոտոր համեմատելով հետեւած են նոր գաղթավայրեր ճարելու նուաճողական քաղաքականութեան: Անոնց քաղաքական եւ տնտեսական շահերը պահանջած են նոր երկիրներ, նոր շուկաներ փնտռելու թէ՛ իրենց արդիւնաբերութեան եւ թէ՛ ժողովուրդի տեղաւորման համար: Կան ի հարկէ գաղթականութիւնը ստեղծող եւ ուրիշ պատճառներ, սակայն, անոնցմով զբաղիլ չէ մեր նպատակը: Հայ ժողովուրդին համար իր երկիրը ա՛յնքան ընդարձակ է, որ այդպիսի նուաճողական ձգտումներու մասին չէր կրնար մտածել ան: Եղեր են, ի հարկէ, անհատ վաճառականներ՝ որոնք առեւտրական գործերով գաղթած եւ հաստատուած են համարեա՛ւ աշխարհի ամէն կողմերը:

Մեր պատմութեան զանազան շրջաններուն կը հանդիպինք գաղթականական երեւոյթներու, որոնք առաջացած են երկրի քաղաքական անապահովութենէն. եղեր են նաեւ բռնի գաղթեցման դէպքեր՝ ինչպէս Շահ—Աբրահի Հայաստանէն Պարսկաստան Հայերու բռնի տեղահանութիւնը, որ ա՛յնքան սրտաճմլիկ դրուագներով տեղի ունեցաւ:

Նորագոյն պատմութիւնը եւս կուտայ շատ մը փաստեր, որոնք նոյնը կը հաստատեն: Թրքական բռնապետական լուծին տակ տարիներ շարունակ Հայ ժողովուրդը ապրած է բնաջնջման վտանգի տակ:

Հալածանք Հայ մտքին դէմ, հալածանք գիտութեան եւ արուեստին դէմ, հալածանք կրթութեան դէմ, հալածանք հարստութեան դէմ, հալածանք պատուի եւ ինչքի դէմ. սխաթէմաթիք ջարդ եւ բռնադրաւումներ կազմած են թուրք պետութեան քաղաքական իմաստութեան հիմնաքարը՝ տասանորդելու եւ ջնջելու համար Հայ ցեղը, որուն հարցը կրելով միջազգային բնոյթ, մղձաւանջի մը

պէս հալածած է Թուրքիոյ գահակալը եւ իր հաւատարիմ հետեւորդները — երիտասարդ կամ հին թիւրքերը :

Ահա այսպիսի պայմաններու տակ է, որ տասնիններորդ դարու վերջին յիսնամեակին զգալիօրէն կ'աճի արտագաղթը :

Հալածական Հայութիւնը գլուխը ապահով տեղ մը դնելու միակ մտահոգութեամբ դուրս կուգայ իր դժբախտ բնագաւառէն ու կը դիմէ օտար հորիզոններ՝ — Յունաստան, Պալքանեան երկիրներ, Լեհաստան, Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ վերջ ի վերջոյ հեռաւոր Ամերիկա :

Եթէ օտար երկիրներու մէջ կրօնական հալածանքը պատճառ եղած է արտագաղթերու, մեր երկրին մէջ կրօնական յարանուանութիւնները այդպիսի դեր խաղացած են խաղաղ թափանցման ճանապարհով : Մասնաւորաբար միսիոնարութիւնը իր տխուր ազդեցութիւնը ունեցած է այդ ուղղութեամբ : Հայաստանի այն քաղաքներուն մէջ ուր միսիոնարներ կամ միսիոնարական հաստատութիւններ կան, այդ քաղաքներուն մէջ աւելի ուժեղ է Ամերիկա գաղթելու տրամադրութիւնը :

Միսիոնարութիւնը — եթէ բարի տրամադրութիւններով մէկ երկու միսիոնարներ օրոգառութիւն սեպէնք — առ հասարակ Հայ իրականութեան մէջ խաղցած է բացասական դեր : Անիկա դէմ է եղած ազգային դաստիարակութեան, ազատ մտքին ու խորհողութեան : Չանայած է խաթարել մեր ազգային դիմադրութիւնը կրօնական հաւատալիքներով : Չունենալով հնարաւորութիւն պայքարելու անոր դէմ, միսիոնարութիւնը ազատ ազգարէդ գտաւ իր նպատակները հետապնդելու : Մարդասիրութեան անունին տակ ի՞նչ չարիքներ են որ գործուած են : Անշուտ ապագայ պատմութիւնը պիտի տայ իր վճիռը :

Մեր այս ըսածը հաստատելու համար մէջ կը բերենք

հետեւեալ վիճակագրութիւնը, որ պայծառօրէն ցոյց կուտայ թէ, ուր որ միսիոնարութիւնը բոյն դրած է, այդ տեղի բնակչութիւնը — չնայած իր քաղաքական եւ տնտեսական համեմատարար տանելի պայմաններուն — մեծ չափերով գաղթած է դէպի Ամերիկա՝

Ֆրէզնո Քաղաքի եւ Շրջակայքի Հայոց
վիճակագրութիւնը 1919-ին (*)

	ԱՆՀԱՏ	ԸՆՏԱՆԻՔ
Պարբերդ և գիւղեր	168	454
Բաղէշ եւ գիւղեր	101	143
Մուշ, Սասուն և գիւղեր	57	98
Կարին եւ գիւղեր	62	96
Տիգրանակերտ եւ գիւղեր	18	59
Չարսանճազ և գիւղեր	9	35
Սերաստիա և գիւղեր	30	32
Մարզուան և գիւղեր	33	31
Տրապիզոն և գիւղեր	12	25
Վան և գիւղեր	16	24
Կեսարիա և գիւղեր	17	22
Արաբկիր և գիւղեր	6	21
Եօզղատ և գիւղեր	26	19
Պրուսա և գիւղեր	14	19
Մալաթիա և գիւղեր	7	13
Չնքուշ	10	12
Ատանա և գիւղեր	5	11
Պոլիս և աւաններէն	9	9
(Շարունակելի)		

(*) Տե՛ս «Ասպարէզ ժողովածու», Թ. Պ. Խնկեան:

(Շարունակութիւն)

Երզնկա և գիւղերէն	7	8
Կովկասի քաղաքներէն	11	8
Չմշկածագ	3	8
Ակն և գիւղերէն	2	7
Եղեսիայէն	4	7
Բալուէն	3	7
Կիւրնէն	6	7
Այնթապէն	7	6
Անտիոքէն	14	6
Մարաշ եւ գիւղերէն	9	5
Պարսկաստանէն	6	3
Սելանիկ և Ռօտտութօ		3
Եգիպտոսէն	9	
Մ. Նահանգներու		
Կողմերէն	232	16

Ինչպէս կը տեսնուի վերոյիշեալ ցուցակէն, Պարբեր-
դի, Բաղէշի, Մուշի, Կարնոյ և Տիգրանակերտի Հայ բը-
նակչութիւնը կը բռնէ գաղթականութեան առաջին աս-
տիճանները՝ ո՛չ միայն Ֆրէզնօյի, այլ և ամբողջ Ամերի-
կայի մէջ. եւ այս այն պարզ պատճառով, որ միսիոնա-
րութիւնը աւելի խոր արմատ ձգած է յիշեալ վայրերուն
մէջ: Աւելի հասկնալի կը դառնանք, երբ ըսենք թէ Մշոյ
գաւառէն դատ միւս վայրերը վայելած են համեմատաբար
քաղաքական ասպահովութիւն:

Մեր երկրին մէջ տիրող քաղաքական այդպիսի դժըն-
դակ պայմաններուն մէջ, շատ պարզ է, որ Հայ ժողո-
վուրդը չպիտի կրնար երկար համբերել եւ տոկայ: Իր
տեղը ուրիշ ո՛րեւէ ժողովուրդ թերեւս աւելի յոռետես եւ

Թերահաւատ լինէր իր ասլադայի նկատմամբ: Սակայն, Հայը, հաւատալով իր ասլադային՝ դիմեց օտարութեան, ասլահով միջավայր մը՝ ուր իր աշխատանքը պիտի մնար իրեն, ուր իր քրտինքը չպիտի յափշտակէին, ուր իր օճախը չպիտի սրբապղծէին, իր պատիւը, հաւատալիքները չպիտի ոտնակոխուէին ու իր ըմբռնումներուն մէջ ազա՛տ ու անկաշկանդ պիտի մնար:

Ու Հայը թողուց իր բնադաւաճը, ձեռք առաւ տարադրութեան մահակը, օտար հորիզոններու տակ հանգիստ ու խաղաղութիւն որոնելու . . . :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ասպարէզը այլեւս բաց էր իրենց համար: Հարկ էր լծուիլ աշխատանքի. ասլրիլ ու ասլրեցնել այն դժբախտ ընտանիքը՝ որ երկրին մէջ իրեն քրտինքին, վաստակին կ'սպասէր:

Հաստատուելով Միացեալ Նահանգներու՝ Նիւ Եօրքի Փէնսիլվանիոյ, Վիրճինիայի, Օհայօի, Միչիկընի, Իլլինօյի, Ուիսքանսընի, Մինիսօթայի, Ինտիանայի եւ Քալիֆօրնիոյ նահանգներուն մէջ, սկզբնական շրջաններուն մտած են գործարան, բայց հետզհետէ ծանօթանալով տեղին պայմաններուն եւ լեզուին, որոշ տոկոսը իր յամառ եւ յարատեւ աշխատանքովն ու խնայողութեամբ տիրապած է անկախ գործերու:

Գաղթային Բիւրօյի 670 բանւորներու վրայ կազմած տեղեկատուութենէն(*) կը տեսնենք, որ անոնք կ'աշխատին արդիւնաբերական հետեւեալ ճիւղերուն վրայ.

62 հոգի Երկրագործ. գործիքներու վրայ.

(*) «Ճակատամարտ» Ամերիկահայերը — Ն. Մանկունի:

- 134 Հոգի Կօշիկի գործարաններուն մէջ .
 4 Հոգի Ծխախոտի .
 1 Հոգի Հագուստեղէնի .
 2 Հոգի Ածխահանքի .
 2 Հոգի Օձիքի եւ Շապիկներու .
 103 Հոգի Բամբակի .
 10 Հոգի Կահ կարասիներու .
 50 Հոգի Երկաթի եւ Պողպատի .
 74 Հոգի Կաշիի .
 20 Հոգի Մետաքսի .
 37 Հոգի Տաւար մորթելու եւ միս կապելու .
 3 Հոգի Շաքար մանրելու .
 188 Հոգի Բրդեղէն հիւսուածքներու :

690

Դարձեալ 16 կիներու մասին կադմուած վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ որ անոնք կը գործեն .

- 7 Հոգի Կօշիկի վրայ .
 2 Հոգի Շապիկի եւ Օձիքի .
 1 Հոգի Բամբակեղէնի .
 2 Հոգի Մետաքսի .
 4 Հոգի Բրդեղէնի :

16

Հայերու առաջին ջանքը եղած է ստեղծել իրենց համար բարեկեցիկ վիճակ : Անոնք հետեւած են ապրուստի բոլոր ասպարէզներուն :

Արեւելեան նահանգներուն մէջ կան բաւական թւով հարուստ Հայ վաճառականներ՝ որոնք կ'զբաղին առաւելապէս գորգավաճառութեամբ . գորգեր հայթայթելով Փոքր Ասիայէն կամ Պարսկաստանէն : Կան եւ պտուղի ,

կահկարասեաց եւ այլ վաճառականներ :

Արդիւնաբերական ձեռնարկներու մէջ դժբախտաբար Հայերը շատ ետ են մնացած . գուցէ այն պատճառով որ անոնք անընդունակ եղած են հիմնելու խոշոր ընկերութիւններ մեծ դրամագլուխով՝ զարկ տալու համար արդիւնաբերական հիմնարկութիւններու :

Այս երկրին մէջ , ուր ճարտարարուեստը անհւաստալի աստիճաններու է հասեր , մասնաւորապէս արդիւնաբերութիւնը կը կարօտի հսկայ դրամագլուխի : Մանր ֆունը դրամագլուխով կամ անհատական միջոցներով անհնար է ընել խոշոր ձեռնարկներ եւ մրցման մէջ մտնել արդիւնաբերական այն հսկայակազմ օկաններուն հետ , որոնք կօօրերատիւ սկզբունքներով միացած , տարիներու ընթացքին ուռճացած եւ ճիւղարձակած են երկրին եւ արտասահմանի մէջ :

Անուրանալի իրողութիւն մըն է , որ մեր մէջ կը պակսի համագործակցութեան զաղափարը : Ապրելով թրքական միջավայրի մէջ երկար տարիներ , մեռած է մեր մէջ իրերօգնութեան կամ համագործակցութեան (Քօօբերէյշըն) ոգին , ու անոր տեղ զարգացած է եթէ ոչ անձնապաշտութիւնը (էկօիզմ) ապա ուրեմն ծայրայեղ անհատականութիւնը (Ինտիվիւալիզմ) : Աւելի կը հաւատանք անհատական ձեռներէցութեան՝ քան հաւաքական աշխատանքին : Առանց մտնելու այս հարցին խորը , իբր երեւոյթ մտնանշելով կ'անցնինք :

Հայերը հողագործութեան եւ այգեմշակութեան մէջ յայտնաբերած են մեծ ընդունակութիւն եւ կարողութիւն : Արեւելեան եւ հիւսիսային նահանգներուն մէջ այդարակապանները մեծ յաջողութիւններ ունեցած են եւ շատ անգամ ցուցահանդէսներու մէջ արժանացած են մրցանակներու : Մասնաւորելով մեր խօսքը Քալիֆոր-

նիոյ նահանգի մասին, վստահաբար կրնանք ըսել թէ, այս նահանգի կարեւոր մէկ մասը ծաղկեցնողներէն եթէ ոչ ամենագլխաւորը, գլխաւորներէն եղած է Հայ տարրը, որ յամառ ու տոկուն աշխատանքով եւ աննուաճ կամքով փակած հողին, մշակեր, տնկեր եւ հասցուցեր է խաղողի ընդարձակ արգիներ. թուզի, նարինջի, ծիրանի պարտէզներ. բանջարանոցներ. ձմերուկի ու սեխի արտեր: Իրենց աշխատասիրութիւնը, խնայողութիւնը եւ առաջդիմելու սէրն ու կարելիութիւնները վկայում են շատ մը ամերիկացի ականաւոր հեղինակութիւններէ:

Այս նահանգին եւ առանձնապէս Ֆրէզնո քաղաքին մէջ աչքի կը զարնեն մեծահարուստ հայեր: Կան քանի մը միլիոնատէրներ եւս:

Ուշագրաւ է յիշատակել Հրանտ Մարգարեանը՝ որ կը կոչուէր «թուզի թագաւոր» իր հասցուցած ու ազնուացուցած ընդարձակ թղաստաններուն պատճառաւ: Նաեւ Գր. Առաքելեան՝ որ իր ձմերուկի արդիւնաբերութեան եւ վաճառականութեան բերմամբ Ամերիկացիներէն կը յորջորջուի «Ձմերուկի թագաւոր»:

Հայ գաղթականութեան վիճակը Ֆրէզնոյի մէջ կարելի է ընդհանուր առմամբ ըսել բարեկեցիկ է: Ունին սեփական տներ, եւ այգիներ: Պակաս չեն նաեւ առեւտրական սեփական շէնքեր ունեցողներ: 1500է աւելի Ինքնաշարժ (Օթոմոպիլ) ունեցող հայեր կան այսինքս մօտ չորս ու կէս Հայուն մէկ Ինքնաշարժ կ'իյնայ: Իսկ ամբողջ բնակչութեան չորս հոգին մէկ Ինքնաշարժ ունի:

Պրն. Թ. Պ. Խնկեան, զուարթօրէն դիտել կուտայ թէ, «այն Հայերը, որ հայրենիքի մէջ հինգ տալէրնոց իշու մը վրայ նստելու բախտը ունեցած չեն իրենց ամբողջ կեանքերնուն մէջ, հոս երկու հազար տալէրնոց Օթօներու մէջ նստած՝ շուկայ կ'ելլեն»:

Ֆրէզնո քաղաքի Հայերու մօտաւոր թիւն է 1220 ընտանիք որ ընդհանուր բնակչութեան մէկ տասներորդ տոկոսը կը կազմէ, համեմատութիւն մը որ Հայ գաղթականութիւնը չունի արտասահմանի ուէէ քաղաքի մէջ: Անոնք ունին մօտ 37,555 արտավար (էյֆըր) ալի, որ միջին հաշուով էթէ արտավարը \$ 800 հաշուենք (ներկայ գըներով) այն ատեն կ'ստանանք \$ 30,044,000ի պատկառելի հարստութիւն մը:

Քալիֆորնիայի Հայ ազգաբնակչութեան թուի մասին շատ ճշգրիտ հաշիւ մը չենք կրնար ներկայացնել մեր ընթերցողներուն: Համաձայն կազմուած վիճակագրութիւններու եւ ստացուած տեղեկութիւններու, շատ հեռու չենք երթար իրականութենէն, երբ ըսենք թէ 15,000ը կ'անցնի ներկայիս: Այս թիւը տարուէ տարի յարաճուն կերպով աւելնալու վրայ է՝ տրուած ըլլալով որ, թէ Արեւելեան նահանգներէն եւ Հայաստանի զանազան կողմերէն նոր գաղթականներ կը հասնին:

Քալիֆորնիոյ նահանգի չամիչ արտադրող հողերու ընդհանուր գումարն է մօտ՝ էյքըր 250,000
Հայերու ունեցածը մօտ՝ էյքըր 60,000

այսինքն մօտաւորապէս մէկ հինգերորդը:

Միայն Ֆրէզնոյի Հայերու հարստութիւնը կը կազմէ ամբողջ հարստութեան մէկ ութերորդը:

Անշուշտ, ո'րքան հիննան Հայերը այս երկրին մէջ, ինչպէս եւ ուրիշ վայրեր, անկասկած պիտի արժեցնեն իրենց բոլոր կարելիութիւնները՝ տնտեսկան կամ ընկերային գետնի վրայ:

Ֆրէզնոյի մէջ առ հասարակ վատ կարծիք կազմած են տեղացիները Հայերու մասին. այս երեւոյթը կարելի է վերագրել հայերու տարամերժ հակումներուն եւ մասամբ ալ տեղացիներու չկամութեան եւ նախանձոտութեան:

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքականապէս ազատ զգալով ինքզինքնին, Հայերը ժամանակ գտած են հետեւելու նաեւ քաղաքակրթական ուրիշ մարզերու: Անոնցմէ շատեր, իրենց ներքին մտաւոր եւ հոգեկան աշխարհի պահանջներուն եւս բաւականութիւն տալու համար նուիրուած են արուեստի եւ գիտութեան:

Այսօր, ամերիկահայը իր մէջ կը համրէ բաւականաչափ արուեստագէտներ եւ գիտնականներ, նկարիչներ, երաժշտագէտներ, երգիչներ, արձանագործներ, լուսանրկարիչներ, բժիշկներ, ատամնարոյթներ, երկրաչափներ, ելեքտրագէտներ, ճարտարապետներ, քիմիագէտներ, հրապարակագիրներ, փրօֆէսէօրներ եւն, որոնք կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն այս երկրի զանազան քաղաքներուն մէջ: Չմոռնանք յիշել Վարազդատ Գաղանձեան՝ Հարվըրտի համալսարանի փրօֆէսօր, հռչակաւոր ատամնարոյթ եւ բժիշկ: Մանկասարեան՝ յայտնի փիլիսոփայ բնասպաշտ, բազմաթիւ գրքերու հեղինակ եւ ամերիկայի «Ազատ Խորհողներու Միութեան» հիմնադիր: Տքթ. Վայկունի՝ քիմիագէտ-հնարիչ՝ Պըրքլիի մէջ: Տքթ. Գրիգորի՝ հռչակաւոր հոգեբան եւ հոգեկան-մտաւոր խանդարուածներու մասնագէտ: Գասապեան՝ «Էքս» ճառագայթի նշանաւոր մասնագէտ (մեռած): Գապաքճեան՝ Ռատիոլմի գործարանատէր անուանի քիմիաբան: Հայկ Բաթիկեան՝ Ֆրէզնօցի անձանագործ, որ Սան Ֆրանսիսքօյի համաշխարհային արուեստահանդէսին մէջ փայլեցաւ: Եւ դեռ շատ ուրիշ յայտնի անձնաւորութիւններ՝ որոնք պատիւ պիտի բերէին ո'ւրեք ազգի:

Շատ յատկանշական պարագայ մը՝ որ պէտք է անուշադիր չմնայ: Այս մասնագէտներէն շատերը, տնտե-

սական անձկութեան մէջ շարունակած են իրենց ուսման ընթացքը գերմարդկային ճիգերով: Անոնք համալսարաններու մէջ աշխատելով թէ իրենց օրապահիկն են հայթաթած եւ թէ անխոնջ հետեւած են իրենց դասերուն. ու չինայած այդ բոլորին ուսանողական շրջաններու մէջ յաճախ բռնած են առաջնակարգ դիրք: Այս կորովի ընթացքը Հայ մտքի քաղաքակրթական արժէքի չափանիշը չէ՞ արդեօք:

ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆ

Միացեալ Նահանգներու բոլոր համալսարանները ունին Հայ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ:

Committee On Friendly Relations Among Foreign Students մարմինը, որուն գլխաւոր սլաշտօնատուներնիւ Եօրքի մէջ է, Babson Statistical Organizationի գործակցութեամբ 1916-ին Միացեալ Նահանգներու մէջ գտնուող օտարական ուսանողներու Այբբէնական կարգով ուղեցոյց (Directory) մը հրատարակած է, որմէ կը քաղենք հետեւեալ Գօ.էճներու եւ Համալսարաններու մէջ ուսանող Հայերու թիւերը: (*)

University of California—Berkeley 4

University of Southern Calif.—Los Angeles .. 2

(*) Ուսանողուհիները հաշիւի առնուած չեն, ինչպէս նաեւ քանի մը կարեւոր հաստատութիւններ. զոր օրինակ Եունիվըսիթի ավ Շիֆալօ, Եունիվըսիթի ավ Ուիսֆանսըն, Լըլէնտ Սթէնֆորտ Եունիվըսիթի, (Բալօ Ալթօ, Փալիֆ.) եւ ուրիշներ, որոնց մէջ, հաստատապէս գիտենք որ 1916ին կային շատ մը ուսանողներ: Վերոյիշեալ թիւերը դատուած են Արմէնիա, Թըրքի, Րըսիա, Բըրժիա, Սիւրիա, եւ Կրիս վերտառութիւններու տակէն:

Wesleyan University—Middletown (Conn) . .	1
Yale University—New Haven (Conn.)	7
Delaware College—Newark (Del)	1
Chicago College of Dental Surgery—Chicago	2
Chicago College of Medicine and Surgery . . .	2
Chicago Theological Seminary	1
Greenville College—Greenville (Ill)	1
McCormick Theological Seminary—Chicago .	3
Northwestern University—Chicago (Ill)	1
University of Chicago	1
University of Illinois (Champaign)	1
Valparaiso University—Indiana	9
Dubuque German College and Seminary— Dubuque (Iowa)	1
Iowa State College—Ames (Ia.)	2
University of Iowa—Iowa City (Ia.)	2
Kansas City Agr. College—Manhattan (Kas.)	1
University of Kentucky—Lexington	1
Kansas University—Lawrence (Kas.)	1
Bates College—Lewiston (Maine)	1
Bowdoin Medical College—Portland (Me.) . .	1
Amer. International Coll.-Springfield (Mass.)	9
Boston University—Boston (Mass.)	1
Episcopal Theological School—Cambridge . .	1
Harvard Dental School—Cambridge (Mass.)	5
Harvard University—Cambridge (Mass.) . . .	5
Mass. Institute of Technology—Cambridge . .	7
The Harvard Divinity School—Cambridge . . .	1
Worcester Polytechnique Institute	1
Michigan Agricultural College—East Lansing	1
University of Michigan—Ann Arbor	12

Alfred University—Alfred (N. Y.)	2
Auburn Theol. Seminary—Auburn (N. Y.)	1
Columbia University—New York City (N. Y.)	5
Cornell University—Ithaca (N. Y.)	3
Renssellaer Pol. Institute—Troy (N. Y.)	1
Syracuse University—Syracuse (N. Y.)	3
Union College—Schenectady (N. Y.)	2
Union Theol. Seminary—N. Y. City (N. Y.)	1
Ohio State University—Columbus (Ohio)	5
Ohio Northern University—Ada (Ohio)	1
Ohio University—Athens (Ohio)	1
Medico-Chirurgical College—Phil. (Pa.)	2
Osteopathy College—Philadelphia (Pa.)	1
Philadelphia College of Pharmacy. (Pa.)	1
University of Pennsylvania	5
University of Pittsburgh	1
Brown University—Providence (R. I.)	2
Rhode Island State College—Kingston (R. I.)	2

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ կան 321 Գոլէճներ եւ Համալսարաններ, ուր 101 ազգութիւններէ 4393 օտարազէի աշակերտներ կ'ուսանին:

Այս 4393 ուսանողներուն մէջ Հայերուն թիւը 1916ին եղած է ըստ վերոգրեալ ցուցակին, 128, այսինքն ուսանողութեան մօտաւորապէս երեք առ հարիւր համեմատութեամբ:

Այս թիւը սակայն 1916ին առնուածն է, եթէ նկատի ունենանք նաեւ այն՝ որ քանի մը հաստատութիւններ դուրս ձգուած են, այս թիւը կրնայ բարձրանալ: Ներկայիս, այդ թիւը շատ փոքր է այսօրուան ուսանողութեան թուին բախտատարաբար:

Առնենք միայն Եւրոպայի Վալիֆօրնիա—Պըրքլիի Համալսարանը: 1916-ին ունէր 4 Հայ ուսանող

իսկ 1921ին 4ը համրէ աւելի քան 30 ուսանող, 7 անգամ աւելի 1916ի թուէն: Եթէ այս համեմատութեամբ աւելցնենք նաեւ միւս նահանգներուն մէջ ուսանողներու թիւը, կ'ունենանք 896 հոգի, որ ըսել է Հայ գաղութի մօտ 12 առ հարիւրը:

Բարձրագ. կրթարաններու մէջ պատրաստուած մասնագէտներու թիւը ուրեմն զանցառելի քանակ մը չի ներկայացներ: Քիչ բացառութեամբ անոնք լաւ տրամադրուած են դէպի մեր հայրենիքը՝ որ այնքան կարիք ունի իրենց ուժերուն: Քաղաքական ներկայ անստոյգ պայմանները սակայն, բոլորովին անգործութեան դատապարտած է զիրենք եւ մատնած է սպասողական դրութեան: Անոնք ներկայիս իրենց ուժերը կ'օգտագործեն այստեղ՝ լծուելով ամերիկեան ստեղծագործ քաղաքակրթութեանը:

Կ Ր Թ Ա Կ Ա Ն

Ինչպէս վերը ըսինք, բաւական թուով ուսանողներ կան ամերիկեան կրթական զանազան հաստատութիւններու մէջ, որոնք ստանալով ամերիկեան կրթութիւն, չըմբռնելով ամերիկացիներու հետ, կը կրեն աստիճանաբար անոնց քաղաքակրթական դրօշմը. կ'ազդուին անոնց բարքերէն եւ սովորութիւններէն եւ հետեւաբար անզգալիօրէն իր հեռանաւն հայկականութենէ:

Անոնց կարեւոր մասը արդէն շատ թոյլ հայերէն մը կը խօսի եւ որ ենթակայ է օտարացման:

Նորահաս սերունդն ալ, ցաւալի է ըսել, դուրկ է հայերի դաստիարակութենէ:

Յեղային ինքնասպասանման տեսակետէն լեզուն ամենագլխաւոր ազդակը ըլլալով, հարկ էր որ առանձին ուշադրութիւն դարձուէր անոր վրայ ու ըլլալ մեր գուր-

դուրանքին առարկան . սակայն իրականութեան մէջ այդ պէս չէ : Թէեւ զանազան քաղաքներու մէջ կան ազգային տարրական նախակրթարաններ , բայց պէտք է ըսել , որ անդոհացուցիչ վիճակ մ'ունին անոնք :

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Այս երկրի հայ դադութը հարուստ է իր թերթերով եւ ամանձին հրատարակութիւններով :

Վերջին քառորդ դարու մէջ հրատարակուած են աւելի քան երեսուն պարբերականներ , որոնցմէ շատերը դադրած են :

1921ի ընթացքին կը հրատարակուին հետեւեալ թերթերը՝ որոնք կը թուենք վարը իրենց այբուբէնի կարգով :

ԱԶԳ , Օրաթերթ , Պոսթոն , 15րդ տարի

ԱՍՊԱՐԷՁ , Եօրեայ , Ֆրէզնօ , 13րդ տարի

ԱՐՕՐ , Եօրեայ , Ֆրէզնօ , 2րդ տարի

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ , Շաբաթաթերթ , Նիւ Եօրք 1րդ տարի եր . ՀԱՅԱՍՏԱՆ , Երկօրեայ , Շիքակօ , 18րդ տարի

ԾԻԾՍՂ , Կիսամսեայ , Ֆրէզնօ , 1րդ տարի

ԿՈԶՆԱԿ , Շաբաթաթերթ , Նիւ Եօրք , 21րդ տարի

ԿՌՈՒՆԿ , Շաբաթաթերթ , Ֆիլատէլֆիա 2րդ տարի

ՀԱՅՐԵՆԻՔ , Օրաթերթ , Պոսթոն , 23րդ տարի

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ-ՍԻՍՈՒԱՆ , Եօր . Ֆրէզնօ , 7րդ տարի

ՊԱՀԱԿ , Երկօրեայ , Պոսթոն 11րդ տարի

ՋԱՆՍՍԷՐ , Կիսամսեայ , Ֆրէզնօ , 7րդ տարի

ՓԱՐՈՍ , Շաբաթաթերթ , Ֆիլատէլֆիա , 1րդ տարի

ՅՈՒՇԱՐԱՐ , Կիսամսեայ , Պոսթոն , 2րդ տարի

ԴԻՏԱՐԱՆ , Կիսամսեայ , Պրուքլին , 1րդ տարի

ՍՕՑԻԱԼԻՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆ , Նիւ Եօրք 1րդ տարի

ԲՈՒԺԱԿ, Ամսաթերթ, Փրավիտէնս, 4րդ տարի
The New Armenia, անգլ. ամսաթերթ, Նիւ Եօրք,
13 րդ տարի:

Ասոնցմէ զատ պարբերաբար կը հրատարակուին թերթիկներ՝ «Աւետարանին Փողը», «Կռան», «Եկեղեցւոյն Թերթիկը», «Շողակաթ» ևն. որոնք սակայն կանոնաւոր ընթացք չունին:

Ատեն ատեն կ'երեւին նաեւ «Կարմիր Լուրեր», «Նոր Հոսանք» անուն թերթեր:

Վերը յիշուած թերթերէն «Ազգ» և «Պահակ» 1921 Հոկտ. ամսուն ծիանալով կը հրատարակուին «Ազգ-Պահակ» անունով: Նոյնպէս միացած են «Նոր Կեանք-Սիսուան» և «Արօր» թերթերը «Նոր Կեանք-Արօր» անուն տակ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Հայ իրականութեան մէջ գործող քաղաքական կազմակերպութիւններէն հետեւեալ կուսակցութիւնները իրենց ճիւղերը ունին այստեղ:

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, Պաշտօնաթերթ, «Եր. Հայաստան»:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Պաշտօնաթերթ՝ «Հայրենիք», որ ամենահին թերթն է Ամերիկայի մէջ և «Ասպարէզ»:

Ռամկավար կուսակցութիւնը:

Ազատական (Վեր. Հնչ.) կուսակցութիւնը:

Այս վերջին երկու կուսակցութիւնները, որոնք նոյնանման քաղաքական ծրագիրներ ունէին միացան վերջերս և հրապարակ եկան «Ռամկավար Ազատական» ան-

նունով: Իրենց պաշտօնաթերթերն են «Ազգ-Պահակ» եւ «Նոր Կեանք-Արօր»:

Քաղաքական այս կազմակերպութիւններէն զատ աչքի կը զարնէ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉը: Ասկէ առաջ երկու Կարմիր Խաչեր կային. մին «Հայաստանի Կարմիր Խաչ» եւ միւսը՝ «Հայ Ազգային Կարմիր Խաչ» անուններով, որոնք ուրախալի է ըսել, որ վերջերս միացան եւ կազմեցին մէկ Կարմիր Խաչ «Հայ Կարմիր Խաչ»ը:

Հայ Բարեգործական Ընդ. Միութիւնը եւս բաւական ծաւալած է Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ ունի իւր պաշտօնաթերթը՝ «Յուշարար»ը:

Գործի վրայ կան նմանապէս Հայոց Կրթասիրաց Ընկեր., Հայ Տիկնանց Որբախնամ Ընկ., Յառաջդիմասէր Տիկնանց Միութիւն, Գրադարանական, Դերասանական խմբեր եւ Ակումբներ:

Հայ Լէզէոնականներ ունին իրենց Միութիւնը:

Ուսանողական Միութիւնը՝ որ կազմուած է կարօտ ուսանողներու օգնութեան հասնելու նպատակով: Իրենց նպատակի կէտերէն մէկն է նաեւ Հայ լեզուն պահել եւ զարգացնել իրենց շրջանին մէջ:

Համարեա բոլոր հայկական գաւառները ունին իրենց համաքաղաքացիական Հայրենակցական Միութիւնները:

Հայ Առաքելական Եկեղեցի: Առաջնորդարան Ուստոր, Մէս.: Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդն է Տիրայր Եպիսկոպոս Տէր Յովհաննէսեան: Հայ Առաքելական Եկեղեցին ունի բազմաթիւ թեմեր:

Աւետարանական եկեղեցիներ են:

Չմոռնանք յիշատակել նաեւ Համազգային Միութիւն անուն մարմինը, որ կազմուած է Հայոց մէջ համերաշխութիւն եւ համագործակցութիւն ստեղծելու նպատակով:

Հայերը ունին եւ իրենց Դեսպանատուներ՝ Ուաշինկթօնի մէջ: Դեսպանն է Տքթ. Գար. Փաստրմաճեան՝ որ հայկական անցագիրներ կուտայ:

Ֆիլատէլֆիայի Հայերու նախաձեռնութեամբ գրնուած է դեսպանաան համար սեփական շէնք, որուն գրնման մասնակցեցան բոլոր գաղութին Հայերը՝ նուիրատուութիւններով:

Այս համառօտ ակնարկներէն յետոյ պարտք կը ծանրանայ մեր վրայ, ըսել, որ մեր յեղափոխական շարժման եւ ազատագրական պայքարին մեծապէս օգնած է ամերիկեան Հայ գաղութը իր նիւթական, բարոյական եւ Ֆիզիքական զոհաբերութեամբը՝ ի հարկէ իր պայմաններու ներած չափով:

Քաղաքական կազմակերպութիւնները թէեւ իրերամարտ, այնու ամենայնիւ ներդործօն ազդակներ եղած են Հայ կեանքի մէջ վառ պահելով գաղութի սէրը հանդէս մայր — հայրենիքին:

Մամուլը իր կարգին մեծ օգտակարութիւն ունեցած է Հայ մշակոյթի պահպանման եւ մտաւոր զարգացման տեսակետէն: Մասնաւորաբար եռիտասարդութիւնը անով վառ պահած է իր հայրենիքի կարօտը, սէրը եւ պարտականութեան զգացումը:

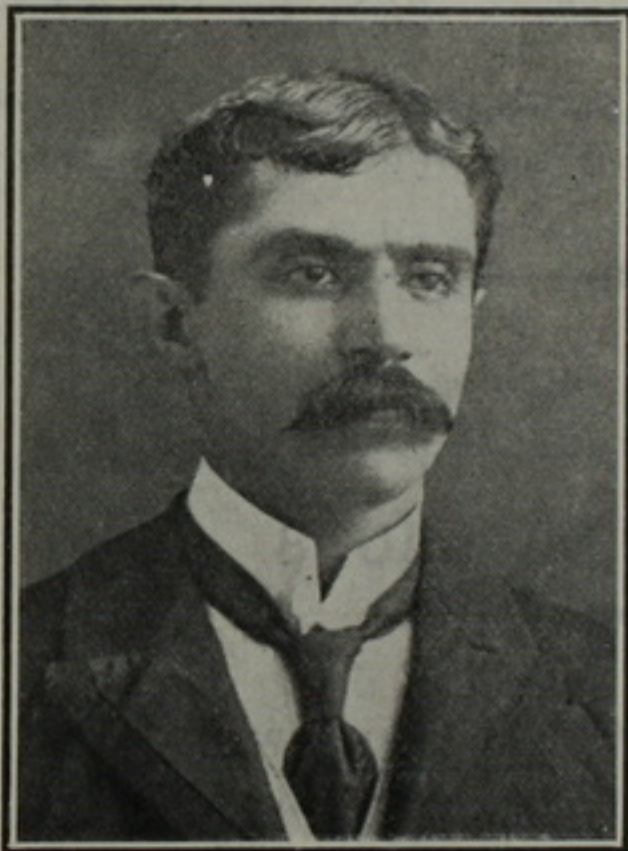
Եղբակաջներով մեր խօսքը, կոնանք վստահաբար ըսել, որ ամերիկահայը իր ստացած կրթութեամբ, դաստիարակութեամբ եւ մասնագիտական պատրաստութեամբ պիտի բոյաւ ստագայ սղոտ ու անկախ Հայաստանի ծաղկման ու բարգաւաճման մեծագոյն դործօններէն մին:

Ա. ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Ծնած է Պարսկաստանի Նոր-Ջուղա քաղաքը 1885 Փետր. 27ին: Նախնական ուսումը ստացած է տեղական Անգլիացի Միսիոնարների դպրոցում: 16 տարեկանին կ'անցնի Հնդկաստան—Կալկաթա, ուր Հայկեան Մարդասիրական Ճեմարանէն ընթացաւարտ կ'ըլլայ եւ կը կարդուի նոյն Ճեմարանի Հայերէնի (Գրաբար) ուսուցիչ: 1907ին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը եւ 1908ին կ'ամուսնանայ:

1907էն մինչեւ 1910 իրը սլաւոմութեան, Անգլերէնի եւ ուրիշ առարկաներու դասատու, կը սլաւոնաւարէ Աղղային Կեդրոնական եւ Գէորգ Քանանեան երկսեռ դպրոցներուն մէջ:

1911ին կը վերադառնայ Հնդկաստան եւ երկրորդ անգամ ուսուցչական սլաւոն կ'ստանձնէ Հ. Մ. Ճեմարանին մէջ մինչեւ 1919ը, ուր ծանր կերպով հիւանդանալով կուղայ Ամերիկա կողմը: Կուղայ Ամերիկա կողմը եւ իր աշխատութիւնները լոյս ընծայելու եւ նպատակով:

1921ին արդէն լոյս տեսաւ իր «Բանաստեղծութիւններ»ը 596 էջէ բաղկացեալ գիրքը:

Անտիպ ունի —

ԱԼՄՈՒՍՏԱ, Հնդկալայոց կեանքէն, Վէպ: ՀԱՄԱՌՈՏՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐԻ, Պատմ.: ՔՐՈՋ ՍՏԻԵ-

ՐԸ Տրամա (կիսատ): ՀՐՂ ՊԱՐԱԿԱՌՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Man, God, Devil, Woman, Love Poem:

Իր թարգմանութիւններն են —

ԽԱՉԱՆՇԱՆ, Անգլիերէնէ, Գրաբար: ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ քառեակները 850, բնագրէն: ՆՈՐ ԿԵՆՍԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ քժկական: ՊԼԱՏՈՆԻ ԽՆՃՈՅՔԸ, իմաստասիրական տրամախոհութիւն: ՁՈՀՐԱՊ ԵՒ

ՌՕՍԹԱՄ: ԱՄՕԹԻ ՏԱՐԻՆ: ՅՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐ, Շէյքսպիրէն:
ՅԱՍՄԻԿՆԵՐԻ ԵՒ ՎԱՐԴԵՐԻ ՓՈՒՆՁ: ՉԱԻԵՇՏՆԵՐ: ԱՌԱՍՊԵԼԻՔ
ՅՈՒՆԱՑ ԵՒ ՀՌՈՄԱՅԵՑԻՈՑ, Գրաբար եւ Ten Thousand Thoughts
About Woman. եւ ուրիշներ որոնք կը մնան անտիպ:

Վաղարշակ Գալուստեան Հայոց լեզուի յաւերժական ուսանող եւ
սիրող է: Իր Անգլերէն լեզուով բանաստեղծութիւնները Frank
Harris ի կողմէ «տաղանդաւոր» կոչուած են: Եզրպտոսի առաջնորդ
Թորգոմ Եպիսկոպոս Գուշակեանի կողմէ կոչուած է «Յանգից Հանք
եւ Վսեմ իմաստից գեղեցիկ շարահիւսող Ջուղայածին քերթող Հայոց
Հնդկաստանեայց»:

Հնդկահայոց տրամադրութիւնը մշակեր է հիմնելու համար
օրիորդաց դպրոց՝ իբր դարման նոր սերնդի օտարացման դէմ:

Կեանքի նշանաբան ընտրած է «Ազատութիւն, Լոյս եւ Աշխա-
տանք»:

Օժար Խայկամի եւ Հաֆըզի բանաստեղծութիւններու բնագրի
թարգմանութիւններէն կը ներկայացնենք ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ընթերցող-
ներուն:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇԱԿ ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻՑ

Ամեն մի մարմանդ, որ կայ ջրափում,
Մլեց Հրեւտակի շուրթ ու կլափում,
Արհամարհ ոտքով չըկոխե՛ս վրան,
Նրա տակ Կակաչ-Այտ է մրափում:

Երբ ունիս աղէտ կեանքիցդ անբաժան,
Եւ հնար չունիս տանել ցաւ դաժան.

Ուրիշի՛ սրտի վիճակը հարցրո՛ւ.
Եւ շուտ կ'սփոփուի՛ քո սիրտը տաժան:

Ի՞նչ ես ողբում քե՛ն ճիշտ կեանքդ կը գնայ .

Գիտե՞ս մէկը , որ յաւիտեան մնայ .

Փո՛խ է այդ շո՛ւնչն իսկ , որ մարմնիդ մէջ է .

Պա՛րտքդ է վնարե՛լ պարտքդ անխնայ :

Լաւ է , որ այժմ քիչ մտերիմ խնդրես ,

Մարդկանց հետ հեռի՛ց , զրոյց տալ ընտրես ,

Նա , որ ապաւէնդ է ամբողջովին՝

Քո իսկ ոսո՛խն է , եթէ լաւ փնտրես :

Աստուա՛ծ իմ , ի՛նչպէս մարդս , տէր խելքի ,

Սին կեանքից ունի յոյսեր վայելքի ,

Երբ նա ուզում է փոքր հանգստանալ ,

Մահն ասում է նրան . ժա՛մ , ահա , ելքի :

Սի՛րտ , այս աշխարհից վարք ու քարք ընտիր ,

Եւ բախտից շնորհք գտնել , մի՛ պնդիր ,

Դարմա՞ն ես ուզում—ցաւերդ կ'անեն ,

Յաւին տա՛ր . դեղի չի լինիլ խնդիր :

*

* *

Գարնան եթէ մի հրանոյշ խաժակ

Մարմանդում ինձ տայ գինով ի բաժակ .

Թէև խօսքս է քիբտ , շանից վա՛տ լինեմ ,

Եթէ փափագեմ դրախտի նաշակ :

Սի'րտ , մինչ բախտդ է , որ մաշւես ու սգաս ,
վինակդ ամէն օր յեղյեղուկ գգաս .

Հո'գիս , ինչու՞ այս մարմնիս մէջ մտար
Քանի որ վերջը դու պէտք է դուրս գաս :

Խա'յեամ , Մարմինդ է թոյլ թեթև վրան ,
Սուլթան-Հոգիդ լոկ այցելու նրան .

Երբ Սուլթանն անցնի դէպ' միւս կայանը-
Վրանահար-Մահը կը փակի դրան :

Տէրը , որ տարրին տւեց տիպ , նկար .
Ինչու՞ նրան կազմեց թերի ու տկար ,

Եթէ լաւ՝ ինչու՞ փշրում է նրան .
Եթէ վատ՝ ի՞նչպէս առանց նրան այդ կար :

Քանի որ առաջն իմ կամքով չեկայ .

Իսկ անկամ մեկնելս վնուած է , կայ ,

Իմ աշխոյժ Սադի , (*) գօտեպիւնդ արի ,
Գինի դի'ր սրտիս , որ չը հեկեկայ :

Կեա'նք կար , երբ դու , ես դեռ չէինք շնչում .

Աստղե'րն էլ իմաստ էին , շնչում .

Զգոյշ , հանդարտ ոտք դիր հողի վրայ ,
Այդտեղ Մեղոյշի Անիւնն է ննջում :

(*)

Մատուակ :

Անոյշ Այծեամին ասա՛, Հով մեղմիկ,
Պլուխս լեռ-դաշտին զարկեցիր սեղմիկ:

Քաղցր Հոգի,—կեանքդ, ա՛խ լինի երկար —
Ինչու՞ քաղցրասէր Թութակիս չեկար:

Վա՛րդ, քեզ չի՞ ներում մի՛թէ շուքդ սէգ,
Որ զգաս ցնորած Սոխակի սուգս, հէ՛գ:

Տիրող է վարքի, խելի տէր մարդը.
Զի բռնիլ ուշիմ Հաւին՝ թակարդը:

Երբ սիրածիդ հետ չափում ես գինի՝
Շւարած Ախոյեանդ մտքումդ թող լինի:

Ինչու՞ չէ անկեղծ, սերտ ու կաթոզին՝
Փարթամ, սեւաչեայ, լոյս-նական հոգին:

Ասեմ պերճութեանդ արատը տգեղ —
Մնայուն չէ հալը լոյս դէմքիդ շքեղ:

Հրա՛շք... թէ Հափեզի ձայնից, եթերում
Սուրբերը խայտան, երբ Սէրն է երգում:

Սիրտըս Հոգուդ մօտ քանալ եմ ուզում.
Դու էլ ԻնՁ ասա՛. ի՛նչն է ՔեՁ յուզում:

Զուր յոյս է ըղձալ, մի պարզ աւանդ-վէպ
Մփօղել այնքան հսկողի հանդէպ:

Այսպիսի մի սուրբ գիշեր հրաշայոյս
Թող քեզ հետ լինեմ մինչև արշալոյս:

Բայց աւա՛ղ, որ այն խորին խորհրդին
Միտքըս չի հասնում — այնքան է խրթին:

Հովի՛կ, գորավիզ եղիք ինձ այս ցայգ.
Տենչում եմ ծաղկել, պննել երբ գայ ծայգ(*):

Որպէսզի հասնեմ քեզ — Տիպ վսեմի՛
Աչքովս կը սրբեմ փռչին քո Սեմի:

Հափէզի նման, Ոսոյսիս ներհակ,
Խենթ խաղ ասելու, ես ունիմ երակ:

Բնագրից Քարգմանեց՝
ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(*)

Արշալոյսի առաջին պահը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ, 55 ՏԱՐՈՒԱՅ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Արրահամ Լինքըն, Նախագահ Միացեալ Նահանգներու, Ապրիլ 15, 1865 :

Միքայէլ Կարադէօրդեւիչ, Իշխան Սերպիոյ, Յունիս 10, 1868 :

Պրիմ, Սպանիոյ Մարաջախտ, Դեկտ. 28, 1870 :

Ռիչարտ, Դուքս Մէյօյի, Հնդկաստանի Կառավարիչ, Փետրվար 8, 1872 :

Ապտիւլ Ազիզ, Թուրքիոյ սուլթան, Յունիս 4, 1876 :

Ալեքսանդր Բ., Կայսր Ռուսիոյ, Մարտ 13, 1881 :

Ճէյմս Կարֆիլտ, Նախագահ Միացեալ Նահանգներու, Սեպտեմբեր 19, 1881 :

Հէրրիսըն, Շիքակոյի քաղաքապետ, Հոկ. 28, 1893 :

Սատի Կարնօ, Ֆրանսայի Նախագահ, Յնս. 24, 1894 :

Ստամբուլօվ, Պուլկարիոյ Վարչ., Յունիս 25, 1895 :

Նասր-էտտին, Պարսից Շահ, Մայիս 1, 1896 :

Կանօվաս Դել Կաստիլլօ, Սպանիոյ Վարչապետ, Օգոստոս 8, 1897 :

Իդիարտէ Բօրդա, Ուրուագուայի Նախագահ, Օգոստոս 25, 1897 :

Իօզէ Բարրիօս, Գուադեմալայի Նախագահ, Փետրվար 18, 1898 :

Ելիսապէթ, Աւստրիոյ Կայսրուհի, Սեպ. 10, 1898 :

Իւլիսէս Ջէօրեօ, Նախագահ Դօմինիկեան Հանրապետութեան, Յունիս 26, 1899 :

Կէօպէլ, Քէնթըքիի Նահանգապետ, Միացեալ Նահանգներ, Յունվար 30, 1900 :

Հումայերթ, Իտալիոյ Թագաւոր, Յուլիս 29, 1900 :
Վ. Մքթինգի, Նախագահ Միացեալ Նահանգներու,
Սեպտեմբեր 14, 1901 :

Ալեքսանդր Օպրենովիչ, Սերպիոյ Թագաւոր, և իր
կինը՝ Դրագա, Յունիս 11, 1903 :

Իշխան Բօրրիկով, Ֆինլանդիոյ Նահանգապետ, Յունիս 16, 1904 :

Ֆօն Պլեվէ, Ռուսիոյ Ներքին Գործոց Նախարար, Յուլիս 28, 1904 :

Սօյսանօն Սօյնինէն, Ֆինլանդիոյ Ընդհանուր Դատախազ, Փետրվար 6, 1905 :

Դելիանիս, Յունաստանի Վարչ. Յնս. 13, 1905 :

Կոմս Շուվալով, Լեհաստանի Ռուսիոյ Փոխարքայ, Յուլիս 11, 1905 :

Ստեօյենպերկ, Այտահօյի Նահանգապետ, Միացեալ Նահանգներ, Դեկտեմբեր 30, 1905 :

Մեծ Իշխան Սերգէյ, Յարի հօրեղբայր, Մոսկուայի Նահանգապետ, Փետրվար 17, 1905 :

Կոմս Իգնատիէվ, Ռուսական Նախկին Կառավարիչ Լեհաստանի, Օգոստոս 25, 1906 :

Զօրավար Պավլով, Ռուսիոյ բռնակալ զինուորական, Յունվար 9, 1907 :

Միրզա Ալի Հասան, Պարսկաստանի Վարչապետ, յգոստոս 31, 1907 :

Կարլոս, Փորթուգալի Թագաւոր, Փետր. 1, 1908 :

Լուի Ֆիլիպ, Փորթուգալի Թագաժառանգ, Փետրվար 1, 1908 :

Իշխան Իտօ, Ճափոնի քաղաքական գործիչ և Նախարար, Հոկտեմբեր 26, 1909 :

Խալիլ Փաշա, Եգիպտոսի Վարչ., Փետր. 21, 1910 :

Ստօլիպին, Ռուսիոյ Վարչապետ, Սեպտ. 14, 1911 :

Ռամօն Կազերէս, Նախագահ Դօմինիկեան Հանրապետութեան, Նոյեմբեր 11, 1911:

Էզէ Կանալեճաս, Սպանիոյ Նախարարապետ, Նոյեմբեր 12, 1912:

Նազըմ Փաշա, Թիւրք պատերազմական նախարար, Յունւար 23, 1913:

Մանուէլ Արաուճօ, Վարչապետ Սալվադօրի Հանրապետութեան, Փետրւար 4, 1913:

Ֆրանչիսկօ Մադերօ, Մէքսիկոյի Նախագահ, Փետրւար 23, 1913:

Գէորգ, Յունաստանի Թագաւոր, Մարտ 18, 1913:

Մեծ Դուքս Ֆերդինանդ և իր կինը՝ Սօֆի, Աւստրօ-Հունգարիոյ, Յունիս 28, 1914: (Այս սպանութիւնը առիթը եղաւ համաշխարհային պատերազմին):

Ժան Ժօռէս, Ֆրանսայի ընկերւարականներու պետ, Յունիս 31, 1914:

Կուրճօմ Սամ, Հայթիի Նախագահ, Յլս. 28, 1915:

Զօրավար Զէն-Զի-Նէյ, Զինացի յեղափոխական պետ, Մայիս 11, 1916:

Կոմս Միրբախ, Գերմանական զէնպան Ռուսիոյ մէջ, Յունիս 5, 1918:

Յար Նիքոլայ և ընտանիքը, Յունիս 18, 1918:

Մարաջախտ Ֆօն Էյխօրն, Գերման կառավարիչ Ուկրաինայի, Յունիս 31, 1918:

Կոմս Շտուրկխ, Աւստրիոյ Վարչ., Հոկտ. 21, 1918:

Կոմս Տիսցա, Հունգարիոյ Վարչ., Նոյ. 7, 1918:

Սիդօնիօ Պաէս, Փորթուկալի Նախագահ, Դեկտեմբեր 14, 1918:

Հարիրուլլա Խան, Աւղանիստանի Էմիր, Փետրւար 20, 1919:

Քուրտ Այզներ, Բաւարիոյ Վարչ. Փետր. 21, 1919:

Նէօրինգ, Սաքսոնիոյ պատերազմական նախարար,
Ապրիլ 12, 1919:

Հուկօ Հաազէ, Գերման ընկերվարական պետ, Հոկ-
տեմբեր 8, 1919:

Կարրանցա, Մէքսիքոյի Նախագահ, Մայ. 20, 1920:
Էսսատ Փաշա, Ալբանացի պետական ղեկավար,
Յունիս 13, 1920:

Տրուպի Փաշա, Սիւրիացոց Վարչապետ, Օգոստոս
20, 1920:

Թալէադ, Հայակեր բորենի, Հերոս Թէհլիրեանի
ձեռքով, Մարտ 15, 1921:

Զիվանչիր, Թաթար դադանը, Հերոս Թորլաքեանի
ձեռքով, Յունիս 18, 1921:

Գրանթօ, Փորթուկալի Վարչ., Հոկտ. 26, 1921:
Տակաչի Հարա, Ճափոնի Վարչ., Նոյ. 4, 1921:

Տ Ի Ե Զ Ե Ր Ք

Տիեզերք անուան տակ պիտի հասկնանք անհուն, անսահման տարածութիւն, որ ոչ սկիզբ ունի, ոչ վախճան ոչ աջ, ոչ ձախ, ոչ վեր, ոչ վար: Անսահման տարածութեան ինչ ըլլալը ըմբռնելու համար՝ բաւական է հետեւեալ օրինակը բերել.— ենթադրենք թէ հնարաւոր դառնայ գործիքով մը զնդակ մը նետել երկնքի ուէ մէկ ուղղութեամբ, մէկ գծով երթալու պայմանով, եւ այդ զնդակը ամէն մէկ վայրկեանին մէջ մէկ միլիոն մղոն սաւառնելու կարողութիւնն ունենայ. եւ ենթադրենք թէ այդ զնդակը նոյն արագութեամբ շարունակէ սաւառնիլ հազար միլիոն դար: Արդիւնքը այն պիտի ըլլայ, որ այդ անսահմանութեան մէջ մազաչափ չպիտի կրճատէ տիեզերքի երկարութիւնը:

Տիեզերքի այդ անսահման տարածութեան մէջ ցրուած են անհամար աստղեր, որոնցմէ մէկն է նաեւ մեր Երկիրը: Այդ աստղերը անջատուած են իրարմէ տասնեակ եւ հարիւրաւոր միլիոն մղոններով: Անոնցմէ ոմանք հսկայ հրեղէն գունդեր են, հալած զանգուածներ, երբեմն մեր արեւէն մի քանի հազար անգամ խոշոր, իւրաքանչիւրը իր շուրջն ունենալով աւելի փոքր աստղեր, որոնք որպէս արբանեակներ անոր շուրջը կը դառնան: Մեր երկիրը եւս այդ աստղերէն մէկն ըլլալով՝ արեւին շուրջը կը դառնայ, եւ այդ արեւի ընտանիքին երրորդ անդամը կը համարուի՝ իր հեռաւորութեան համար: Արեւին շուրջը ճամբորդող աստղերը ութը հատ են, որոնց հեռաւորութիւնն է՝ արեւէն հաշուելով՝

Մէրկուրի (Փայլածու)	35,960,500 մղոն
Վեներիս (Աստղիկ)	67,195,600 մղոն
Երկիր	92,897,400 մղոն

ՄԱՐՍ (Հրատ)	141,546,600 մղոն
ԻԻՊԻՏԵՐ (Լուսնթագ)	483,327,000 մղոն
ՍԱՏՈՒՌՆ (Երեւակ)	886,134,000 մղոն
ՈՒՐԱՆՈՍ	1782,792,000 մղոն
ՆԵՊՏՈՒՆ	2793,487,000 մղոն

Վերոյիշեալ աստղերը մէկ վայրկեանին մէջ կ'անցնին, մօտաւորապէս.

Մերկուրի	29 մղոն
Վեներա	21 մղոն
Երկիր	18 մղոն
Մարս	15 մղոն
Իւպիտեր	8 մղոն
Սատուռն	6 մղոն
Ուրանոս	4 մղոն
Նեպտուն	3 մղոն

Արեւին շուրջը կը դառնան մեր երկրի օրուան հաշուով (24 ժամ)

.	87 օրուան մէջ
.	224 օրուան մէջ
. (մէկ տարի	365 օրուան մէջ
.	686 օրուան մէջ
.	4,332 օրուան մէջ
.	10,759 օրուան մէջ
.	30,688 օրուան մէջ
.	60,178 օրուան մէջ

ԵՐԿՐԻ ՏԱՐԱԾ ՈՒԹԻՒՆԸ

(Վաշինկթընի Ազգային Աշխարհագրական Ընկերութեան Տեղեկագրէն)

Երկրագունդի մակերեսոյթին ընդհանուր տարածութիւնն է 196,~940,000 քառակուսի մղոն, որուն 140,295,000 քառակուսի մղոնը չորն է, իսկ 56,255,000 քառակուսի մղոն՝ ջամաքը:

Խաղաղական Ովկիանոսը կը զբաւէ . . .	68,634,000 քառակ. մղոն.
Ատլանտեան Ովկիանոսը կը զբաւէ . . .	41,321,000 քառակ. մղոն.
Հնդկական Ովկիանոսը կը զբաւէ . . .	29,430,000 քառակ. մղոն.
Բեւեռային Ովկիանոսներ կը զբաւեն . .	1,820,000 քառակ. մղոն.

Զրային ընդհանուր 140,295,000 քառակուսի մղոն տարածու-

թեան մէջ ցրուած են հաղարարուած մեծ ու փոքր կղզիներ, որոնց տարածութեան գումարն է 1,910,000 քառակուսի մղոն:

Յամաքային ընդհանուր 56,255,000 քառակուսի մղոն տարածութեան մէջ ցրուած գետերը, լիճերը եւ ճահիճները կը զրաւեն 1,000-000 քառակուսի մղոն տարածութիւն:

Ովկիանոսներուն մէջ մինչեւ այժմ յայտնի ամենէն խորունկ տեղը գտնուած է Փիլիպեան կղզիներուն Մինդանաօյի մօտերը — 32,088 ոտք:

Լեռներէն ամենէն բարձրը կը համարուի Էվէրեսթ, Հիմալայեան լեռնաշղթային մէջ, Ասիա — 29,002 ոտք՝ ծովի մակերեւոյթէն:

Աշխարհամասեր, իրենց տարածութիւնը եւ բնակչութիւնը

<u>Տարածութիւն</u>	<u>Քառակուսի մղոն</u>	<u>Բնակչութիւն</u>
Եւրօպա	3,872,561	464,681,000
Ասիա	17,206,000	872,522,000
Աֆրիկէ	10,622,619	142,751,000
Հիւսիսային Ամերիկա	8,589,257	150,000,000
Հարաւային Ամերիկա	7,570,015	56,337,775
Աւստրալիա	3,312,613	16,228,591
Բեւեռային երկիրներ	5,081,935	Բնակչութիւն չկայ
Գումար	56,255,000	1,702,520,366

Երկրագունդի ընդհանուր ցամաքի միայն մէկ մասը, կէսէն մի փոքր աւելի՝ յարմար է մշակութեան համար, այն է 29,000,000 քառակուսի մղոն:

Անմշակ հարթավայրեր կը զրաւեն 14,000,000 քառակուսի մղոն, բացարձակ անապատներ՝ 4,861,000 քառ. մղոն, իսկ Բեւեռային երկիրները նոյնպէս անմշակելի են:

Երկու հազար տարի առաջ ամբողջ աշխարհի բնակչութեան թիւը եղած է մօտաւորապէս 54 միլիոն:

15-րդ դարու մէջ Եւրօպայի բնակչութեան թիւը եղած է 50 միլիոն:

2000 թուականին, այն է առէ 79 տարի վերջ՝ կ'ակնկալուի, որ Երկրի բնակչութեան թիւը սլիտի ըլլայ 4,000 միլիոն:

Հնդհանուր աշխարհի մէջ այրերու եւ կիներու թիւը դրեթէ հաւասար է, իսկ աշխարհադրական բաժանումով՝ այլ եւ այլ երկիրներու մէջ նկատելի տարբերութիւններ կան: Այսպէս՝ 1000 այրերուն հետ կանանց թիւն է՝ Միացեալ Նահանգներ 934, Անգլիա՝ 1,068, Գերմանիա՝ 1,026, Ֆրանսա՝ 1,033, Իտալիա՝ 1,026 Ռուսիա՝ 1,009, Թիւրքիստան, Բուխարա, Խիվա՝ 912:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ — ՅԵՂԵՐ

Արիական կամ Հնդեւրօպական ցեղեր (հերմակ)	806,000,000
Մօնղոլական կամ Թուրանական ցեղեր (դեղին եւ թուխ)	630,000,000
Սեմադան ցեղեր (հերմակ)	70,000,000
Նիկրօ — Չուլու, Աչանթի եւ այլն (սեւ)	134,000,000
Մալայեան եւ Պօլինիզիայի ցեղեր (թուխ)	35,000,000
Ամերիկեան Հնդիկներ	27,000,000
Գումար	1702,000,000

Լ ՈՒ Ս Ի Ն

Լուսինը մեր Երկրին շուրջը դարձող արբանեակ մըն է: Երկրին շուրջը կը դառնայ 27 օր, 7 ժամ եւ 43 րոպէի մէջ, բայց նոր Լուսինէն մինչեւ յաջորդ նոր Լուսինը՝ 29 օր 12 ժամ եւ 44 րոպէ լը տեւէ, որ սովորաբար 30 օր կը հաշուենք, ուրիշ խօսքով՝ մէկ ամիս:

Լուսինը Երկրին շատ մօտ է, համեմատելով աստղերու հեռաւորութեան հետ: Երբեմն կը մօտենայ Երկրին, երբեմն կը հեռանայ. ամենէն մօտ եղած ժամանակը 221,466 մղոն եւ ամենէն հեռու՝

252,715 մղոն: Երկրին հետ բաղդատութեամբ փոքր ըլլալով՝ իբր մակերեսովը 14,657,000 քառակուսի մղոն է, կամ թէ Եւրօպայէն չորս անգամ մեծ:

Լուսնին վրայ օդ չկայ, եւ հետեւաբար բուսական կամ կենդանական կեանք չկրնար հոն գոյութիւն ունենալ: Ամերիկացի անուանի աստղագէտներէն Փրօֆ. Փիլէքրինկ վերջերս շարք մը յօդուածներով ջանաց գիտնականներուն ուշադրութեան յանձնել հեռագիտակով իր նշմարած կարգ մը երեւոյթները, որ կը կարծէ թէ բոյսեր ըլլան, եւ հետեւաբար կենդանական կեանք եւս կրնայ հոն գոյութիւն ունենալ, իր ենթադրութեամբ: Այդ գաղափարը, սակայն, թերահաւատութեամբ կ'ընդունուի աստղագէտներու կողմէն, որոնց համոզումով, եթէ Լուսնի ցած մասերուն մէջ նոյն իսկ մնացած ըլլան օդի նօսր խաւեր, եւ հոն գոյութիւն ունենան բոյսեր եւ շնչող էակներ, անոնք սակայն չափազանց ստոր տեսակէն ըլլալու են, եւ անարժան լուրջ ուշադրութեան: Աստղագիտական գիտարաններէն հանած Լուսնի նկարները կը պատկերացնեն ձիւնով եւ սառոյցներով ծածկուած անկենդան աշխարհ մը, հսկայ լեռներով, մեծ մասամբ հանդած հրաբուխներ, որոնցմէ ոմանք մինչեւ 20,000 ոտք բարձրութիւն ունին:

ՄԱՐԴԱՖՆԱԿ ԱՍՏՂԵՐԸ

Գիտական աշխարհը վերջին տարիները զբաղուած է ի միջի այլոց նաեւ այն հարցով, թէ աստղերը բնակիչներ ունի՞ն թէ ոչ: Եւ աստղագէտներուն մէջ ներկայիս հազիւ թէ գտնուին այնպիսի թերահաւատներ, որոնք այդ ենթադրութիւնը թխտելու համարձակութիւնն ունենան: Երկնային մարմիններէն ոեւէ մէկը եթէ ունի օդ, ջուր եւ տաքութեան տանելի բարեխառնութիւն՝ հետեւաբար հոն կրնայ ըլլալ նաեւ բուսականութիւն, եւ եթէ բոյսերը կրնան հոն աճիլ, պատճառ չկայ չխորհելու, թէ կենդանական կեանք եւս կրնայ հոն գոյութիւն ունենալ:

Արեղակային սիստէմին պատկանող մոլորակներէն ամենէն շատ հետաքրքրութեան առարկան է ՄԱՐՍ (Հրատ) աստղը, որու վրայ բնակչութիւն ըլլալու դադափարը առաջին անգամ յայտնեց Իտալացի հռչակաւոր աստղագէտ Սկիապարելին, 1874 եւ 1878-ին, յաջորդաբար: Բնական է, ինչպէս ամէն նորութիւն՝ Սկիապարելիի յայտնութիւնը եւս մեծ կասկածով ընդունուեցաւ գիտական աշխարհին մէջ, իսկ աւելի պահպանողական դասակարգը ուրիշ միջոց չգտաւ այդ վաստակաւոր գիտնականը քննադատելու, քան ան «խենթ» հռչակելը: Սակայն մէկ երկու տասնեակ տարիներ բաւական եղաւ համոզելու ամենէն յամառ անձերը նոյն իսկ, որ այդ տեսութիւնը անհաւանականութեան ոչ մէկ պատճառ ունի իր մէջ: Այնպիսի մեծանուն հեղինակաւորութիւններ, ինչպէս Փարիզի աստղագիտական դիտարանի կառավարիչ եւ համալսարանի ֆրոֆէսոր Կ. Ֆլամարիոն, Պէրլինի համալսարանի յայտնի ֆրոֆէսոր Իւնդ, Պետրոգրադի համալսարանի ֆրոֆէսոր Գլադէնայ, Ամերիկայի հռչակաւոր աստղագէտներ Լօվէլ, Փիկերինդ, Տօդդ, Լարկին, Ռօպերտ Վուտ եւ հարիւրաւոր ուրիշներ՝ Սկիապարելիի տեսութեան հաւատացողներն եղան: Ֆլամարիոն սքանչելի վէպերով մոլորակային կեանքը պատկերացուց — արդիւնքը իր վառ երեւակայութեան: Իրեն հետեւեցան շատ մը ուրիշ գրողներ, նոյն իսկ ոչ-աստղագէտներէն, ինչպէս Ուէլս, Լօռի եւ այլք: Ամենէն արժէքաւոր դործերէն մէկն է սակայն Հարփրտի համալսարանի ֆրոֆ. Լօվէլի ուսումնասիրութիւնը՝ Մարս մոլորակին շուրջ: Վերոյիշեալ գիտնականը երկու հատոր հրատարակած է մեր դրացի աստղին շուրջ, արդիւնք երկար տարիներու իր քրտնաջան հետազօտութեան՝ հիւսիսային Մէքսիկոյի մէջ ամերիկեան կառավարութեան հաշուով կառուցուած աստղագիտական դիտարանին մէջ: Հարիւրաւոր լուսանկարներ, այդ մոլորակին՝ հռչակաւոր «ջրանցք»ներու օտարոտի սիստէմը ցուցադրող՝ համոզած են այդ անուանի գիտունը եւս, որ Մարսին վրայ բնական էակներ կան, եւ անհերքելիօրէն քաղաքակրթութեան ամենէն բարձր աստիճանին հասած, դատելով այդ հսկայական ջրանցքներու ճարտարապետու-

Թեամբ, որուն հետ բաղդատելով մեր երկրի ամենէն մեծ եւ հռչակաւոր կառուցուածքները պարզապէս մանկական խաղալիքներ պիտի թուին:

Մարս մոլորակը, աւելի շուտ անոր բնակիչները չափազանց հին են, համեմատելով մեր երկրին, որ տակաւին իր երիտասարդութեան շրջանը կ'ապրի: Գիտնականներէն շատեր այն համոզումն ունին, որ անոր բնակիչները մի քանի միլիոն տարիով առաջ են, քան մենք—այս մեղաւոր աշխարհի բնակիչներս: Շատ աստղագէտներ համոզուած են թէ Մարսի բնակիչները մեզ լուսեղէն հսկայական այլեւայլ դժադրութիւններով նշաններ կ'ընեն, ջանալով մեզ հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնել: Անթել հեռագրի հնարիչ Սինեօր Մարկօնին երկու տարի է կը պնդէ. թէ իր անթելի մեծ գործիքի ընդունարանին վրայ խորհրդաւոր նշաններ կ'առնէ, այնքան հեռաւոր տարածութեանէ եկած, որ վստահ է թէ մոլորակներէն ոեւէ մեկէն կը տրուին:

Երեք տարի վերջ, այն է 1924-ին Մարս մոլորակը երկրին այնչափ պիտի մօտենայ, որ 25 միլիոն մղոն հեռաւորութեան վրայ պիտի դտնուի, սովորաբար մեզմէ 47—48 միլիոն մղոն հեռու ըլլալով: Գիտնականներէն շատեր նախապէս պատրաստութիւններ կը տեսնեն, այդ առիթէն օգտուելու, իրենց հետազօտութիւններուն համար: Ի միջի այլոց Հարաւային Ամերիկայի Զիլի Հանրապետութեան մէջ ածխահանքի մը 1300 ոտք խորութեամբ ուղղաձիգ մուտք մը իրը հեռադիտակի խողովակ պիտի գործածուի, անոր մէջ զետեղելով պէտք եղած գործիքները, Մարսին լուսանկարները հանելու համար: Ամերիկացի գիտնական Փրօֆ. Տօդդ՝ այդ ձեռնարկին վարիչը՝ յոյս ունի որ այդ ինքնայատուկ գործիքով պիտի կարողանայ այդ մոլորակին պատկերը մեծցնել 25 միլիոն անգամ, եւ իր լուսանկարներուն վրայ Մարսը պիտի երեւնայ ինչպէս մէկ ու կէս մղոն միայն հեռու դտնուող աշխարհ մը: Ապագայ գիտութիւնը անշուշտ շատ մեծ յայտնութիւններ ունի մեզ համար, եւ թերեւս մօտ ատենէն հասկընանք, թէ ի՞նչ տեսակ էակներ կ'ապրին ուրիշ աշխարհներու մէջ, եւ որքան բան կրնանք թերեւս անոնցմէ սովորիլ:

Լ Ո Յ Մ Ը

Լոյսը մէկ վայրկեանին մէջ 186,000 մղոն տարածութիւն կը կըտ-
րէ: Արեւը մեր երկրագունդէն 92,897,400 մղոն հեռու ըլլալով՝
անոր ճառագայթները մեզ կը հասնին 8 րոպէի եւ 19 ու կէս վայրկե-
անի մէջ, իսկ Լուսինէն՝ մօտ մէկ ու կէս վայրկեանի մէջ:

Աստղագիտութեան ծանօթ ամենէն մեծ աստղը Կանօպուս, որ իր
ահարկու մեծութեան պատճառով շատերու կողմէ «Տիեզերքի կեդ-
րոնը» կը կոչուի (անշուշտ, սխալմամբ, որովհետեւ տիեզերքը իր
բացարձակ անհունութիւն չկրնար կեդրոն ունենալ) այնքան հեռու է
մեր երկրէն, որ անոր լոյսի ճառագայթը 600 տարի ճամբորդելէ ետք
միայն մեզ կը հասնի: Անհունին մէջ ցրուած անհամար աստղերէն
շատեր — մեծամասնութիւնը՝ այնքան հեռու են մեր երկրագունդէն,
որ հազարաւոր եւ տասնեակ հազարաւոր տարիներ պէտք են, մինչեւ
որ անոնց լոյսի ճառագայթները մեզ հանին:

Չ Ա Յ Ն Ը

ՉԱԵՆԸ օդի ալիքներու տատանումն է, որուն արագութիւնը
կախում ունի եղանակէն: Հանդարտ եւ սլայծառ եղանակին ձայնը
աւելի արագ կը ճամբորդէ մէկ տեղէն միւսը, քան մառախլապատ
օդին մէջ: Անձրեւի ժամանակ շատ աւելի դանդաղ, ինչպէս նաեւ
քամի կամ մրրիկ եղած ատեն: Եղանակի տաք կամ սառ ըլլալը
նոյնպէս որոշ ազդեցութիւն ունի ձայնի թռիչքին վրայ: 50 աստի-
ճան տաք օդին մէջ ձայնը կ'անցնի 1,110 ոտք մէկ վայրկեանին մէջ:
Պինդ մարմիններուն մէջէն ձայնը աւելի արագ կ'անցնի, օրինակ՝
ջուրի մէջէն 4,708 ոտք, փայտի՝ 10,000 ոտք, երկաթի՝ 4,000 ոտք —
ամէն մէկ վայրկեանի մէջ:

ԿՈՎ ԿԱՅ ԿԱԹ ԱԼ ԿԱՅ

ԿԱԹը ամենաթանկագին եւ ամենասնդարար ուտես-
տեղէններէն մէկն է : Ահա ասոր համար է որ աշխարհիս
ամէն կողմերը կը դործածեն զայն անխտիր : Հիւանդնե-
րու համար , մասնաւորապէս , կաթը եւ կամ անկէ պատ-
րաստուած այլազան ուտելիքներ , խիստ կենսական են :
Աւելորդ պիտի ըլլար ըսել թէ մանուկներ եւ անասուննե-
րու ձագուկներ առանց կաթի մեռեալ են :

Պարզ օրինակ մը կը բաւէ : Դեռ երկու ամիս առաջ
մօտակայ հայ դրացիներէս մին , տեղեակ ըլլալով որ ես
շատ կովեր կը պահեմ , ըսաւ թէ իր ագարակին մէջ հորթ
մը կայ զոր Հայու մը կը պատկանի , կը գնէ՞ ի զայն :
« Բայց շատ նիհար եւ պղտիկ մնացած է , հակառակ անոր
որ երեք ամսուան է » , եւ աւելցուց , « Հայ բարեկամներէս
մէկը բերած մեր արօտը ձգած է որպէս զի կաթ չի տայ :
Առողջապահական պաշտօնեաներ եկան եւ ըսին որ եթէ
այդ հորթուն կաթ չի տաք՝ ստիպուած պիտի ըլլանք
հրացանազարկ ընել զայն : »

Գացի , տեսայ , եւ գնեցի զայն : Միայն մէկ ամիս
պահեցի զայն եւ շատ քիչ կաթ , բայց առատ պանիրի
ջուր խմցուցի , եւ ի՞նչ տեսնես , միւս առողջ հորթերուն
հաւասարեցաւ եւ սկսաւ անոնց հետ ոստոստել : Մէկ ա-
միսէն ան դարձաւ պատուական — Վիլ — մսացու հորթ ,
եւ միւսներուն գնով ծախուեցաւ :

Կաթին անզուգական բաղադրութիւնն է որ զայն սը-
նընդարար կը դարձնէ : Հետեւեալն է , միջին հաշիւով :—

Ջուր	87.10%
Իւղ (Fat)	3.92%
Շաքար	4.75%
Պանիրի նիւթ (Casein)	3.00%
Բնասպեւ (Albumen)	0.40%
Մոխիր (Ash)	0.75%
	99.92%

Եւ մնացեալ 0.08 % ալ զանազան նիւթեր :

Ահա , ուրեմն , կաթին մէջ կը գտնենք նիւթեր՝ զորս
մանուկ մը կամ ձագուկ մը կը սնուցանեն թէ գիրութեան
համար , թէ ջղոտութեան համար , թէ ոսկրոտութեան
համար եւ թէ այն ամէն բաներուն համար որոնց փոք-
րիկ մը պէտք ունի նաճելու համար :

Կաթը , եւ անկէ պատրաստուած ուտեստեղէններ ,
ինչպէս . կաթնապուր , մածուն , պանիր , կարագ , թան ,
սեր եւ պաղպաղակ , տառէյներու համար ալ նոյնքան
սննդարար եւ օգտակար են :

Ինչո՞ւ համար Պուլկարացիներ Երկաբակեաց կ'ըլ-
լան , ընդհանրապէս :

Որովհետեւ առատ մածուն կ'ուտեն :

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Քիւտերը , նոյնիսկ իոենց աղ-
տոտ կենդանիութեան մէջ առողջ կը մնան :

Որովհետեւ առատ «Այրան» — թան , կը խմեն :

1910 թուականի մարդահամարէն հետեւեալ թիւերը
կը քաղենք :—

Կաթի տարեկան արտադրութիւն . Միսսուսի նա-
հանուկներու մէջ էր՝ 8,813,699,000 եկիրն : Ոոտն առ-
թէքն էր՝ \$ 472,276,783 : Ասո՞ր մէկ երրորդն , միայն էր
զօրծածուէր իբրեւ պարզ խմելու կաթ , մնացեալ երկու

Երրորդը կը գործածուէր այլ և այլ սննդեղէններ պատ-
րաստելու համար: Այն ատեն Միացեալ Նահանգներուն
մէջ կային 16,069,000 կաթնտու կովեր որոնք միջին հաշ-
ւով տարեկան 362ական կէլըն կաթ կ'արտադրէին:

*

* *

Քաղաքացիին համար կովը ամէն առտու տան դուռը
կամ անդաստակը կուգայ, — սրուակին մէջ: Շատ մը
թողովուրդներու համար կովը սրուակն է, ինչպէս որ
Նիւ Եօրքի խճողուած թաղերու մէջ կը խորհին եղեր թէ
ցորենը ծառին վրայ կը բուսնի:

Բայց երկրագործին համար, ըլլայ այն այգեպան,
պարտիզպան թէ գիւղատնտես ու ագարակապան՝ ամե-
նակարեւորը կովն է, կաթը վերջէն կուգայ:

Ըլլայ միմիայն տան գործածութեան համար եւ կամ
թէ առեւտրական ո'ւէէ նպատակի մը համար՝ ի՞նչ տեսակ
կովեր պահելու է որպէս զի «Փէյ ընեն», իրենց տրուած
կերին եւ խնամքին փոխարէնը արտադրելէն վերջ կոկիւ
ալ չահ մը թողուն:

Ահաւասիկ մտահոգիչ պարագան: Շատ մը պարա-
դաներու տակ կովեր իրենց կերածը չեն արժեր: Շատեր
կովեր պահելով դրամ կը կորսնցնեն:

Այս անպատեհութեան առջեւը կարենալ առնելու
համար երկրագործ մը պէտք է ճանչնայ եւ զանազանէ-
լաւ կովը ստորագաս կովէն:

Պէտք է գիտնալ որ ամէն կով կաթնտու ըլլալու հա-
մար ստեղծուած չէ: Կան երեք ուրոյն դասակարգի կո-
վեր, որոնք են:—

Ա. Կաթնտու կովեր, որոնց գլխաւոր տեսակներն են.
Ճըրզի (կարմիր), Հօլստին (ճերմակ եւ սեւ, խառն, խայ-

տարղէտ), եւ Կրնզի (թխագոյն), որոնք ուրոյն ցեղերու
կը պատկանին: Էրշիր ցեղին պատկանող կովերն ալ
կաթնուտ կ'ըլլան եւ այս դասաարգին կը պատկանին:

Բ. Մնացու կովեր, որոնց գլխաւորներն են, Բօլըա
Էնկըս (սեւ) առանց եղջիւրի, եւ Հըրֆըրտ (մոխրագոյն)
եղջերաւոր, կամ առանց եղջիւրի:

Գ. Երկնապատակ (Տիւրլ փըրփըզ) կովեր՝ որոնք թէ
կաթի համար եւ թէ մսի համար կառելի է շահաւէտօրէն
գործածել, եւ որոնց ամենագլխաւորն է Շօրթհօրն, կամ
Տիւրրմ կոչուած ցեղի կովը:

Ուրեմն, կովեր պահելու է ոտու իրենց տուեալ նը-
պատակին համար, եւ ոչ այլ ինչի:

Կաթ արտադրելու համար, կաթնուտ կովերու ցեղե-
րուն պատկանողները միայն պահելու է: Եթէ միմիայն
տան գործածութեան համար է, լաւագոյն է մէկ կամ ա-
ւելի լաւ տեսակէն Ճըրդի կովեր պահել: Ճըրդիին կաթը
ամենէն իրողուն է, անոնցմէ ոմանք շատ առատօրէն ալ
կը կթուին: Եթէ գերդաստանի անոամները, մասնաւո-
րապէս փոքրիկները շատ են, եւ մէկէ աւելի կովեր պա-
հելու հնարաւորութիւն չի կայ, լաւագոյն է լաւ տեսակի
Հօլսթին մը պահել: Այս գետի կովերը թէ աւելի խոշոր
են, եւ թէ ամենաառատ կաթը կուտան, եւ անոնցմէ ո-
մանք ալ լաւ իւղոտ կաթ կ'ունենան: Իսկ եթէ երկրա-
գործը կը փափարի թէ կաթ ունենայ եւ թէ միս միան-
գամայն, ամենալաւ տեսակներն են Շօրթհօրն դասա-
կարգին կամ ցեղին պատկանողները: Անոնք լաւ մսա-
ցուներ կ'ըլլան եւ անոցմէ ոմանք այնքան առատ եւ թէ
իւղոտ կաթ կուտան որ՝ թէ Ճօրդիներու իւղոտութեանը,
եւ թէ Հօլսթիններու առատութեանը կը հաւասարին:

Ինչպէս կարելի է գանազանել Եաթնուտ կով մը՝ եւ
կամ ինչպէս կարելի է հասկնալ թէ կաթը իւղոտ կ'ըլլայ:

Ահա ամենակարեւոր կէտերը զորս երկրագործը լաւ ուսումնասիրելու եւ հասկնալու է :

(ՊԱՏԿԵՐ Ա.Ֆ)

Պատկերին մէջ երեւցած թանկագին կովուն նայեցէք :
Կաթնուտ կով մը քնաւ մսեղ ըլլալու յատկութիւնը
չունենար : Ան կ'ըլլայ չղուտ, ոսկրոտ՝ թէպէտ եւ ոչ
կոշտ, կոնակը՝ ուսէն մինչեւ պոչը դուբան կ'ըլլայ, նայ-
ուածքը կ'ըլլայ մեղմ կամ ուշիմ, գլուխը կ'ըլլայ միջակ

(*)

Թիւի Ալքարթրա, աշխարհահռչակ Հօլսթէյն կովը, որ կը գրա-
նուի Քալիֆօրնիոյ մէջ, Ուուտլէնտ կոչուած դիւղաքաղաքին մօտ,
մօրիս եւ Զասկներու կաթնատնտեսարանին մէջ :

Այս կովուն տարեկան կաթի արտադրութիւնն եղած է.

33,424.8 փաունտ * կամ 16,714.4 քորթ

որ ցարդ ո'ւէ ներիշ կով արտադրած է :

Եւ մարմնին համաչափ, եւ որ ամենակարեւոր կէտն է՝
պարկը կ'ըլլայ խոշոր եւ շատ փափկիկ եւ կը հասնի գրեթէ
մինչեւ պոչին տակը եւ անոր վրայ կը տեսնուին անհա-
մար մեծ ու պզտիկ երակներ (տեսէք պատկերը: Այս ե-
րակներու իբր մայր քանի մը խոշոր երակներ կը գտնուին
փորին տակը եւ կ'երկարին մինչեւ կովուն սիրտը: Կը
գտնուին նաեւ քանի մը հատ մեծ ու պզտիկ «կաթի շտե-
մարաններ (միլք ուէլզ) կամ բշտիկներ, փորին տակը:
Ահա յատկութիւններ՝ որոնք կը մատնեն կաթնուտ կովը:

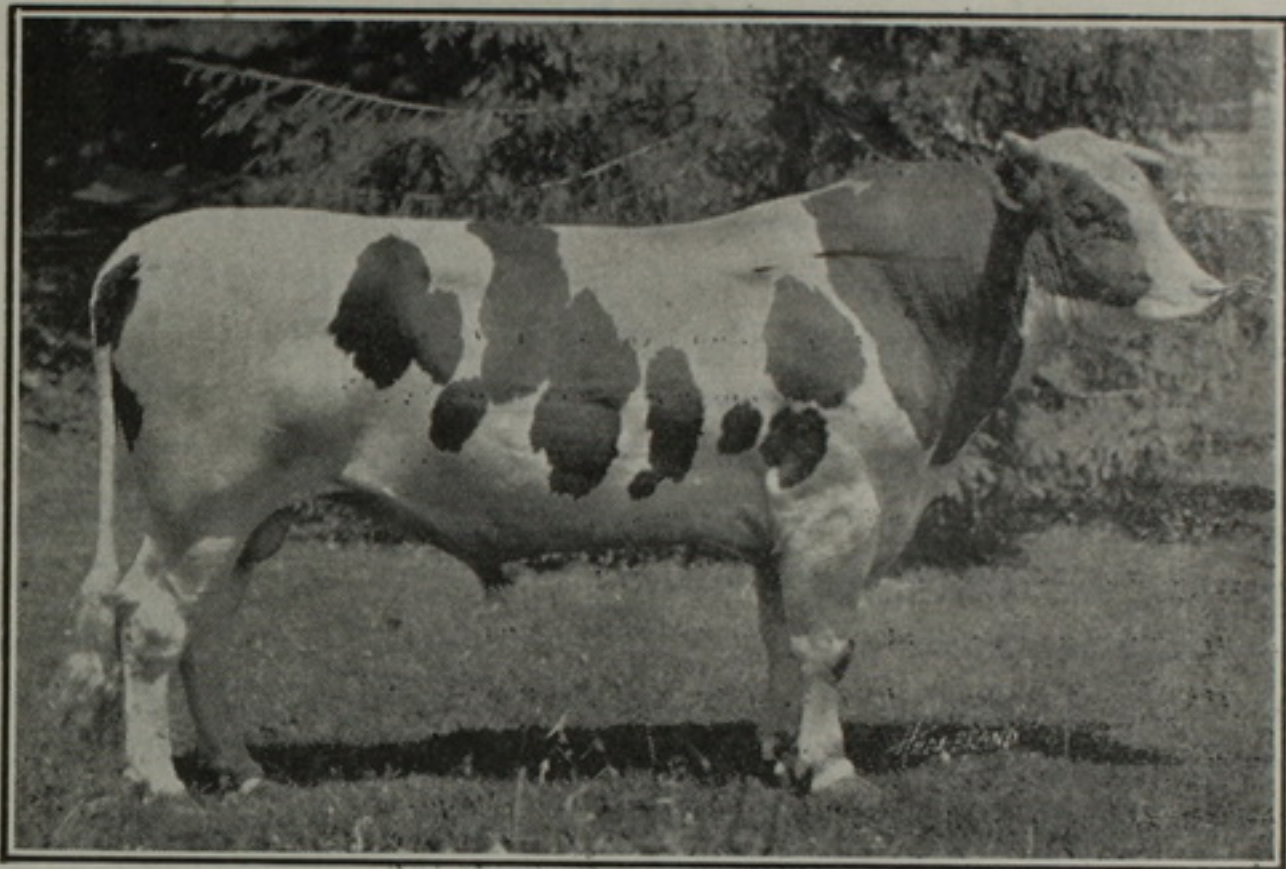
Իսկ կաթը իւղոտ ըլլալու համար կովուն պոչին ծայ-
րը, ականջներուն մէջ, եւ եղջիւրներուն արմատը պէտք
է գտնուի առատ գեղին նիւթ մը:

Եթէ կ'ուզես որ կով մը դիւրին կթուի, այսինքն, ծի-
ծերը փափուկ ըլլան, պէտք է որ ան փափուկ մորթ ու-
նենայ եւ բնաւ կաշիին չի փակած:

Կաթնուտ, եւ անոնց կաթը իւղոտ կովեր կարելի է
արտադրել միմիայն ամենազգոյշ սերնդագործական մե-
թօտներով: Նկատելու է պատկերին մէջի ցուլը որ իր
տեսակին մէջ առաջնակարգ հանդիսացած է շատ մը ցու-
ցահանդէսներու մէջ եւ որ անհաւատալիօրէն թանկագին
է: Այս տուեալները արդիւնք են երկար փորձառութեան,
եւ գտարիւն սերնդագործութեան: Երբոր կով մը պիտի
բուծես, կ'արժէ որ ամենալաւագոյն ցուլը գործածես:
Էաւ կովէն եւ միջակ կամ հասարակ ցուլէն լաւ կովեր
կրնան առաջ գալ, բայց լաւ կովէն եւ լաւ ցուլէն լաւա-
գոյն սերունդ կ'արտադրուի:

Անդամ մը Վուտլէնտ գնաւի մասնաւորտալէս պատ-
կերիս մէջի աշխարհահռչակ կովը — Թեի Այսաթրան —
տեսնելու ու ուսումնասիրելու, բայց ի՞նչ գտնեմ, տիկին
Ալքարթրան Սիաթու, Ունտինթրն էր գաղեր այնտեղ այն
աշխարհահռչակ, \$ 125,000-ի ծախսող ցուլը տեսնելու

Համար: Ուոուտլենտ Հիւսիսային Քալիֆորնիոյ մէջ փոքրիկ դիւլաւաւաբ մ'է սրուն մօտ կը դանուի Մօրիս եւ

(ՊՍՏԷՐ Բ.՝)

Զաւակներու աշխարհահռչակ Հօլսթայններու կաթնատընտեսարանը, եւ Սիէթլի մօտաւորապէս 1500 մզոն հեռու դէպի հիւսիս, բայց տե՛ս թէ սերնդագործութեան համար մասնադէտներ մինչեւ ուրե՛ր կ'երթան, այո՛, մինչեւ Եւրոպա, եւ Ափրիկէ եթէ պէտքը դղան: Ահա լաւ կովեր եւ առատ կաթ արտադրելու ամենակարեւոր կէտը:

Գ. Մ ՀԱԶՍՐԱՊԵՏԵԱՆ

(*)

Քինկ Բօնթիակ Հէնկըրվէլտ Ֆէյն, որ 2 տարի առաջ Իւլինօիզի մէջ ծախուեցաւ 100,000 տոլարի. 5 տարեկան է, եւ կը կշռէ 2,100 փաունտ: Ապահովագրուած է 70,000 տոլարով:

Մէկ ՄԱՏՆԱԶԱՓ (ԻՆՉ) ԱՆՁՐԵՒ

Սովորական է լսել կամ կարդալ՝ «մէկ» կամ «երկու» մատնաչափ անձրեւ եկաւ: Բայց ի՞նչ ըսել է մատնաչափ (ինչ) անձրեւ: Ֆրէզնոցի Հայ այգեպաններուն համար, մասնաւորապէս, անձրեւը կենսական կարեւորութիւն ունի, եւ անոնք որոշապէս պիտի գիտնան «մէկ», «երկու», «երեք ինչ» անձրեւին ինչ ըլլալը:

Մէկ էջը հողը կը ներկայացնէ 43,560 քառակուսի ոտք: Մէկ մատնաչափ անձրեւ եթէ թափուի այդ մէկ էջըին վրայ՝ պիտի հասկըցուի թէ 43,560 քաղմապատկած 144 անդամ, այն է 6,272,640 խորանարդ մատնաչափ եւ կամ 3,630 խորանարդ ոտք անձրեւ թափուած է այդ մէկ էջըին վրայ: Մէկ խորանարդ ոտք ջուրը 62 եւ կէս փառնա կը կշռէ, հետեւարար, մէկ էջըին վրայ մէկ մատնաչափ անձրեւ եթէ թափուի՝ պիտի հասկըցուի թէ 226,512 փառնա կամ 113 թըն եւ 500 փառնա ջուր թափուած է այդ մէկ էջըին վրայ:

Ձ Ի Ո Ւ Ո Յ Ժ

Մեքենադիտութեան մէջ սովորական է գործածել «Ձիւ Ոյժ» արտայայտութիւնը: Յաճախ կը լսենք՝ «Օթոմալիւս 20 կամ 30 ձիւ ոյժ ունեցող շարժիչ ունի»: Ի՞նչ ըսել է այդ:

«Ձիւ Ոյժ» ըսելով պիտի հասկնանք արեւմտի ոյժ մը, որ կրնայ 33,000 փառնանոց ծանրութիւն մը մէկ վայրկեանին մէջ մէկ ոտք հեռու նետել 550 փառնանոց ծանրութիւն մը:

ՄԵՂՈՒՆԵՐՈՒ ՍՈՒԳԸ

Մեղուարանները ամենէն արդիւնաւոր հետազոտութիւններ կատարած են այդ խելացի եւ աշխատասէր փոքրիկ տրարածներու — մեղուներուն վրայ: Յայտնի է որ մեղունները մրջիւններուն պէս հա-

մայնական կենցաղ մը կը վարեն, «բոլորը մէկին եւ մէկը բոլորին համար» սկզբունքին հաւատալով: «Կօմիւնիստ»ներ են, իրենց ուսուցիչ ունենալով մայր բնութիւնը, եւ իրենց պետ — Թազուհին:

Մեղուներու ապրելակերպի բոլոր մանրամասնութիւնները ծանօթ են մեղուարոյժներուն: Սակայն անլուծելի գաղտնիք մը կը մնայ անոնց միջեւ տեղի ունեցող հաղորդակցութեան, իրար լուր տալու արուեստը: Այդ փոքրիկ էակները տեսակ մը «հեռագրական» կամ «անթել»ի սիստէմ ունին, որուն ինչ ըլլալը ոչ ոք գիտէ:

Փէնսիլվանիոյ Համալսարանի Փրօֆ. Ֆ. Ճէյկըր, որ տարիներով ուսումնասիրած է մեղուներուն կեանքը, վերջերս հետաքրքրական փորձ մը ըրաւ. փեթակէ մը հանեց Թազուհին եւ պահեց տեղ մը: Ակնթարթի մը մէջ մեղուները հակցան որ իրենց Թազուհին անհետացած է, եւ չտեսնուած սուգ մը փրթաւ իրենց մէջ, սկսեցին «լալով» փնտռել ան: Երեսուն եւ վեց վայրկեան վերջ գիտնականը Թազուհին ծածուկ կերպով տեղաւորեց փեթակի յատակին վրայ, որ հինգ ոտք բարձրութիւն ունէր: Ակնթարթի մը մէջ փեթակին գաղաթին վրայ «լացն ու ողբը» դադրեցաւ, եւ այնպիսի ուրախութիւն մը տիրեց մեղուներուն մէջ, որ իրենց երջանկութիւնը կը յատնէին դիւի վրայ կանգնելով:

ՌԱՊԻՆՏՐԱՆԱԴ ԹԱԿՈՐ

Հնդիկ մեծ բանաստեղծ-իմաստասէրի քնարական երգերէն քանի մը կտոր կը ներկայացնենք ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ընթերցողներուն՝ արտատրուելով Պաքուի ԳՈՐԾ ամսագրէն. թարգմանութիւն յայտնի գրադէտ Վ. Փափաղեանի:

Սիրոյ և Կեանքի Քնարական Երգերից

2

Անհանգիստ է սիրտս: Հոգիս հեռաւոր բաների ծաբան է ապրում:

Հոգիս մոռնոքում է անորոշ հեռաւորութեան եզերքները շօշափելու մարմաջով:

Օ՛հ, անդրերկրային Մեծդ դու Աշխարհ, Օ՛հ, կծու կոչը քո սրնգի:

Մոռանում եմ սակայն, մի՛շտ մոռանում, որ չունիմ թելեր և որ յաւիտենապէս գամուած եմ ես այս իմ վայրերի վրայ:

Այրուում եմ անհամբերութիւնից և մշտական հրակումի մէջ տառապում: Օտար եմ ես՝ այս օտար հողի վրայ:

Բայց քո շունչը մինչև ինձ է հասնում և անհնարին յոյսեր ներշնչում:

Քո լեզուն, որպէս իմ իսկ լեզուն, ծանօթ է ալեկոծ սրտիս, ո՛վ դու՛, Հեռաւոր Որոնում, ո՛վ կծու կոչը սրբնգի:

Մոռանում եմ սակայն, մի՛շտ մոռանում, որ չգիտեմ որևէ քանապարհ և չեմ տէր թեւաւոր ձիերի:

Ու մոլորուած եմ ես, պանդուխտ՝ իմ իսկ սրտի մէջ:

Անձկալից ժամերի արեւակէզ ծուխի մէջ փայլում
ես դու երկնքի կապտութեան վրայ՝ անեզր տեսիլքի նը-
ման, ո՛վ հեռաւոր, հեռաւոր դու նպատակ և ո՛վ սուր
կոչը քո սրնգի:

Ու մոռանում եմ ես միշտ, մոռանում, որ փակ են
ամեն կողմից այն բնակութեան դռները, ուր ապրում եմ
ես մենակեացի կեանքով:

4

Սիրում եմ ես քեզ, ի՛մ սիրական, ների՛ր ինձ իմ այդ
սէրը:

Հանապարհից մոլորուած թռչունի պէս՝ բռնուել
եմ ես:

Երբ դողաց սիրտս, կորցրեց նա իր ֆօզը և մերկա-
ցաւ: Ծածկիր նրան քո գութովը, իմ սիրական, և նե-
րի՛ր ինձ իմ սէրը:

Եթէ չես կարող սիրել ինձ, իմ սիրական, ների՛ր ինձ
իմ տանջանքները:

Մի՛ նայիր ինձ վրայ հեռուից՝ խէթ նայուածքով:

Կը վերադառնամ ես իմ ծածուկ անկիւնը և կը նըս-
տեմ մութին մէջ:

Երկու ձեռքերովս կը ծածկեմ դէմքս, որպէսզի չե-
րելի մերկացած նուաստացումս:

Շուռ տուր դէմքդ ինձնից, սիրելիս, և ների՛ր ինձ
իմ տանջանքները:

Բայց եթէ դու սիրում ես ինձ, ների՛ր այն ժամանակ
իմ հրճուանքը, սիրելիս:

Երբ երջանկութեան հոսանքը հեղեղի մէջ քշի իմ
սիրտը — մի՛ ժպտիր իմ յանդուգն ինքնամոռացութեան
վրայ:

Երբ նստեմ ես իմ գահին, իմ սիրոյ բռնակալութիւնովը իշխեմ քեզ վրայ և աստուածուհու պէս իմ ողորմածութիւնը բաշխեմ քեզ — ներողամիտ եղիր իմ հպարտութեան համար, սիրելիս, և ներիր ինձ իմ այդ հրեմանմբը:

6

Ինչու՞ հանգաւ կանթեղը:

Ծածկեցի ես նրան իմ փամփոփովը, որպէսզի ազատեմ քամիից: Ահա քէ ինչու՛ հանգաւ կանդեղը:

Ինչու՞ թառամեց ծաղիկը:

Սեղմեցի նրան իմ կրծքին՝ տանջալից սիրով: Ահա քէ ինչու՛ թօշնեց ծաղիկը:

Ինչու՞ ցամաֆեց առուակը:

Լնացրի ես նրան թումբերով, որպէսզի ջուրը օգտագործեմ: Ահա քէ ինչու՛ ցամաֆեց առուակը:

Ինչու՞ պայթեց ֆնարի լարը:

Փորձեցի ես նրանից ձայներ հանել, որ վեր էին նրա ոյժից: Ահա քէ ինչու՛ կտրուեց ֆնարի լարը:

7

Քաղեցի ես քո ծաղիկը ո՛վ Աշխարհ:

Սեղմեցի նրան իմ կրծքին — և փուշերը ծածկեցին ինձ:

Երբ օրը խոնարհուեց դէպի գիշերը և մութը պատեց չորս դին — թօշնեց, վերջացաւ ծաղիկը, բայց խայթոցների ցաւը մնաց:

Կունենաս դու անշուշտ դեռ եւս շա՛տ անուշաբոյր ու շքեղ ծաղիկներ, ո՛վ Աշխարհ:

Ծաղիկներ փաղելու իմ ժամանակը անցաւ արդէն :
Խաւար գիշերուայ մէջ չունիմ այլևս իմ վարդերը , բայց
ցաւը դեռ մնում է :

10

Ոչ ոք չի ապրում յաւիտեան , եղբա՛յր իմ . ոչինչ չի
մնում երկար : Յիշի՛ր այդ և ուրա՛խ մնա :

Մեր կեանքը նոյնը չէ միշտ , բայց նոյն բեռն է հնա-
մեայ : Մեր շաւիղները նոյնը չեն միշտ , բայց նոյն թա-
փառումներն են անվերջ :

Միշտ նոյն և միակ երգիչը չէ , որ երգում է , և նոյն
հնամեայ երգը չէ միշտ , որ հնչում է երկար :

Ծաղիկը թօշնում է և մեռնում : Նա , ով ծաղիկ ունի ,
չպէտք է նրա մահը ողբայ յաւիտեան :

Յիշի՛ր այդ , եղբա՛յր իմ , և ուրա՛խ մնա :

Ամբողջական դադարն է , որ երաժշտութեան մէջ
կատարելութիւն է մտցնում :

Կեանքը դէպի վերջալոյսն է խոնարհուում , որպէսզի
ոսկեղէն ստուերների մէջ ընկղմուի :

Իր խաղերից ձեռնաձգա՛յն պիտի լինի սէրը , որպէսզի
վիշտը ըմպի և դէպի արցունքների երկինքը բարձրանայ :

Յիշի՛ր այդ , եղբա՛յր իմ , և ուրա՛խ մնա :

Մեր ծաղիկները շտապում ենք մենք փաղելու , որ-
պէսզի չյափշտակեն նրանց՝ վերահաս փոթորիկները :

Եւ է գալիս մեր արիւնը , աչքերնիս ցոլք է արձա-
կում , երբ որսում ենք համբոյրներ , որոնք անհետանա-
լին պիտի , եթէ դանդաղ շարժուէինք :

Մեր կեանքը անհամբեր է , ցանկութիւնները՝ յա-
խուն , որովհետեւ ժամանակը բաժանման զանգն է
հնչեցնում մեր ականջն ի վեր :

Յիշի՛ր այդ, եղբա՛յր իմ, և ուրա՛խ մնա :

Ժամանակ չունինք մեր գրկում սեղմելու ամեն բան, ոգմելու և գետին նետելու :

Սահում են ժամերը արագ և իրենց անուրջները թագ-
ցրնում հագուստների ֆղանցֆի տակ :

Կա՛րն է մեր կեանքը և սակաւ, շա՛տ սակաւ օրեր է տուել նա մեզ՝ սիրոյ համար :

Եթէ տուած լինէր այդ օրերը գործելու և մեր վիշ-
տերը հիւսելու համար — անվերջ կերպով երկար կը լի-
նէին նրանք :

Յիշի՛ր այդ, եղբա՛յր իմ, և ուրա՛խ մնա :

Գեղեցկութիւնը սիրելի է մեզ, որովհետեւ նա
նոյնպէս պարում է այն վաղանցուկ ճայների տակ, ինչ-
պէս մեր կեանքն է անում :

Գիտութիւնը թանգարժէք է մեզ, որովհետեւ ժամա-
նակը չի բաւում նրան-կատարելապէս տիրելու համար :

Ամեն ինչ վերջանում է և իր վախճանը գտնում յա-
ւիտենական երկնքի մէջ :

Մահն է, որ յաւիտենապէս թաքմ է պահում երկ-
րային ծաղիկներն ու անուրջները :

Յիշի՛ր այդ, եղբա՛յր իմ, և ուրա՛խ մնա :

Թարգմ.

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

« ԳՈՐԾ »

Նկար՝ Ա. Ակաճի

«Մեղրադեա»

Օ Ր Է Ն Ք Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

1918 — 1921

ՀԱՄԱՌՑՑ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

1917-ին, երբ Հայաստանը դրաւոյ Ռուսական բանակները կը քաշուին դէպի իրենց տները դատարկելով ամբողջ ռազմադաշտը, Հայկական տեղական ուժերը և մաս մըն ալ Ռուսական բանակի Հայ զինւորները կը բռնեն լքուած ճակատը և կը պահեն զայն մինչեւ 1917-ի Դեկտեմբեր ամիսը:

Թրքական բանակները այս աննման պատեհութենէն օգտուելով, ամբողջ ճակատին վրայ կ'սկսին յարձակողականի մը Վէհիպ փաշայի հրամանատարութեան տակ:

Հայկական փոքրաթիւ ուժերը չկարողանալով դիմադրել այդ ուժեղ յարձակման, կը պարտաւորուին նահանջել ամբողջ գծին վրայ՝ Տրապիզոն — Բարերդ — Երզնկա — Քղի — Վան, իրենց հետ վերցնելով նաեւ ամբողջ Հայ ազգարնակչութիւնը, որ չտոկալով ցուրտին՝ հազարաւոր զոհեր ու ցրտահարներ կ'ունենայ:

Հայ խմբապետներու՝ Մուրատի, Սեպուհի, Անդրանիկի ջանքերը ի զուր կ'անցնին դո՛ւնէ Կարնոյ նման անառիկ բերդաքաղաքի մը առջեւ դիմադրելու Թրքական յառաջխաղացքին:

1918 Մարտ 12-ին (Ն. Տ.) Կարինը կ'իյնայ եւ հոն գտնուող 10,000-ի մօտ զինուած բազմութիւնը ժողովուրդին հետ խուճապային փախուստով մը կը դիմէ դէ'պի Կովկաս:

Կարնոյ անկումէն յետոյ Հայկական Զօրամասերը Գարա — Ուրկանի, Սարը Ղամիշի, Նօվօ Սէլիմի, Պէկիի Ահմէտի և Կարսի առջեւ բաւական յաջող դիմադրութիւններ կ'ունենան: Առանձնապէս Նօվօ Սէլիմի և Կարսի երկրորդ օրուան կռիւները յիշատակելի են ուր ի յայտ եկաւ Հայ ժողովուրդի մարտական արժանիքը: Քաղաքական և ներքին կարգ մը աննպաստ պայմանները Կարսի անկումը անխուսափելի դարձուցին: Հայերը կը քաշուին Ալեքսանդրապօլ, որը սակայն յարձակման կ'ենթարկուի Թուրքերուն կողմէ հակառակ զինադադարի պայմաններուն և կը դաւաւի Ապրիլ 15-ին:

Նահանջը կը շարունակուի մինչեւ Ղարաքիլիսէ: Թուրքերը Ղարաքիլիսէն ալ կը դրաւեն Ապրիլ 22-ին:

Հայերը չորս կողմէ թշնամիներով պաշարուած յուսահատական կռուի կը պատրաստուին: Զօր. Նազարբէկեան կը խրախուսէ զինուորները փրկելու համար Հայուն պատիւը: Գառազեղի մէջ բանտուած առիւծի մը յուսահատական դիմադրականութեամբ Ղարաքիլիսէի եւ Սարտարապատի մէջ դիւցազնական դրուագներ յայտնաբերելով կը կերտէ իր ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ քշելով իր սահմաններէն դուրս՝ Թուրք—Թաթար—Քիւրտ վոհմակները: Դարերու մոխիրներու տակէն կը վերածնի Հայկական եռագոյնը եւ կը ծածանի ալիզարդ Մասիսի կատարին:

ՀԱՅԱՄՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

1918 Մայիս 28-ին ալիւս իրականութիւն կը դառնայ եւ տարի մը վերջը ինքզինքը կը յայտարարէ որպէս ՄԻԱՅԵԱԼ ԱՆԿԱՆ ՀԱՅԱՄՏԱՆ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կ'սկսի 8000 քառ. քիլօմէթր տարածութեամբ ունենալով 600,000 բնակիչ եւ կը հասնի 56,000 քառ. քիլօմէթրի՝ 2,500,000 բնակիչ:

Եւրոպական եւ Ամերիկեան մեծ ու պզտիկ պետութիւններ Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը ճանչնան որպէս իրական պետութիւն, իսկ 1920 Օղոստ. 10 ին Սէվրի խաղաղութեան ժողովին մէջ ստորագրուած դաշնադրութեամբ միջազգայնօրէն կը նուիրագործուի որպէս իրաւական պետութիւն:

Առաջին խորհրդարանին կը մասնակցին մեր քաղաքական կուսակցութիւններէն

Դաշնակցականներ	18 հոգի
Հայ Ժողովրդական	6 հոգի
Սօց. Դեմոկրատ (Մենչեւիկ)	6 հոգի
Սօց. Յեղափոխական	6 հոգի
Զեղոքներ	3 հոգի
	39 հոգի

Այս 39ին վրայ հրաւիրուելով կ'աւելնան նաեւ 2 Ռուս եւ 6 Թաթար, որով խորհրդարանի երեսփոխաններու թիւը կ'ըլլայ 47 հոգի: Նախագահ կ'ընտրուի Աւետիք Սահակեան:

1918 Յուլիս ամսուն կը կազմուի Անդրանիկ դահլիճը հետեւեալ Դաշնակցականներէ.

Յ. ՔԱԶԱԶՆՈՒՆԻ՝ Վարչապետ.

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Ներքին Գործերու եւ. Նախարար.

Խ. ԿԱՐՃԻԿԵԱՆ՝ Ելեւմտական Նախարար.

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ՝ Արտաքին Գործերու Նախարար.

ԶՕՐ. ՀԱՆՎԷՐՏԵԱՆ՝ Պատերազմ. Նախարար.

1918ի Հոկտեմբերին կը վերակազմուի դաշինքը և կը մտնեն հոն Ժողովրդական Կուսակցութենէն 4 հոգի:

Յ. Քաջազնունի՝ Վարչապետ.

Ա. Մանուկեան՝ Ներքին Գործերու Նախարար.

Սիր. Տիգրանեան՝ Արտաք. Գործ. Նախարար.

Խ. Կարմիրկեան՝ Խնամատարական Նախարար.

Ս. Յարութիւնեան՝ Դատական Նախարար.

Լեւոն Ղուկեան՝ Պարենաւորման Նախարար.

Զօր. Հախվերտեան՝ Պատերազմ. Նախարար.

Արտ. Էնֆիէնեան՝ Ելեւմտական Նախարար.

Աքաբէկեան՝ Կրթական Նախարար.

Երկար կռիւները և երերուն վիճակը Հայ Ժողովուրդը հասցուցած էր անտանելի կացութեան: Սով, համաճարակ եւ մերկութիւն կը կոտորակէին Հայ Ժողովուրդը:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցի կազմակերպութեանց ղրկած աւիւր, դեղեր և հաղնելիքներ բնական կը մեղմեն դրութիւնը: Հայ Ժողովուրդը կը լծուի վերաշինութեան գործին:

Երկար չի տեւեր սակայն հանգստի ու աշխատանքի այս օրերը: Կռիւ Հայաստանի և Վրաստանի մէջ վիճելի հողամասեր կարդադրելու համար: Կռիւներ Ատրպէճանի եւ Հայաստանի միջեւ Նախիջեւանի եւ Ղարապաղի շուրջ: Կռիւներ Հայերու և Թուրքերու միջեւ: Գարաուռիկանի, Օլթիի և այլ կողմեր: Այս բոլորին Հայ Ժողովուրդը կը դիմադրէ մեծ արիութեամբ ու յաղթական դուրս կուգայ:

Կը սլայթի Մայիսեան յեղափոխութիւնը Ալեքսանդրապօլի մէջ: Պօլշէիկ Հայեր կը դրաւեն Քաջն Վարդան զրահապատ գնացքը եւ ցոյցեր կը կազմակերպեն Հայկական կառավարութեան դէմ:

Կը զսպուի այս շարժումը կառավարութեան կողմէ:

Կը կազմուի նոր դաշինք.

3

ԲԺ. Հ. Օհանջանեան՝ Վարչապետ և Ա. Գ. Նախարար.

Ռ. Տէր Մինասեան՝ Պատերազմ. Նախարար.

Ս. Արարատեան՝ Ֆինանս. և Ն. Գ. Նախարար.

Ա. Զամալեան՝ Հաղորդակցութեան Նախարար.

Ս. Վրացեան՝ Գիւղատն. Նախարար.

Գ. Ղազարեան՝ Կրթական Նախարար.

Նազարբէկեան՝ Սպարապետ.

Հայկական բանակի կազմին մէջ կը մտնեն Զօրավարներ Փի-

բումբան, Կօրկանեան, Սիլիկեան, Կամագեան, Արարատեան, Հալս-
վերտեան, Բագրատունի, Դրօ, Սեպուհ:

Արտասահմանի մէջ, օտար պետութեանց մօտ կը նշանակուին
հետեւեալները իբր ներկայացուցիչ.

Ա. Ահարոնեան՝ Պատ. Խաղաղ. Ժող.ի մօտ.

Յովհ. Խան Մասեհեան՝ Լոնտոնի.

Տֆթ. Գ. Փաստրմանեան՝ Ուաշինկթընի.

Ֆ. Թահթանեան՝ Կ. Պոլսոյ.

Տիգրան Զայեան՝ Աթենքի.

Տֆթ. Կրէնֆիլտ՝ Պէրլինի.

Մ. Վարանդեան՝ Հոովմի.

Խոսրով Զոհրապ՝ Գահրէի.

Տֆթ. Պրազիլ՝ Հարաւ. Ամերիկայի.

Տիկին Տիանա Աղաբէկ Արգար՝ Ճարոնի.

Զամբէրթէնեան՝ Պէլճիքայի.

Տֆթ. Նէվրուզ՝ Զուիցերթոյ.

Այս ներկայացուցիչները պատկան պետութիւններէն պաշտօնա-
պէս ճանչցուած են եւ անոնց տուած Հայկական անցագրերը կը նը-
կատուին վաւերական:

Սօվիէթական Ռուսաստան դաշնագրութիւն կը կնքէ Էնկիւրիի
Թուրք Ազգայնական կառավարութեան հետ տասպալելու համար կայ-
սերապաշտ Եւրոպական կառավարութիւններն ու դրամատիրական
կարգ ու սարգր՝ բռնկցնելով Համաշխարհային յեղափոխութիւն:

Սլաւօ — Մոնկօլական այս դաշնակցութեան զոհը կը դառնայ
Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

1920 Հոկտ. 16-ին Պաքուի մէջ կը գումարուի «Արեւելեան Միջ-
ազգայնական Քօնկրէս», ուր կ'որոշուի ջախջախել եւ մէջտեղէն վեր-
ցընել «Դաշնակիցների ծառան» — Հայաստանի կառավարութիւնը:

Խորհրդային Ռուսաստանը վերջնապէս կուտայ Հայաստանի պա-
հանջելով.

Ա. Երկաթուղիները յայնձնել Պօլեւիկ — Թուրք կառավարու-
թեանց էմպէրիալիստներին դէմ կռուելու համար:

Բ. Հայաստան պէտք է խզէ իր յարաբերութիւնները Դաւենակից
պետութիւններու հետ ու հակի Խորհրդային Ռուսաստանի կողմը:
Իսկ եթէ Հայերը հակառակին այն ատեն Մուստաֆա Քէմալ պիտի
պարտադրէ «Արեւելեան Միջազգայնական Քօնկրէսի» որոշումը Հա-
յերուն: Ի պահանջել հարկին պիտի օգնէ Թուրքերուն Խորհրդային
Ռուսաստանը:

Հայաստան կը մերժէ վերջնադիրը եւ թշնամութիւնները կ'սկը-
սին երկու երկիրներուն մէջ 1920 Սեպտ. 20 եւ 21-ին, եւ որ կատաղի
բնոյթ կ'ստանայ Սեպտեմբեր 29 ին:

Հայկական բանակը կը պարտուի եւ թուրքերուն ձեռքը կ'իյնան
Կարսը 1920 Հոկտ. 31 ին եւ Ալեքսանդրապօլը Նոյ. 7 ին: Հայերը
պարտաւորուած հաշտութիւն կը կնքեն Ալեքսանդրապօլի մէջ:

Հայ Պօլշեւիկները 3000 Ռուսական զինուորներու օգնութեամբ
կը մտնեն Հայաստանի սահմաններէն ներս եւ 1920 Դեկտ. 2—3-ին
Հայաստանը կը յայտարարեն Խորհրդային Հանրապետութիւն:

Դահլիճը կը կազմուի հետեւեալներէն:

Կասեան՝ Նախագահ Յեղհօմի.

Աւիս Նուրիջանեան՝ Զին. Կոմիսար.

Ալ. Բէկզատեան՝ Արտք. Կոմիսար.

Դովլաթեան՝ Ներքին Կոմիսար.

Աետ Յովհաննէսեան՝ Ժող. Լուս. Կոմիսար.

Բախտատեան՝ Արդար. Կոմիսար.

Տէրտէրեան՝ (Դաշնկց.) Ելեւմտական Կոմիսար.

Ջաղէքեան՝ (Չեզոք) Պետական վերահսկիչ.

Խօջամիրեան՝ (Չեզոք) Գործերու վերահսկիչ.

Դրօ՝ (Դաշնկց.) Զինւ. Հրամ.

Վերջին 4ը սակայն շուտով կը հեռացուն:

Կ'սկսի հալածանք Դաշնակցականներու, ոչ-Պօլշեւիկ յեղափո-
խական տարրերու դէմ: 1600է աւելի Հայ սպաներ կ'աքսորուին
Ռուսաստան Նաղարբէկեանի եւ ուրիշներու հետ: Սպաննութիւններ,
եւ բռնադրաւումներ տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Բանտերը
կը լեցուն մտաւորականներով՝ որոնցմէ շատեր կացինահար կ'ըլլան:

Դժգոհութիւնը կ'աճի եւ իր դադաթնակէտին հասնելով կը սլա-
թի Փետրուարեան յեղափոխութիւնը ժողովրդական տարերային ընդ-
վրդումով մը: Բանտերէն դուրս կը բերուն բանտարկեալները ու կար-
միր Դրօշի տեղ նորէն կը բարձրացնեն Հայկական Եռագոյնը եւ կ'եր-
գեն «Մեր Հայրենիք»ը:

Կը կազմուի «Փրկութեան Կոմիտէ» մը իբր նոր կառավարութիւն՝
բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ: Քաղաքացիական
սուր կռիւներ տեղի կ'ունենան երկրին ամէն կողմերը: Երկրէն
դուրս կը քշուին բոլոր Պօլշեւիկները: Կռիւներու ընթացքին 40,000է
աւելի զոհեր կ'իյնան: Եղբայրասպանութեան զոհէ՛ր:

Երկար չի տեւեր այս կառավարութեան կեանքը: Հայ Պօլշեւիկ-
ները Ռուսներու օգնութեամբ կրկին կը մտնեն Հայաստան: Բայց այս

անդամ կառավարութեան մէջ կը մտնեն չափաւոր տարրեր կասեանի սխալները չկրկնելու եւ ժողովուրդը սիրաշահելու համար:

Կռիւներու ընթացքին նախկին կառավարութիւնը երկրի բընակչութեան մէկ մասին հետ կը քաշուի Սիւնիք եւ Տաթեւի վանքին մէջ կը շարունակէ իր գոյութիւնը:

Բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան Հայաստանի նախկին կառավարութեան եւ Սովիէթ կառավարութեան միջեւ սակայն կ'անցնի ասպարդիւն:

Նախկին կառավարութիւնը ինքզինքը օրինական տէրը համարելով երկրին, իր գոյութիւնը կը պահէ և իր արտասահմանեան ներկայացուցիչները եւս կը շարունակեն անցադիր տալ՝ որք կը ճանչցուն բոլոր պետութիւններէն:

Սորհրդային Հայաստանի պահանջին վրայ թուրքերը կը պարպեն Ալեքսանդրապոլը Յունիս 19 ին: Հայ գերիները թուրքերէն գրաւուած վայրերուն մէջ ենթարկուած են սարսափելի դրութեան. անոնց վիճակին մօտէն ծանօթանալու համար հայ կառավարութեան ջանքերը գրեթէ ի դուր կ'անցնին որովհետեւ 8000 գերիներէն շատ ջնջին տոկոս մը կը վերադառնայ: Սով եւ համաճարակը կը սաստկանայ: Ամերիկեան Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը կը ջանայ թեթեւցնել Հայ ժողովրդի վիշտը:

Ներկայ Հայկական Հանրապետութիւնը կը ներկայացնէ Ռուսիայէն անջատուած Երեւանի ամբողջ նահանգը, Թիֆլիսի նահանգի հարաւարեւմտեան փոքրիկ հողամասը, որ «չեղոք գոտի» անուան տակ երկար ատեն կոուախնձոր մը եղաւ Հայաստանի և Վրաստանի հանրապետութիւններու միջև. Գանձակի նահանգի հարաւարեւմտեան հողամասը և Ղարսի նահանգի հիւսիսային հողամասը: Ընդհանուր տարածութիւնն է 28,600 քառակուսի մղոն, 2,350,000 բնակիչներով. որոնց 23 տոկոսը օտար ցեղերը կը կազմեն:

Պետութեան վարչական ձևը սօվեթական է, — անուանապէս միայն քօմիւնիստական, իրականութեան մէջ լայն ռամկավար սկզբունքներով, կազմակերպութեան մանկական շրջանին մէջ: Երկրի ներքին քաղաքականութիւնը կը վարեն հայ պաշտօնեաներ, համեմատաբար լայն ինքնավարութեամբ. արտաքին քաղաքականութիւնը ենթակայ է Մոսքուային:

Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայ վարչական ձևը ընդօրինակում մըն է ռուս սօվեթական վարչական ձևին: Պետութեան գլուխը կը գտնուի վարչապետ մը, ունենալով իր հետ կօմիսարներ (գործավարներ), որ կրնանք հին բառով նախարարներ կոչել:

Երկիրը ամբողջովին կործանուած, քայքայուած վիճակ մը ներկայացնելով՝ ծայրայեղ թշուառ և աղքատ՝ հայ նախարար-կոմիսարները լայն չափով մասնակից են բնակչութեան ողբալի կենցաղին. կ'ստանան հազիւ ապրելու չափ պարէն և չնչին թոշակ, կը հազուին պարզ և աղքատ, կը քնանան խմբով քանի մը նախարարներ նոյն սենեակին մէջ, գետնի վրայ, զզգզուած քուրջերու տակ պատըսպարուելով:

Նախարարական կազմը կը ներկայացնեն.—

Միասնիկեան՝ Վարչապետ, Պատերազմական կոմիսար.

Մակինցեան՝ Ներքին Գործոց կոմիսար.

Մռաւեան՝ Արտաքին Գործոց կոմիսար.

Երզնկեան՝ Հողային Գործոց կոմիսար.

Կարինեան՝ Արդարադատութեան կոմիսար.

Խանօյեան՝ Ելեւմտական կոմիսար.

Յովհաննիսեան՝ Կրթական Գործոց կոմիսար.

Սրապիոնեան՝ Պարենաւորման կոմիսար.

Ամիրխանեան՝ Քաղաքային, ոստիկանութեան նախագահ:

Հայաստանի մայրաքաղաքն է Երեւան, մօտ 135,000 բնակիչներով: Ունի համալսարան, թատրոն, նախնական և միջին վարժարաններ. թանգարան, երաժշտական ակադեմիա:

Երեւանի մէջ կառավարութեան կողմէն երեք թերթեր կը հրատարակուին.— «Ռոբհրդային Հայաստան», «Կարմիր Ձինւոր» և «Ռէնչպէր»: Գաղթական հայերը քանի մը փոքր թերթեր ունին, որոնք սակայն անկանոն լոյս կը տեսնեն: Ալեքսանդրապօլի մէջ ալ կը հրատարակուի «Կարմիր Շիրակ» անուն թերթ մը: Մամուլի ազատութիւն, սակայն, գոյութիւն չունի Հայաստանի մէջ:

Հայ Պետական Գանձարանին մէջ ոսկիի պաշարը հազիւ 200,000 տոլար է, որ հետզհետէ կը ծախսուի օտար երկիրներէ դնումներ ընելու համար:

Հայաստանի Պետական Պարտքի դումարն է՝ միայն Միացեալ Նահանգներուն 12,000,000 տոլար:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԹԻԻԸ

Քաղուած գանազան աղբիւրներէ

Այս թիւերը սակայն վաւերական չեն կրնար նկատուիլ, որովհետեւ իրական տուեալներու վրայ հաստատուած չեն անոնք: Չկայ կանոնաւոր վիճակագրութիւն և ներկայիս անհնար է ունենալ:

Ինչ որ պիտի տանք այստեղ մօտավոր գնահատում մը պիտի ըլլայ
միայն :

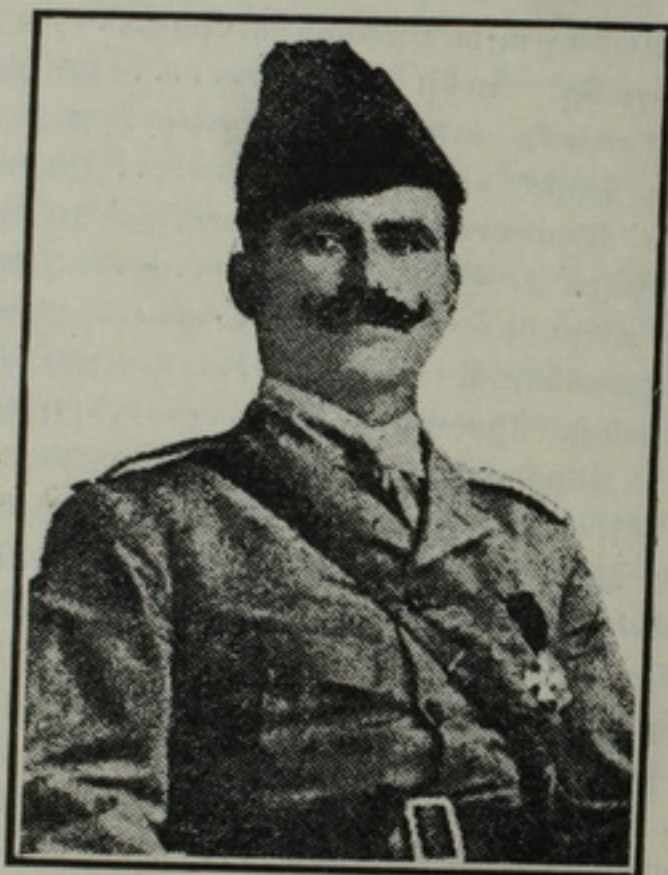
1917 ին ֆադուած

Երեւանի Նահանգը ունի	669,871	բնակիչ :
Ալեքսանդրապօլի Նահանգը ունի	418,859	բնակիչ :
Թիֆլիսի ֆադաֆը ունի	1501000	բնակիչ :
Թիֆլիսի Նահանգը ունի	261,747	բնակիչ :
Կարսի Նահանգը ունի	118,217	բնակիչ :
Պաֆու ֆադաֆը ունի	77,136	բնակիչ :
Պաֆուի Նահանգը ունի	42,921	բնակիչ :
Սեւ Մովի Գաւառները միասին ունին	53,992	բնակիչ :
Տաղստանի Նահանգը ունի	4,752	բնակիչ :
Քուրայիս և Զաֆաքալա միասին ունին ...	7,173	բնակիչ :
Ռոստովի շրջանը ունի	60,000	բնակիչ :
Աստրախան ֆադաֆը ունի	20,000	բնակիչ :
Պեսարապիա և Էրիմ ունին	20,000	բնակիչ :
Փեթրոկրատ և Մոսկուա ունին	10,000	բնակիչ :
Կեդրոնական Ասիա և Սիպիր ունին	50,000	բնակիչ :
Զինաստան և Ճաքոնիա ունին	2,000	բնակիչ :
Պոլիս արուարձաններով ունի	160,000	բնակիչ :
Իզմիր և Նահանգը միասին ունին	60,000	բնակիչ :
Թուրքիոյ մէջ վերապրողներ	235,000	բնակիչ :
Պրուսա, Պիլէնիկ, Իզմիտ, ունին	20,000	բնակիչ :
Հալէպ, Շամ, Մուսուլ և Պաղտատ	83,000	բնակիչ :
Կիլիկիոյ սահմաններուն մէջ	150,000	բնակիչ :
Պարսկաստանի զանազան ֆադաֆներ	80,000	բնակիչ :
Ամերիկայի զանազան ֆադաֆներ	120,000	բնակիչ :
Քանադայի զանազան ֆադաֆները	2,000	բնակիչ :
Հնդկաստան, Ճավա և այլն	11,000	բնակիչ :
Եգիպտոսի զանազան ֆադաֆներ	20,000	բնակիչ :
Պալմանեան երկիրները ունին	45,000	բնակիչ :
Եւրոպական զանազան ֆադաֆներ	50,000	բնակիչ :
Ամբողջական գումարն է	3,002,668	բնակիչ :

Պատուիրակութիւններու կողմէ Խաղաղութեան Ժողովին տըր-
ուած վիճակագրական ցուցակի համաձայն 1914 ին հայ ժողովուր-
դին ամբողջական թիւն էր 4,470,000
ներկայ թիւը ըստ վերոյիշեալ ցուցակի 3,002,668
տարբերութիւնը ուրեմն կընէ 1,467,332

Տարադրութիւնը, ջարդերը, հիւանդութիւնները և մէկ խօսքով
ընդհանուր պատերազմը մեզի պատճառած է մօտաւորապէս մէկ ու
կէս միլիոն մարդկային զոհ և անհամար հարստութիւն:

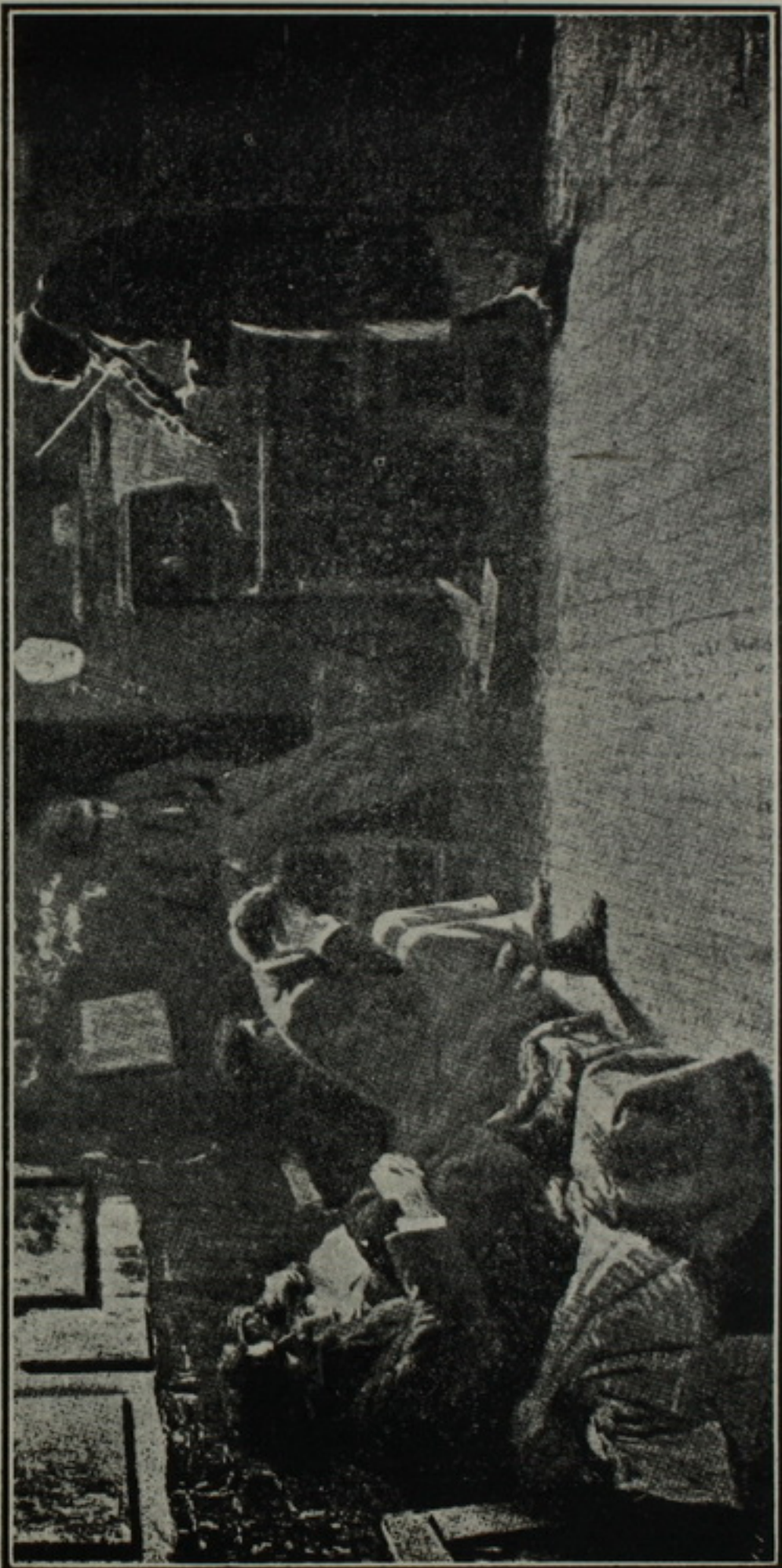
Մօտ քսանը հինգ առ հարիւր համեմատութիւն մը, որ ո՛չ մէկ
ազգ ունեցաւ այս պատերազմին: Իսկ ի՞նչ ստացանք: Այս խոշոր
հարցին թող պատասխանէ ինքը, հայ ժողովուրդը:

ՅՈՎՆԱՆ ՔԷՐԷԿԵԱՆ

— (Զէյթունցի Յովնան) —

Որ հերոսաբար ինկաւ Մարաշի կռիւներու ընթացքին:

«Երեւան»
 Նկար՝ Լ. Պալեպրիկեթի

ՃԴՎԻԿՎՍՏԶԻՊՈԺ ԺԻՎԻԿՎՍՏԶԻՊՈԺ

ԱՆՀՈՒՆՑՐԷՆ ՓՈՔՐ ԵՒ ԱՆՀՈՒՆՑՐԷՆ ՄԵԾ

Խոշորացոյցը մանրէներու եւ հիւլէներու ուսումնասիրութեան համար, եւ հեռադիտակը՝ տիեզերքի անսահմանութեան դադտնիքները յայտնադործելու համար ամենէն մեծ ազդակներն են, դիտութեանը թռիչք տուող հրաշալիքներ: Անոնք հնարաւոր կը դարձնեն մաթեմատիքական ամենէն մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնները այնպիսի ճշտութեամբ, ինչ որ կարելի չպիտի ըլլային ուրիշ միջոցներով:

Հին ձեւի խոշորացոյցները միջոց տուին դիտնականներուն յայտնադործելու կարգ մը մանրէներ—կենդանական կամ բուսական սովորական աչքով չտեսնուած էութիւններ, կամ մարմիններու բաղկացուցիչ տարրերը կաղմող փոքրագոյն մասեր, որոնք հիւլէներ անուան տակ կը ճանչցուէին:

Հիւլէ ըսուածի մեծութիւնը ըմբռնելու համար պէտք է դիտնալ որ մէկ միլիմէտրի (մօտ քսանեւհինգերորդ մասնաչափ, ուրիշ խօսքով մէկ մասնաչափէն քսանեւհինգ անգամ փոքր) տասը միլիոններորդ մասն է, այսինքն միլիմէտրէն տասը միլիոն անգամ փոքր: Գնդասեղի մը զլուխը ութը բիլիոն (8,000,000,000) հիւլէներէ կը բաղկանայ: Մաքուր ջրի մէկ կաթիլին մէջ 170,000,000,000 մանրէներ կան:

Գիտական նորագոյն հետազոտութիւնները կը ցուցնեն, սակայն, որ հիւլէն ինքստինքեան ամբողջ աշխարհ մըն է, աւելի մանր մասնիկներու կամ էակներու, որոնք էլէքտրօն անունով կը ճանչցուին: Մէկ հատ հիւլէն 50,000 հատ էլէքտրօններէ կը բաղկանայ:

Էլէքտրօնի որչափ փոքր ըլլալը ըմբռնելու համար բաւական է ըսել, որ ջրային ամենէն փոքր միջատը, որ հազիւ պարզ աչքով կը

տեսնուի՝ սովորական լուէն քսան—երեսուն անգամ փոքր՝ կրնայ իր մէջ պարունակել 1,000,000,000,000,000,000, 000,000,000, 000,000 000,000,000,000 էլէքտրոն:

Ձաւեշտի ահմարը չէ որ դրուած է այս — սովորական ընթերցողի համար անընթեռնելի թիւը, այլ գիտականօրէն հաստատուած փաստ մըն է:

Մարմնի մը այսչափ անհունօրէն փոքր ըլլալու գիտական ապացոյցներու հետ՝ աւելի եւս շմեցուցիչ են աստղադիտութեան հետադատութիւնները տիեզերքի անսահմանութեան մէջ, անհունօրէն մեծ եւ անհունօրէն հեռաւոր երկնային մարմիններուն շուրջ: Մեր երկրադունդը, որու վրայ կը սողանք մեծամիտ որդերու պէս՝ ինքըստինքեան փոշի մըն է՝ տիեզերքի անհունութեան մէջ նետուած: Մեր արեգակը երկրադունդէն մեծ է մօտ մէկ ու կէս միլիոն անգամ, կամ ճիշտ թուով՝ 1,301,139 անգամ: Արեգակը, սակայն, տիեզերքին մէջ ամենէն մեծ մարմինը չէ: Կան անսահմանութեան մէջ անթիւ արեգակներ (որ սովորական լեզուով աստղեր կը կոչենք), որոնք մեր արեգակէն մի քանի հազար եւ նոյն իսկ մի քանի միլիոն անգամ մեծ են: Եւ անոնք եւս, իրենց ահաւոր մեծութեամբ հանդերձ՝ աննշան փոշիներ են տիեզերական անսահմանութեան մէջ:

Լոյսի ճառագայթը մէկ վայրկեանին մէջ մեր երկրադունդին շուրջը կը դառնայ եսթն անգամ, անոր ամենէն լայն տեղը, այն է հասարակածին վրայ: Արեգակէն մինչեւ մեր երկրադունդը հեռաւորութիւնը 92,877,400 մղոն ըլլալով՝ Լոյսին ճառագայթը այդ տարածութիւնը կը կտրէ ութը բոսէի եւ քանի մը վայրկեանի մէջ: Օրին աստեղախումբէն Լոյսը մեզ կը հասնի 600 տարիէն, Օմեգա աստեղախումբէն 21,000 տարիէն: Կան աստղեր, որոնց Լոյսը մեզ կը հասնի ութէն տասը միլիոն տարիէն, անցնելով 47,024,409,000,000 000,000 մղոն տարածութեան: Յաճախ մենք կը հիանանք Յարդդոզի ձանապարհը կամ Ծիր Կաթին կոչուած աստեղախումբի հոյակապ տեսարանով, որ հորիզոնի մէկ ծայրէն միւսը կը ձգուի այնքան բանաստեղծական երեւոյթով: Տեսանելի հորիզոնի վրայ երեւցող աստղերու հեռաւորութիւնը Յարդդոզի ձամբուն մէկ ծայրէն մինչեւ

միւսը այնչափ ահարկու է, որ մղոններով եթէ սլատկերացնենք՝ անհասկնալի պիտի թուի: Բաւական է ըսել, որ այդ տարածութիւնը կտրելու համար՝ լոյսի ճառագայթը պիտի սաւառնի քսան միլիոն դար, ամէն մէկ վայրկեանին մէջ 187,500 մղոն արագութեամբ:

Անսահմանութիւնը, սակայն, միայն այդ չէ, Այդ հսկայ տարածութիւնն եւս աննշմար փոշի մըն է տիեզերքին մէջ, որ բացարձակապէս ոչ սկիզբ եւ ոչ վերջ ունի:

Ի՞նչ ենք մենք — մարդիկս՝ անհունի մէջ:

Ողորմելի՛ զեռուններ, որ իրար լափելով ենք զբաղուած:

Ողբացեալ Դերասան
Յ. Ս Ե Ի Ո Ի Մ Ե Ա Ն

Վաստակաւոր Դերասանուհի

Տիկին Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Շվեդացի քիմիագետ Ալֆրէտ Նօրէլ, տինամիտի ճնարիչը և Բազուի (Կովկաս) նաւթահանքերու ամենէն մեծ սեփականատէրերէն մէկը՝ մեռաւ 1896-ին, համաշխարհային բնոյթ կրող կտակ մը թողնելով: Իր երկու աղջիկներուն հասնելիք ժառանգութենէն զատ՝ \$ 9,000,000 գումար մը յատուկ խնամատարներու հսկողութեան տրամադրեց, այդ գումարին տոկոսները տարուէ տարի մարդկային մեծ ընտանիքին օգտակար անձերուն բաժնելու համար: 1901-էն ըսկսած կտակին խնամատար յանձնախումբը, Շվետիոյ Ստօկհօլմ մայրաքաղաքին մէջ հաստատուած՝ այդ ինը միլիոն տալէր հիմնադրամին տոկոսները իրր մրցանակ կը բաժնէ հինգ դասաւորութեամբ, այն է՝ Բնագիտութեան, Քիմիաբանութեան, Բժշկութեան, Գրականութեան եւ Միջցեղային Խաղաղութեան նկատմամբ բացառիկ օգտակարութիւն երեւան բերող անձերու, առանց ցեղային, կրօնական կամ սեռի խտրութեան: Հիմնադրամին տոկոսները տարեկան մօտ \$ 200,000 գումար կազմելով՝ հինգ մասի կը բաժնուի, եւ իւրաքանչիւրին մօտ \$ 40,000 կը յանձնուի: Եթէ պատահի որ ամբողջ աշխարհի մէջ բնագիտութեան, բժշկութեան կամ միւս ճիւղերէն ոեւէ մէկուն մէջ ոչ մէկ անձ արժանի չէ նկատուած մրցանակ ընդունելու՝ այդ որոշ տարուայ ընթացքին մրցանակ չի տրուիր այդ ճիւղին համար: Այդպէս՝ մրցանակ տրուած չէ բնագիտութեան մէջ՝ 1916-ին, քիմիաբանութեան մէջ՝ 1916 և 1917-ին բժշկութեան մէջ՝ 1915, 1916, 1917, 1918 և 1919-ին, գրականութեան մէջ՝ 1919, 1920-ին, Խաղաղութեան ի նպաստ աշխատանքներու մէջ՝ 1914, 1915, 1916, 1917 եւ 1919-ին:

Բնագիտութեան մէջ 1903ին մրցանակ շահած է Ռատիումի ճնարիչ Տիկին ՄԱՐԻ ԿԻՒՐԻ, ծնունդով Լեհացի, 1907ին ՄԱՐԿՅՈՆԻՆ, Անքելին ճնարիչը: Տիկին ԿԻՒՐԻՆ 1911ին եւս մրցանակ չաճած է Քիմիաբանութեան մէջ: Բժշկութեան մէջ չաճողներէն անտարակոյս կարեւորագոյններէն են Փրօֆ. ՄԷՉՆԻՔԹՎ, Ռուս գիտնականը, «Ծերութեան միջոցներ» յայտնադործողը, ինչպէս նաեւ Փրօֆ. ԷՐԼԻՍ, Գերմանական Հրէայ, 606-ի ճնարիչը: Խաղաղութեան մրցանակ ընդունողներէն՝ Պարոնուհի Բէրտա ՖՅՆ ՉՈՒՏՆԷՐ, «Զէնքերը վար» վէպին հեղինակը, ծնունդով Աւստրուհի, Թ. ՐՈՒԶՎԷԼՏ, Վ.

ՈՒԻԼՍԸՆ, Մ. Նահանգներու նախորդ նախագահներէն եւ ժընեւի
Միջազգային Կարմիր Քաշը աչքի կը դարնեն ընդհանուր ցանկին մէջ:

Գրականութեան մէջ մրցանակներ ընդունած են.

1901-ին ՍԻԻԼԻԻ ԻՐԻԻՏՕՄ, Ֆրանսիացի.

1902-ին ՄՕՄԶԷՆ, Գերմանացի պատմաբան.

1903-ին ԲԷՐԸՆՍՕՆ, Նորվեկիացի. Թատերադիր.

1904-ին ՖՐ. ՄԻՆՍՏՐԱԼ, Ֆրանսիացի.

1905-ին Հ. ՍԻԷՆԿԷՎԻՉ, Լեհ Վիպագիր.

1906-ին ԶԻԱԿՕՄՄՕ ԿԱՐԴՈՒՉՉԻ, Իտալացի բանաստեղծ.

1907-ին Ռ. ՔԻՊԼԻՆԿ, Անգլիացի.

1908-ին Ռ. ԵՕՅԿԷՆ, Գերմանացի.

1907-ին ՍԵԼՄԱ ԼԱԳԵՐԼՕՖ, Շվեդացի.

1910-ին Փ. ՀԱՅԶԷ, Գերմանացի. Վիպասան.

1911-ին Մ. ՄԵՏԵՐԼԻՆԿ. Պելճիքացի. Թատերադիր.

1912-ին ԳԵՐՀԱՐՏ ՀԱՌԻՊՏՄԱՆ, Թատերադիր.

1913-ին ՌԱՊ. ՏԱԳՕՐԻ, Հնդիկ.

1914-ին Մրցանակ չէ տրուած.

1915-ին Ռ. ՌՕԼԼԱՆՏ, Ֆրանսացի.

1916-ին Վ. ՀԷԳԵՆՇՏԱՄ, Շվեդացի.

1917-ին Կ. ԿԺԵԼԵՐՈՒՊ, Տանիմարքացի.

1918-ին Հ. ՊՕՆՏՕՊԻՒԱՆ, Տանիմարքացի.

1919-ին Մրցանակ չէ տրուած.

1920-ին ԿՆՈՒՏ ՀԱՄՍՈՒՆ, Նորվեգացի.

1921-ին ԱՆԱՏՕԼ ՖՐԱՆՄ, Ֆրանսացի.

Միջազգային այս դրական մեծ դէմքերու դործերէն Հայերէնի
Թարգմանուած են աննշան քանակութեամբ աշխատութիւններ, մեծ
մասամբ պարբերական մամուլին մէջ, որ մեռնելու դատապար-
տուած է: Զատ դրքերով հրատարակուած են ի միջի այլոց՝ Սիեն-
կեվիչի «Յո՞ երթաս», «Առանց Դաւանանքի», Անատոլ Ֆրանսի
«Դարբնոցապետը», «Նանթա» են. Սելմա Լագերլոֆի, Հաուպտմանի,
Հայդէյի, Հատ-Հատ դործերը, որոնց Հայ կարդացողները, ան-
շուշտ, մատի վրայ կը համբուին:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՅՔԱՐՈ՞Վ

Թ. Է

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

1922 Տարւոյ նախասեմին վրայ, կէս դար անցած կեանքիս փորձառութիւններու վրայէն, երբ աշնան տեւեալթափի մը նման մի ըստ միովէ կը խամբին ծաղկահասակ երիտասարդութեանս հրթիռ զգացումները, անոնց յաջորդելով լրջամիտ դատողութեան եւ ընկերային պարտականութեան խոր գիտակցութիւն, կուգամ սա եզրակացութեան՝ թէ «կեանքը Պայքարով» սկզբունքը զոր մանկութենէ անտի ուսած էինք եւ մեր ամենօրեայ կեանքին մէջ գործնականացուցած՝ երբէք չինարար չէ եղած ո՛չ անհատին եւ ո՛չ հանրութեան, այլ ծնունդ տուած է բոլոր անհատական, համագլխային ու համաշխարհային չարիքներուն:

Եթէ բուսաբանական ու կենդանաբանական օրէնքները Տարուինի վերլուծողութեան համաձայն պիտի կիրարկուին մարդաբանական աշխարհի դիմայեղումներուն մէջ եւ պիտի տարամերժուի բարձր իմացականութեամբ օժտուած մարդ էակին ընկերը սիրելու, հիւանդը խնամելու, տկարը զօրաւորին դէմ պաշտպանելու երկնապարգեւ բնադդը, այն ժամանակ խօսքը պայքարի ասպետներուն է: Սակայն մենք համոզուած ենք թէ «կեանքը պայքարով» սկզբունքը արիւնոտ ժամանակաշրջանի մը յատուկ յոռի փիլիսոփայութիւնը եղած է եւ ժամանակը հասած է այլեւս որ «կեանքը համագործակցութեամբ»

սկզբունքը տիրապետէ մեր ընտանեկան, ընկերային եւ հանրային բոլոր մարզերուն մէջ:

Առանց պայքարի՝ նախաձեռնութեան ոգին կը մեռնի անհատին ու ժողովուրդին մէջ, կ'ըսեն մեր արդի ընկերաբաններէն շատերը, առանց խորհելու թէ՝ այս յիմար վարդապետութեան շնորհիւ անլուր աղէտներ, քաղաքական ոճիրներ, արիւնաոռւշտ պատերազմներ սուգի ու չիւանի մատնած են թշուառ մարդկութիւնը:

Նոյն ինքն պայքարն է որ կը մեռցնէ անհատին սրտին մէջ նախաձեռնութեան ոգին: Բարի մրցումը, այլասիրութեան եւ այլօգնութեան տենչը, համագործակցութեան ազնիւ գաղափարն է որ կանգուն եւ կենդանի կըրնայ պահել մարդկութիւնը, եւ ո՛չ թէ պայքարը որ նախանձու եւ ատելութեան մարմնացումն է:

Թէպէտեւ ուշ՝ բայց վերջապէս աշխարհի առաջնորդող ազգերն անգամ հասկցան պայքարի սնանկութիւնը, երբ քանի մը ամիսներ առաջ Ուաշինկթընի մէջ գումարեցին Չէնընկէցութեան Համաժողովը եւ ապագայ փոխյարաբերութիւններու համար պատրաստեցին իրաւագետին մը: Պայքարը, զէնքը ոչինչ վճռեց: Յաղթողներն ալ պարտուածներու համար այսօր կ'ողբան միլիոնաւոր կըտրիճ երիտասարդներու կորուստը, կ'զգան ծանր տուրքերու անհանդուրժելի բեռը և կը սահմուկին ալէկոծուած ժողովուրդ մը ներքնապէս խաղաղեցնելու հսկայական աշխատանքին առջեւ:

Համագործակցութիւնը թէեւ ուշացած առաքինութիւն մըն է, բայց եւ այնպէս հրաշայի յեղաշրջում կամ բարեշրջում մը յառաջ բերելու միսիօնը ունի բոլոր քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ: Առեւտրական աշխարհը ամենէն զգայնօտն ըլլալով՝ ամենէն շուտ պատասխանած է անոր հրաւերին: Մանաւանդ Միաց. Նահանգաց

մէջ՝ չկայ առեւտրական կամ վաճառականական հսկայ ձեռնարկ մը, չկայ հանրագումար հաստատութիւն մը, չկայ համատարած կազմակերպութիւն մը որ համագործակցութեան սկզբունքով չի կառավարուի: Իւղի, պողպատի, հեռախօսի, հեռագրի, լոյսի, ջուրի ընկերութիւններէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին գիւղաքաղաքի մը նպարավաճառանոցը համագործակցութեան ընդհանուր կոռուան մը ունին իրենց գործունէութեան համար: Այդ կոռուանը ամերիկեան հզօր տօյարն է: Անկամբջելի՞ է արդեօք խրամատը որ կը բաժնէ անշունչ մետաղը շնչաւոր էակէն: Եթէ նիւթական շահու մը շուրջ կրնան միաբան գործել այնքան տարակարծիք անձինք, ո՞րքան աւելի հրապուրիչ ըլլալու է անմահ հոգիներու, մարդկային արարածներու շուրջ ի յայտ բերել ուղղամտութիւն, անձնութիւն, հաւատք, փէր և համագործակցութիւն:

Պօլշեւիկ իմաստութիւնը թերի գտնուեցաւ անո՞ր համար որ ուղեց հոգին անջատել մարմինէն: Պետրոկրատի կօմմիւնիստները Պետրոս առաքեալէն աւելի խրատութեամբ ուղեցին շանթաւարել Անանիաները եւ Սափիրաները որոնք, փոխանակ զոյո ըլլալու, միլիոններ կը կազմէին իրենց երկրին մէջ: Եթէ Ռուս մուժիքներու Ֆիդիքական գոյութեան համար այնքան մտահոգուէին, որքան անոնց հոգիներու փրկութեան համար մտահոգուեցան եւ շունենային արհամարհոտ վերաբերում մը դրամատիրութեան, ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան հանդէպ, Ռուսաստանի չէն գաւառները այսօրուան մահաստաններուն չէին վերածուեր: Ռուսաստանը եւ կօմմիւնիզմը շա՛տ տուժեցին, մինչեւ որ զգացին Աշխատանքին ու Կապիտալին փոխադարձ կարեւորութիւնը:

Համաշխարհային ներկայ ոռնանպաստ շարժումը, առանց դաւանանքի խտրութեան, մարդկային համագոր-

ծակցութեան ամենէն ցայտուն ապացոյցներէն մէկն է :
Համադործակցութեան այս ոգին է որ թշնամիները բա-
րեկամներ կ'ընէ , օտար երկիրներու արդիւրուած սահման-
ներէն ներս կ'արշաւէ եւ կը զինաթափէ արեան ծարաւի
վրէժխնդիրները :

*

* *

Նոր Տարեմուտի այս խորհրդաւոր սլահերուն՝ չենք
կրնար անտարբեր հանդիսատեսը դառնալ մեր հայրենիքի
եւ գաղութներու մէջ աննախընթաց թափով շարունակ-
ուող եղբայրադաւ պայքարին : Արտաքին թշնամիներու
յարձակումները ոչինչ են բաղդատմամբ ներքին պայ-
քարի ստեղծած անդարմանելի չարիքներուն : «Կեանքը
Պայքարով» սկզբունքին սխալ ըմբռնումով՝ օր քան զօր
կը տկարացնենք մեր ներքին օրկանիդմբ , անխնայ կը
վատնենք մեր բոլոր սլահաստի ուժերը զիրար վարկարե-
կելու եւ չէզոքացնելու անմիտ պայքարին մէջ :

Պայքար եկեղեցիներու մէջ , պայքար կուսակցու-
թիւններու մէջ , պայքար մամուլով ու բեմով , պայքար
բարեգործական , եղբայրակցական եւ ընկերակցական ա-
մէն կարգի կազմակերպութիւններու մէջ . . . : Եւ այս
պայքարաստեղծ քառսին մէջ Հայուն դարչելի եսապաշ-
տութիւնն է որ կը ցցուի իր բոլոր տգեղ կողմերով : Օտար
աւելածուին տափակ յորդորը ծափով ու ծնծղայով կ'ող-
ջունուի , մինչ ճշմարիտ ազգասիրութեան սրբազան
բազնին առջեւ Քիզիքապէս , մտաւորապէս եւ նիւթապէս
զոհաբերող մեր արժանաւոր ազգայիններու իմաստակուռ
հրաւիրակները եւ անկեղծ ջանքերը ասպարդիւն կ'անցնին :
Ամբոխայի՛ն տրամաբանութիւն : Քսան դարեր յետոյ
միեւնոյն սլահանջը կ'աղմկէ հրապարակը . «Ի խաչ հա՛ն
դԴա» . արձակեա՛ զԲարաբրայ :»

Ի՞նչ սլատճան կայ որ 1922ի Նոր Տարին չընենք դարձակէտը նոր հորիզոններ փնտռելու և համագործակցութեան նոր ուղիէն ընթանալու: Մեր տառապանքին մէկ քառորդը կրող Եւրոպական ազգեր արդէն զգաստացան. սակայն մենք տակաւին կը շարունակենք ասիական յամառութեան մէջ մեր արիւնակից եղբայրներու անուանարկութեան մէջ որոնելով վայրագ հաճոյքը:

«Կեանքը Համագործակցութեամբ» — ահա՛ կենցաղագիտութեան նորագոյն դասը, մութ ու մանուածապատ շաւիղներուն մէջէն մեր քայլերը առաջնորդող լուսարձակը: Պայքարով ոչինչ, իսկ համագործակցութեամբ ամէն ինչ կարող ենք շահիլ: Գէթ սորվինք յարգել մեր ընկեր արարածները — մեզի տարակարծիք եղողներու անկեղծ համոզումները:

Լաւ է անագան քան Երբէք:

Յ. ՔԱԶՈՒՆԻ

Սուգը տուէ՛ք, աստղագարդ ու վեհասլանձ դըրօշին,
Ու դո՛ւք մարդիկ, գըլխաբաց, սըգաւորուած, վայրտեակ,
Ուկըն դըրէ՛ք խորոտըդին, փամփուշտին ու շեփորին,
Կ՛անցնի հերոսն անծանօր — Գաղափարին նահատակ:

Իր գընացին՝ մենք հըսարտ, վերադարձ մը յաղթական.
Սրտերնուս մէջ սընուշինք, տարիներով տառապած:
Կ՛անցնի ան գերդ անծանօր. ու տըրտմաւքեամք մը կուգան
«Պըգտիկ ազգերն» յուսարեկ. յուղարկաւորն են եղած:

Կ՛անցնի գինուրըն անանուն — ինքն յո՛ւսարեկ է հիմա.
Ոսկերուտիք խըրըտին՝ երբ փառք կուտան իրեն դեռ.
Տիտանի պէս ան կանգնած. կարծես լեզուն կը բանայ՝
Նըզովելու կեղծիքը — երբ իր մահը չունի դեր:

Կարծես կուլայ դառնացած՝ ինչպէս Յիսուսը լացաւ.
Օրէնքները շրջաւայում. իր ընկերներն անծանօր,
Սոսկ կեղծիքի նըշաւակ. աշխարհն աւեր, կոծ ու ցաւ.
Յաղքուքի՛ւնն է պարտուած...: Կ՛անցնի գինուրըն Անծանօր . . . :

ՎԱՀԱՆ Յ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Ֆրէճնօ, Քալ. Նոյեմբեր 11, 1921
«Զանաւէր»

ՄԵՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ

Դժոխային մութ մը թանձրացած իջած էր երգիկնե-
ներուն վրայ եւ թեթեւ անձրեւ մը կը մաղւէր երկինքէն
վար՝ յուսահատեցուցիչ միակերպութեամբ:

Նստած եմ սեղանիս առաջ:

Մոմը մերթ հանդարտ եւ անդորր, մերթ անհան-
գիստ ու ջղադրգիւ կը պլպլայ մահւան սուերի մը հան-
գոյն ու կը մարմրի սենեակիս չորս պատերուն վրայ:

Ինչո՞ւ, չգիտեմ, այդ օրը այդքան կ'ուզէի առանձին
մնալ. չնայած որ սիրած եմ միշտ ընկերային կեանքը եւ
խուսափած առանձնութենէ:

Խոկա՛ւ եւ խոկա՛ւ:

Անտեղիտալի հոգեկան պահանջ էր դարձեր այդ եւ
ես անսահման տիեզերքի հազար ու մէկ խոկերը ունէի
իմ սահմանափակ գանկիս տակ:

Կ'ուզէի որ բոլոր գահերը իրենց պատւանդաններուն
վրայ փշուր-փշուր մոխիրի վերածւէին: Օրէնքները՝
անարտարօսէն ստեղծւած եւ բոնօրէն պարտադրւած,
կործանէին եւ ազատութիւնը իշխէր բոլոր թագակիրնե-
րուն տեղ:

Կ'ուզէի որ ար-ունքի ակերը հոր-հորնային եւ արեան
հեղեղները քամքէին առ յաւէտ: Կ'ուզէի որ անէծքը՝ օրհ-
նութիւն ըլլար, քէնը՝ ժպիտ, նախանձը՝ սէր, վրէժը՝
համոյր:

Կ'ուզէի որ բանտերը գեղարւեստի տաճարներ ըլլային
եւ բահիճները արւեստին ու գեղեցկին ջահակիր քուր-
մերը:

Կ'ուղէի որ աղղ եւ կրօն դադրէին արիւն քամելէ
մարդոց երակներէն եւ հարուստ, աղքատ չլինէր: Կ'ու-
ղէի որ աննիւթական սէրը, հմայիչ ու դիւթական, լինէր
մարդկային ընկերութեան միակ կրօնը:

Կ'ուղէի որ տիեզերքը բուրաստան մ'ըլլար եւ կեանքը
բուրմունք: Կ'ուղէի որ սիրող սրտերը արի եւ քնքոյշ,
լոյսին ու ջերմութեան երկրպագուներ ըլլային եւ թրո-
չունները՝ համակ քնար, սիրոյ յաւիտենական տաղեր-
գուններ:

Կ'ուղէի վերջապէս, որ կեանքը բանաստեղծական սի-
րոյ հաւատամբ մ'ըլլար:

*

* *

Յանկարծ ուրկէ ուր, թիթեռնիկ մը ներս ինկաւ սեն-
եակէս ու սլացաւ գէպի լոյսը:

Այս օտարուի յայտնութիւնը ամբողջ ուշադրութիւ-
նըս գրաւեց:

Թիթեռնիկը լուռ ու մունջ շրջանն ըրաւ մոմին: Գի-
նովի սէս զարնւեցաւ հեղ մը այս պատին, հեղ մը այն
պատին: Վեր ելաւ, վար ինկաւ. թափահարեց իր թե-
ւերը, կրկին բարձրացաւ ու ձգւեցաւ դարձեալ գէ'պի
լոյսը:

Յաճախ վտանգաւոր ոլորտներ ունեցաւ, յորում թե-
ւերը մազ մնաց պիտի բռնկէր. բայց ան, անզգոյշ ու
անհոգ, չարունակեց իր սիրահարի խօլական շուրջալարը՝
խտէալական ինքնամոռացութեամբ:

Երբեմն աջ, երբեմն ահեակ, սակայն միշտ անբաժան
լոյսէն:

Ա՞ն ալ սիրահար մըն էր ինձպէս գեղեցիկին, լոյսին:
Ի՞նչքան կ'ուղէի իջնել այդ փանաքի միջատին հո-

գեկան աշխարհի անիմանալի խորքերը, թափանցել անոր
զգայական հորիզոնները, զգալ այն աստուածային երա-
նութիւնը՝ զոր ան ունի իր ճախրանքին մէջ. իմանալ այն
գերագոյն իղձը՝ որ իր էութիւնը կը յուզէ, կը փոթոր-
կէ, կ'ալեկոծէ:

Ի՞նչ հոգեթով տեսարան:

Մոմը կը պլպլար վէտ-վէտ. երբեմն երկննալով դէ'պի
վեր հրեղէն լեզւի մը պէս, եւ մերթ տատանուտ՝ ալիք-
ալիք աղօտ լոյսը կը տարտղնէր սենեակիս չորս դին:

Հայեացքս կը շարունակէր գամւած մնալ թիթեռ-
նիկի պարին՝ մոմի լուսեղէն շրջանակին մէջ:

Յանկարծ, դէ'պի վեր իր ճախրանքի պահուն, խան-
ձեց երկու թեւերն ալ եւ ինկաւ տետրակիս վրայ կիսա-
կենդան:

Ինք իր վրայ քանի մը վայրկեան միայն գալարւեցաւ
ու մեռաւ . . . :

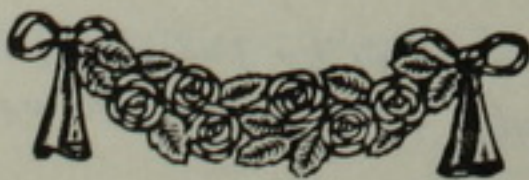
Տարօրինակ երեւո՞յթ, Աստուած իմ:

Տեսլական ցուցմո՞ւնք, կենդանի օրինա՞կ զոհարե-
րութեան՝ լոյսին համար, ջերմութեան համար, գեղեց-
կին համար:

Ինքզինքս զգացի դառն՝ բայց ճշմարիտ իրականու-
թեան մ'առաջ:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

1918 Կարս

Յ Ո Ր Դ Ո Ր

ՀԱՐՍՆԱՅՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Երբ մադու մը հետ կ'ամուսնանաս, սիրէ՛ր զայն :
Ամուսնանալէդ յետոյ՝ ուսումնասիրէ՛ր զայն ,
Եթէ առատաձեռն է , գնահատէ՛ր զայն .
Եթէ հաւատարիմ է , պատուէ՛ր զայն .
Երբ տխուր է , ուրախացո՛ւր զայն .
Երբ խոժոռ է , գրօսացո՛ւր զայն .
Երբ գաղտնապահ է , վստահէ՛ր իրեն .
Երբ խօսիլ կը սիրէ , մտիկ ըրէ՛ր իրեն .
Երբ կռուազան է , անտես ըրէ՛ր զինք .
Եթէ քեզի խորհուրդ կը հարցնէ , քաջալերէ՛ր զինք .
Եթէ կեղտոտ է , խորշէ՛ր իրմէ .
Եթէ վեհանձն է , գնահատէ՛ր զինք .
Եթէ նախանձոտ է , բժշկէ՛ր զինք .
Եթէ հաճոյասէր չէ , շոյէ զինք .
Եթէ ընկերասէր է , ընկերացի՛ր իրեն .
Եթէ շնորհիք մը կ'ընէ քեզի , շնորհակալութիւն
յայտնէ իրեն .
Եթէ արժանի է , համբուրէ՛ր զինք .
Թո՛ղ խորհի թէ ո՛րքան լաւ կը հասկնաս զինք .
Սակայն բնաւ մի՛ ցուցներ թէ ան քու կամակատարն
է :

— Շուտով բարկութեան գրգռուող կին մը չի կրնար
երջանիկ ամուսնութիւն մը վայելել :

— Բազում մեծ վիշտեր կը ծնին փոքրիկ մեղանչու-
մէ մը :

Հաւաքեց՝

Ֆրէզիօ , Քալ .

ՏԻԿԻՆ ՇՈՒՇԱՆԻԿ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔՆԵՐ

Classes (կարգեր) բառէն մէկ մէկ գիր պակսեցնելը
ի՛նչ ահաւոր նշանակութիւն կ'ունենայ

Ամերիկեան գօլֆֆի մը մէջ՝ մարմնամարզի ուսուցիչը ձի հեծնելու և ձիով ճամբորդութեան բազմապիսի օգուտներու մասին դասախօսութիւն մը պատրաստած էր և կը հրաւիրէր գօլֆֆին երիցագոյն կարգերը որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ իր բաժանձունքին մէջ, կաւիճով սև տախտակին վրայ գրուած հետեւեալ յայտարարութեամբ։—

The Senior Classes are invited to see and learn how to ride by Professor Jumping.

Զարաճճի տղոցմէ՝ մէկը Classes բառին առաջին «C» գիրը կը ջնջէ, փրօֆէսօրին յայտարարութիւնը հիմնապէս փոխելով, որ կ'ըլլայ։—

«Երիցագոյն օրիորդները (lasses) կը հրաւիրուին տեսնելու և սորվելու թէ ինչպէս կը հեծնէ փրօֆէսօր Յատկողը :»

Ծիծաղի և ծափի աղմուկէն ներս կուգայ Փրօֆէսօր Ճըմբինկ. կը նշմարէ յայտարարութեան մէջ կատարուած գրի փոփոխութիւնը և չարաճճիներէն ետ չմնալու համար՝ ի՛նքն ալ «I» գիրը կը ջնջէ, որով յայտարարութիւնը կը կարդացուի սապէս։—

«Երիցագոյն աւանակները (asses) կը հրաւիրուին տեսնելու և սորվելու թէ ինչպէս կը հեծնէ Փրօֆէսօր Յատկողը :»

Դժուար է մեզի համար որոշել թէ գրափոխութեան մրցանակը աշակէ՞րտը շահեցաւ, թէ վարժապետը :

*
* *

Քարոզիչը ըսաւ իր հօտին Յիսուսի հետեւեալ խօսքը .

Ձեր ամբողջ ունեցածը աղքատներուն բաժնեցէք և իմ ետեւէն եկէք, որպէսզի կարողանաք ժառանգել երկրնքի արքայութիւնը» :

Քարոզիչին կիներ տուն դառնալուն պէս ամբողջ ունեցած-չունեցածը աղքատներուն մէջ կը բաժնէ և ինք կը մնայ տկլոր :

Քարոզիչը տուն կը դառնայ և կատարուած իրողութիւնը նկատելով .

— Ի՞նչ ես ըրեր կի'ն :

— Քարոզածիդ պէս ըրի . ինչ որ ունէինք աղքատներուն բաժնեցի, որպէսզի վայելենք երկնքի արքայութիւնը :

— Յիմար կին, այդ խօսքը ես մեզի համար չըսի . . . :

*
* *

— Ի՞նչ սովբեցար, տղա'ս, ըսաւ հայրը զօլէճէն նոր շրջանաւարտ իր տղուն :

Տղան առանձին հպարտութեամբ մը իր սովբած բռնոր «ութիւն»ները թուելէ յետոյ, աւելցուց .

— Սովբեցանք նաև տրամաբանութիւն :

— Տրամաբանութիւնը ի՞նչ է :

— Տրամաբանելու արուեստը : Օր . սեղանին շուրջը նստած ենք դու, մայրիկը և ես : Ունինք երկու խորոված վառեակ : Այժմ ես տրամաբանելով պիտի ասպացուցանեմ որ երեք են և ոչ՝ երկու :

— Ի՞նչպէս :

— Ահա՛ այսպէս, այս մէկ, երկուք ալ կ'ընէ երեք :
Այն ատեն հայրը պատառաքաղը առնելով վառեա-
կին մէկը կը հրամցնէ կնոջը, միւսն ալ ինք կ'առնէ և
տղուն դառնալով .

— Երրորդ վառեակն ալ քեզի, տղա՛ս :

*

* *

— Մածունին սերը ո՞վ կերաւ, Աշոտ :

— Ես, պատասխանեց Աշոտ :

— Ապրիս ճշմարտախօսութեանդ համար, բայց ու-
րիշ ատեն առանց հրամանի ատանկ բան չընես :

Աշոտ նորէն սեր ուտելու ախորժակ զգալով կերաւ :

— Ո՞վ կերաւ մածունին սերը. հարցուց մայրը իր
զաւակներուն :

Բոլորը լուռ մնացին :

— Հայկանուշ դո՞ւն կերար :

— Ձէ, մայրիկ, ես չկերայ :

Արշալոյս, դո՞ւն կերար :

— Ձէ, մայրիկ :

— Հասկա ո՞վ կերաւ. եթէ մէկդ չկերաք :

— Աշոտը կերած կ'ըլլայ. միաբերան պատասխանեցին
աղջիկները :

— Եթէ Աշոտ կերած ըլլար, պիտի խոստովանէր, ա-
նիկա ճշմարտախօս տղայ մըն է . . .

*

* *

— Ժլատը հիւշերուն առաջ ջրառատ սիսեռ ապուր
մը բերաւ, որուն մէջ հաղիւ քանի մը հատիկներ կը նըշ-
մարուէին : Այն ատեն հիւշերէն մէկը սկսաւ իր լաթերը
հանել : Տան տէրը հարցուց .

—Ի՞նչ կ'ընես :

—Աստուծոյն մէջ մտնեմ քանի մը հատիկներ որսալու համար . . . սլատասխանեց հիւրը :

*

* *

— Անցազիրդ ցոյց տուր , ըսաւ Ռուս ոստիկանը Հայու մը , որ տաք վիճաբանութեան մը բռնուած էր սլաշ-տօնեայի մը հետ :

Հայը անցազիր չունէր , և սակայն պէտք էր կացութիւնը փրկել . ուստի ոստիկանին դառնալով սրամտութեամբ մը .

— Ահաւասիկ . ըսաւ , ցոյց տալով իր . . . ահագին քիթը :

*

* *

— Ինչո՞ւ Հայ աղջիկները մազերնին կը հաւաքեն իրենց ականջներուն վրայ . արդեօք գեղեցիկ երեւալու համար :

— Չէ , իրենց մեծերուն խորհուրդները չլսելու համար :

*

* *

Ինչո՞ւ արդի աղջիկները կարճ շրջազգեստ կը հագնին .

— Իրենց մետաքսէ գուլպաները ամբողջութեամբ ցոյց տալու համար :

* * *

— Ի՞նչ բանի կը նմանի կիներ :

— Ստուերի մը , քանի մօտենաս՝ կը հեռանայ , քանի հեռանաս՝ կը հետապնդէ քեզ :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԹՈՒՆԱԻՈՐ ԿԱԶԵՐ

Քրիստոսէ 431-404 թուական առաջ Աթենացիներու և Սպարտացիներու պատերազմներուն մէջ կը դործածուէին թունաւոր կաղեր՝ զանազան ձեւերով և բազազրու-
թիւններով: Այն առէն, երբ գիտութիւնը այնքան չէր
ծաղկած, պետութիւնները յաճախ ծծումբ կ'այրէին, և
անկից դոյացած կաղերով քանդիչ դեր կը կատարէին:

Տասնրիններորդ դարու վերջին քառորդին եւորպա-
կան պետութիւնները նկատի ունենալով անցեալի ցուրտ

ՏՐ. ԼԵՒՈՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

(Ատամնաբոյժ)

Էներլի Պիլտինկ

Սենեակներ՝ 116—117

Ֆօն՝ 6157

Ֆրէճնօ, ՔԱԼ.

իրականութիւնը, Լահէի մէջ ժողով մը գումարեցին, ուր, ի շարս շատ մը ուրիշ հարցերու, հարց կար վերջ դնել թունաւոր կազերու գործածութեան:

Երկար վիճարանութիւններէ վերջ՝ իւրաքանչիւր պետութիւն ստորագրեց պատերազմի շրջանին այլեւս թունաւոր կազ չգործածելու որոշումը:

1895—1896-ի շրջանին, սակայն, զինուորական Գերմանիան, ոտնակոխելով իր խոստումը, թունաւոր կազերու հսկայ մանէօլքաներ կատարեց Պերլինի շրջակաները, աւելի զարկ տալով կազերու պատրաստութեան գործին: Եւ երբ 1914ին եւրոպական պատերազմը պայթեցաւ, Գերմանացիք սկսան Փարիզը օդէն ոմբակոծել: Այն ատեն Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ՝ Գերմանիոյ յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ թունաւոր կազերու գործածութիւնը, որովհետեւ Լահէի դաշնագրին մէջ կար որ Փարիզը, գեղարուեստի այդ թագուհին, օդէն պիտի ոմբակոծուի:

ՄԻԵԻՆՈՅՆ ՕՖԻՍԻՆ ՄԷՋ

ՏՐ. Ս. Խ. ԺԱՄԿՈԶԵԱՆ ՏՐ. ՎԱՀԱՆ ՀՍԳԱԼ

Բժիշկ, Վիրաբոյժ, Ակնաբոյժ

Ատամնաբոյժ

Տաճ ԹԵԼ. 5839

Տաճ ԹԵԼ. 2269-R

ՕՖԻՍԻ ԹԵԼԵՖՈՆ 5103

Սենեակներ 307—308 Թըրքոթ Քըմփընի Պիլտինկ

(Ճէյ և Մարիփօզա փողոցներուն անկիւնը:)

կարճ ժամանակ վերջ, սկսան թունաւոր կազերու գործածութիւնը:

Այժմ մենք հոս թուենք անոնց տեսակները և քիմիական տարրեր ընդունակութիւնները:

Քլորինը.—Քլորինը կը պատրաստուի աղի (Սօտիւմ Բլորայտ) սըլուէի ելեկտրականութեամբ: Իսկ կայ նաև ուրիշ ձեւ մը պատրաստութեան, որ աւելի գործածական է: Այս պատրաստութեան համար կը գործածենք մենկնիզ տայաֆսայտ և հայտնոֆլորիկ էսիտ միասին եփելով: Այս պատրաստութիւնը աւելի ըմբռնելի դարձնելու համար կարեւոր է գործնականը ընել, որպէսզի ընթերցողին աւելի մարսելի ըլլայ:

Քլորինը օդէն 2,5 անգամ ծանր է և ասոր համար շատ յարմարութիւններ ունի գործածուած ատեն դացած տեղը մնալու:

Միացեալ Նահանգներու մէջ, պատերազմէն առաջ, միջին հաշուով 450 թըն (900,000 փաունտ) կ'արտադրուէր իւրաքանչիւր օրը: Այս գումարին մեծ տոկոսը ապրանքներ ճերմկցնելու համար կը գործածուէր: Իսկ օրական վաթսուն հազար փաունտ կը հեղուկացուէր:

Քլորինը միացնող տարր մը ըլլալուն, շատ մը տարրերու հետ կը միանայ: Օրինակ՝ Քլորինը քարպօն մնաֆսայտի հետ կը միանայ արեւի լոյսի ներկայութեամբ:

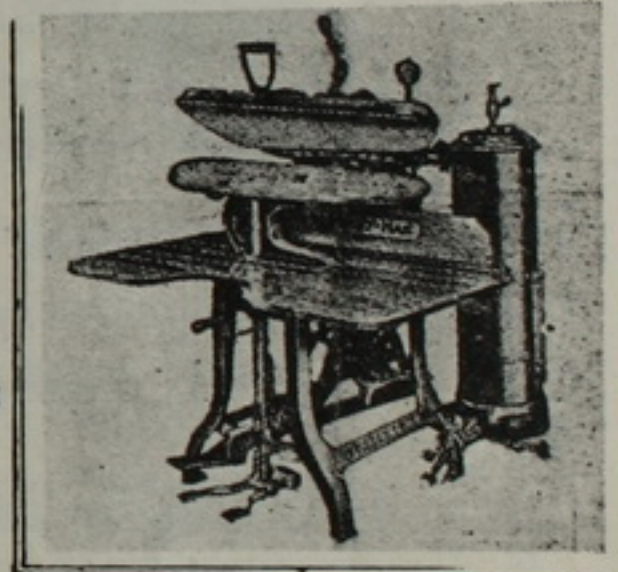
Ֆասֆինը.—Պատերազմի շրջանին երկրորդ թունաւոր կազն էր որ գործածուեցաւ Նոյեմբեր ամսին, 1915: Գործածուած պահուն 20,25 տոկոս ֆասֆին կազ միացուած էր քլորինի հետ: Յետոյ, կազերու պատրաստութիւնը աւելի զարգանալով՝ յաճախ յիսուն տոկոս ֆասֆին և յիսուն տոկոս քլորին կը միացնէին:

Ֆասֆինը քլորինէն աւելի թունաւոր է:

Ֆասֆինը, երբ կը գործածուի, իր ազդեցութիւնը 10—12 ժամ վերջ կը յայտնէ:

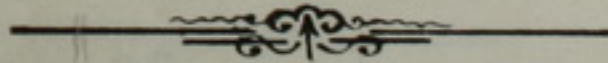
ՏԻԼԻՎԵՐԻ ՄԵՔԵՆԱՅ

ԱՐԴՈՒՆԻ ՄԵՔԵՆԱՅ

Տէր Եւ ՏԵՕՐԷՆ
ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՐՊԵՐՊԱՇԵԱՆ

FRESNO, CAL.
805 JAY STREET.
PHONE 3255

Arlington Steam Cleaners

CLEANING, PRESSING, DYEING & REPAIRING
All kinds of hats cleaned
WE CALL & DELIVER

ԱՐԱՐԱՏ ՃԱՇԱՐԱՆ

Այս ճաշարանը մաքուր, օդասուն և առողջապահիկ վայր մըն է : Քաղաքապետութիւնը կը վկայէ այդ մասին :

Կը պատրաստուի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ

Ընտիր, համեղ և պատուական կերակուրներ : Մեր յաճախորդներուն տեւականութիւնը լաւագոյն ապացոյցն է ատոր :

Կը պահուի

Անուշեղէններու, պտուղներու, խմորեղէններու, կաթնեղէններու զանազան տեսակներ :

Արագ և անթերի սպասարկութիւն

Ընկերական մթնոլորտ

Հանգստաւէտ օթեակներ

Տնօրէն՝

Մ. Յ. ԹԱՇՃԵԱՆ

915 Պրօտուէյ

Թեղի ֆօն 5531

Ֆրէզնօ, Բալ.

ՀԱՊԱՏԱՅԵԱՆ

Braves

և

ՀԱԻԵԱՆ

Javian

&

ՏՈՒՆ

և ուրիշ

Այգի

Անշարժ կալուածներու Գործակալք

ՖՐԷՋԸՆՕ ՔԱՂԱՔԻ և ԳԱԻԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԿԵԱՆՔԻ, ՀՐԳԵՀԻ և ԱՐԿԱՄԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՇՏ ՊԵՏԱՌԱՆԵՅ (Այ փողոց)

Ֆրեզնո, Բալ.

Օֆիսի թէլեֆոն՝ 5437
Տան թէլեֆոն՝ 2133 W

NOTARY PUBLIC

ՏՕԳԹ . Ե . ՄԻՆԱՍ

(ԲԺԻՇԿ, ՎԻՐԱԲՈՅԺ ԵՒ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՀԻՆՑԱԾ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

ՕՖԻՍԻ ԺԱՄԵՐՆ ԵՆ

9—12 և 2—5

ԷճՂՐՂԻ ՊԵՂՄԻՆԿ, ԹԻՂ 121—122 սեկեալներ

ՕՖԻՍԻ ԹԵՂԵՓՈՆԵ Է՝ 319-W

ՕՖԻՍԻ ԺԱՄԵՐՆ ԴՈՒՐՍ Ե ԿՍՄ ԳԻՂԵՐ ՍՈՒՆ Ե՝
ԹԷ ՍԵՍՔ ՈՒՆԵՆՍՔ, ԿԱՆԶԵԳԷՔ ԳԻՍ . ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՍ
ԹԷԼԷՓՈՆԵ Է՝ 5392-W

Comet Photo Studio

PHOTOGRAPHS

1217 Վեկն Նես էվրնիս

Ֆրեզիո, քաղ.

Լուսանկարդ հանելու մի' քերանար

Մ Ե Ձ Մ Է

Ամեն հաշակ և ամեն քակ գոհ կը մնայ

Լուսանկարիչ

Գ. Գ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Շ Է Ն Ք

Շ Է Ն Ք

Շ Է Ն Ք

Մեծ ու սլաքիկ ամէն կարգի շէնքեր կը շինենք
ձեռնառու գնեքով:

ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆՔ ՅԱՏԱԿԱԳԾԵՐ

Ձեզի դրամ հայթայթելու միջոցներ կը գլխա-
նենք և դիւրութիւններ կ'ընծայենք:

ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

119 Էճըրլի Պիլտինի

Ֆոն 6032

Ֆրեզիո, քաղ.

Շ Է Ն Ք

Շ Է Ն Ք

Շ Է Ն Ք

ՏՔ . ՎԱՀԱՆ ԱՐՄԷՆ

ԲԺԻՇԿ, ՎԵՐԱԲՈՅԺ ԵՒ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

ԲԷԹԸՐՍԸՆ ՊԻԼՏԻՆԿ

Առաջ Դեղատրանսիս վրայ, Սեդրակեան եղ-
բարց կից, թիւ 9 և 10 սենեակները

Թեղեթօն 5655

Ֆրեզնօ, Քալ.

Ականջի, քթի և կոկորդի հիւանդութիւններ կը
դարմանեմ ամէն առտու: Թանսիլներ կը հանեմ օ-
ֆիսս կամ հիւանդանոցի մէջ:

Կարճ ժամանակամիջոցի մէջ հանրութենէն
վայելած համակրութիւնս յաջողութեանս լաւա-
գոյն գրաւականն է:

Բարեխիղճ քննութիւն և վերաբերում բոլորին
հանդէպ:

Prompt respond to emergency, operative
and confinement calls, by day or night.

ԱՐՍԷՆ ԵՐԷՅԵԱՆ

(Օրհնագետ-փաստաբան)

ԷՃԸՐԼԻ ՊԻԼՏԻՆԿ, ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ՝ 129—130

Ֆոն 1537

Ֆրէզնո, Քալ.

Phone 1760

Auto Tires

BROADWAY CYCLERY

Bicycles and Sundries

838 Broadway

Fresno, Cal.

Տևօրեկ՝ ԱՒԱԳ ԱՒԱԳԵԱՆ

Կը պահենք պայտըքըլի և օթօմօպիլի մասեր :
Յաճախորդը գոհացնել ձեր նշանաբանն է :

ՔԱՐԱՀԱՏԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

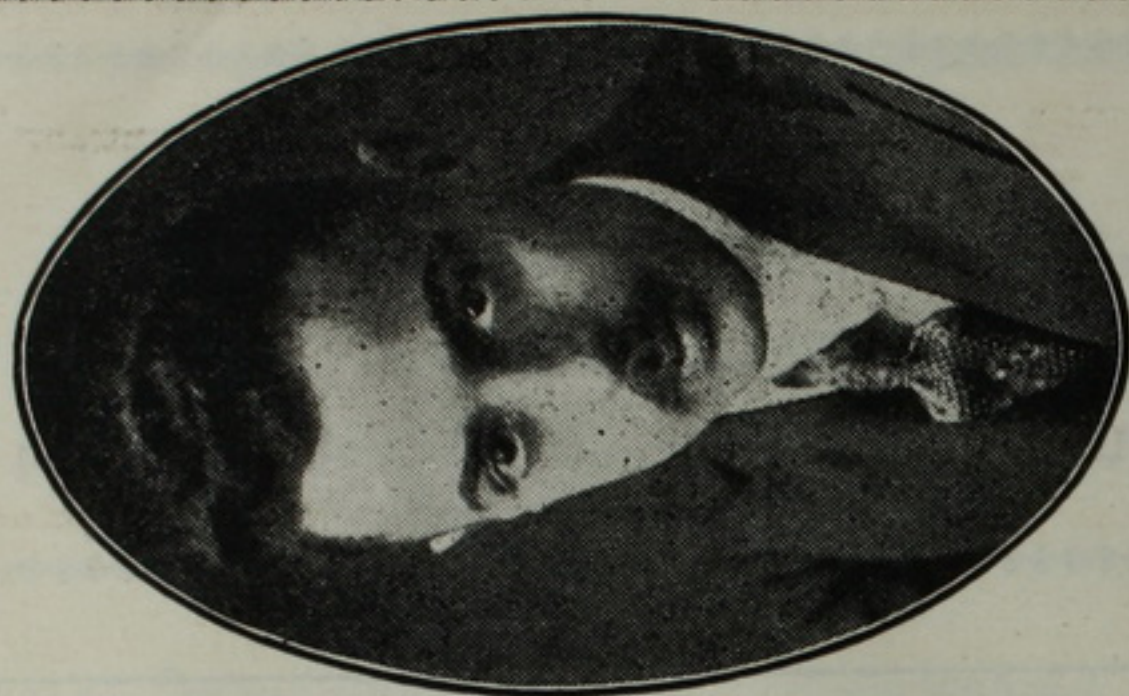
**PRIMROSE FRUIT AND
GROCERY CO.**

Phone 191

1944 Tulare St.

Fresno, Cal.

Շաքարեղէնի, ծխախոտի, ըմպելիներու և նը-
պարեղէնի ճոխ ու լաւագոյն տեսակներ :

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Thomas Radiator Works

Phone 647 Fresno, Cal.

735 Broadway

Մտիկ ըրէ՛ ի՛նչ պատուէր
Կուտայ մէկը միւսին.
Շուայ, անկերջ ներբողներ՝
Հանրածանօթ թովմասին:

—«Եթէ կ'ուզես գործ ՄԱՔՈՒՐ
Ա՛նպատճառ ԹՈՎՄԱՍԻՆ տուր
Ան հմուտ է ու ճարտար
Մի՛ յապաղիր, անոր տար»:

—«Ռատիաթո՞ող ծակեր է.
Կամ Փէնտը՞րդ է հին ու մին.
Ան խնամով կը գոցէ,
Կը նորոգէ ամէն մին»:

Թէ լսեցիր այս պատուէր
Մի՛ դեգերիր վար ու վեր.
Շիտակ դնա՛ ԹՈՎՄԱՍԻՆ.
Մեծ ու պզտիկ իր մասին
Ներբողանքով կը խօսին:

Ararat Cash Market

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ

663 Էլ փողոց, Մօնօյի անկիւնը

Թեղեքօն 1712

Ֆրեզնօ, Քալ.

Միշտ պատրաստ ունինք ՀԱՅԿԱԿԱՆ և ԱՄԵ-
ՐԻԿԵԱՆ նպարեղէններու ճոխ տեսակներ: Կը պա-
հենք նաև ամէն տեսակ մսեր:

Էժ. Najarian

ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

746 Պրօտուէյ

Թեղեքօն 6355

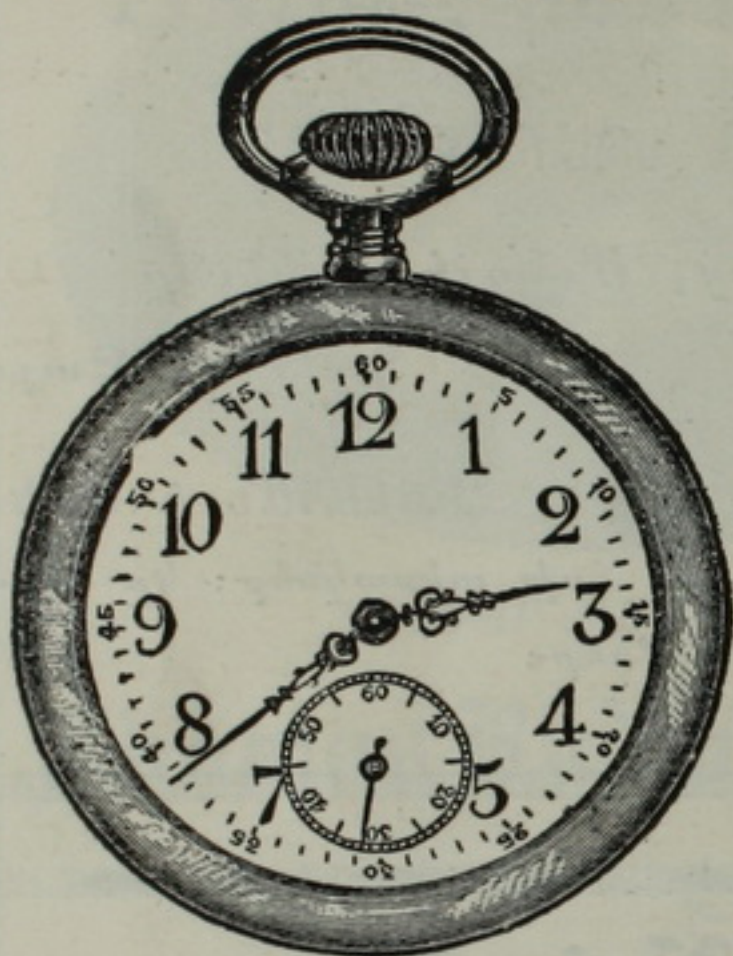
Ֆրեզնօ, Քալ.

Օթօճօպիլներու սթարտերի, ձէնըրէյթերի,
էկնիշընի և քարպըրէյթերի գործերու համար ինծի
դիմէ:

Փորձ մը միայն և դուք իմ մնայուն յաճախոր-
դըս պիտի ըլլաք:

Զափաւոր գին և գոհացուցիչ գործ:

“SUN MAID”
WATCHMAKER

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
(Մասնագէտ ժամագործ)

— Հնւանդ որ ըլլաս, բժիշկին կը դիմես, ժամացոյցդ որ
չգործէ, որո՞ւ կը դիմես :
— Գրիգոր Սամուէլեանին, որ մասնագէտ նորոգող մըն է
ամեն տեսակ ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու :

Դէմէ՛ իրեն և գոհ պիտի մնաս :

905 Պրոսուէյ, Ֆրէզնօ, Քալ.

Թէլէֆօն 5437

(Գաղափարայեանի և Ճաւեանի խանութը)

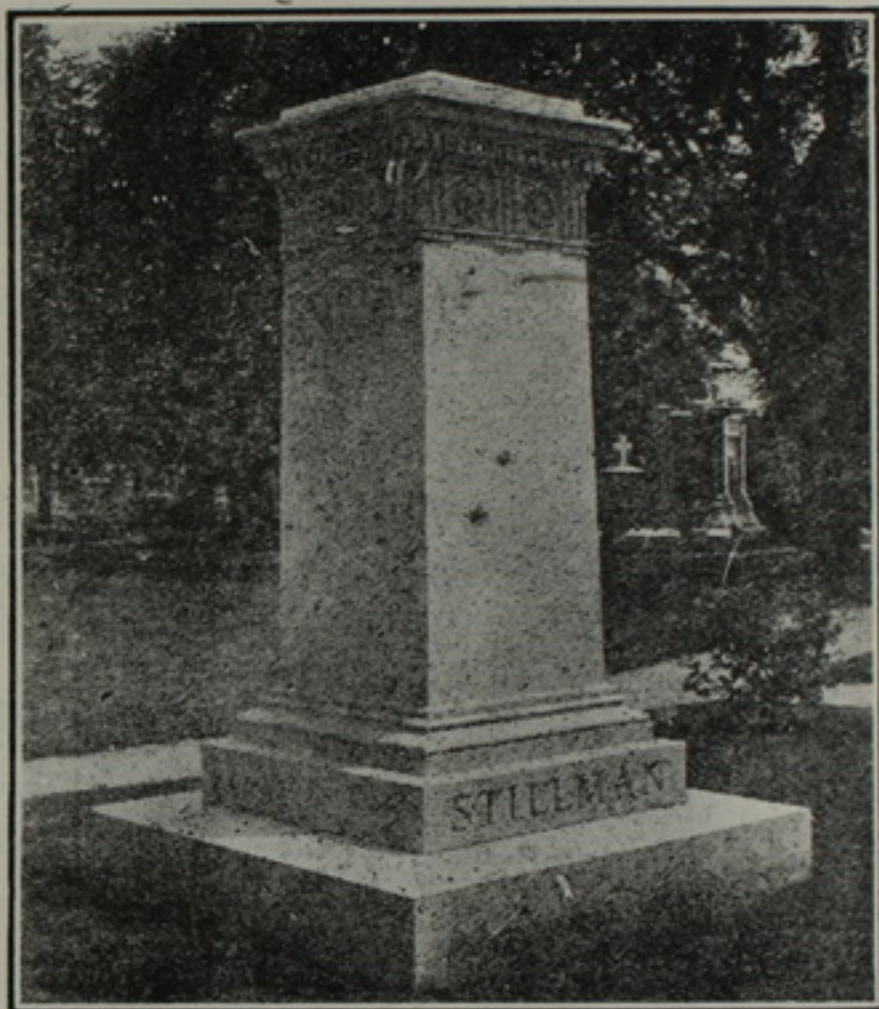
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԷՑԷՔ

«ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ» հողերու հանդէս ամսեային որ
կը հրատարակուի Հայ Աւետարանական (ոչ-յա-
րանուանական) եկեղեցւոյ կողմէ :

Հասցէ՝

405 M. St., Fresno, Cal.

ՍԱՊՈՒՆ

ՍԱՊՈՒՆ

Ջ Ի Ս Տ Ե Ս Է Ք

Եթէ կ'ուզէք ձեր սիրելիներու գերեզմանները բարեզարդել և շրջապատը քանքրիթով պատել :

Եթէ կը փափաքիք կրանիթէ մեծ ու փոքր արձաններ և տապանաքարեր գնել : Ձեր դրամը ինչո՞ւ ուրիշին տաք, երբ մենք առանց թիւրիմացութեան կրնանք իրար հասկնալ :

Իմ գներս չափաւոր և գոհացուցիչ են :

Դիմեցէք ամենուրեք ծանօթ ԴԱՆԻԷԼ ՅՈՎՍԷՓ-ԵԱՆԻՆ :

640 էլ փողոց

FRESNO, CAL

Ֆոն 3998-ՃԵՂ

ԿԸ ՇԻՆԵՆՔ ՆԱԵԻ ՏՈՒՆԵՐ

H. K. Terzian

PARISIAN TAILOR

851 Jay Street

Phone 4552

FRESNO, CAL.,

Կը կարենմ արանց և կանանց համար
ամէն տեսակ հագուստներ

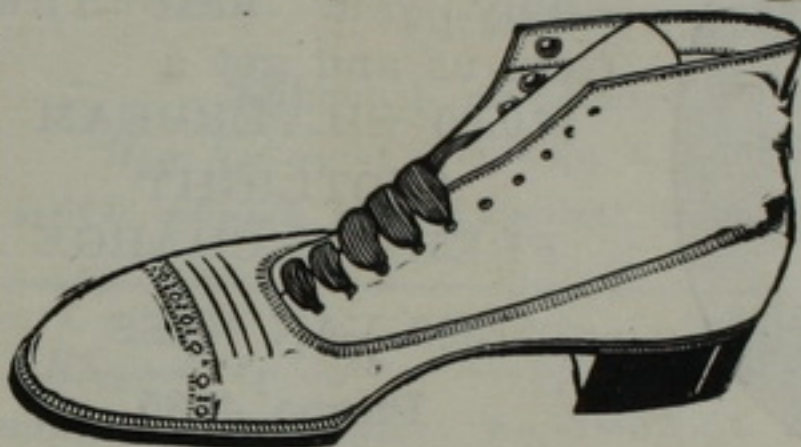
*Տասը տարուան փորձառութիւնս երաշխիք մըն
է ձեզ գոհ թողելու: Դիմեցէք և պիտի համոզուիք:*

ՅԱԿՈԲ Գ. ԹԵՐԶԵԱՆ

(Փարիզեան 96112 Ա)

ԿՕՇԿԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ԿՕՇԿԱԿԱՐ

Մեր ծախած կօշիկները անմրցելի են իրենց ա-
ժանութեամբ, որովհետեւ ուղղակի իսթի գործա-
րաններէն բե-

րել կուտանք:
Կ'երաշխաւո-
րենք մեր նորո
գած կօշիկնե-
րը, որովհե-
տեւ լաւագոյն
կաշին կը գոր-
ծածենք և վար

պետ կօշկակարները կ'աշխատցնենք:
Փորձեցէք միայն անգամ մը:

Մ. Յ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

1919 Քըբն փողոց, Պրօտոկոյի մօտ

ՏԵՍԷՔ

Եթէ տուն, կըրան, ախոռ, քէնֆ հաուզ չի՞նել
կ'ուզէք, Գրիգոր Մանտրօեանը

ՏԵՍԷՔ

305 Ե

Fresno, Cal.

FREE!

FREE!

FREE!

Mihran H. Ezekiel

U. S. TIRES and TUBES

—Buy your next Tires
from us and get a

\$10.00 SILVERBEAM

SPOTLIGHT

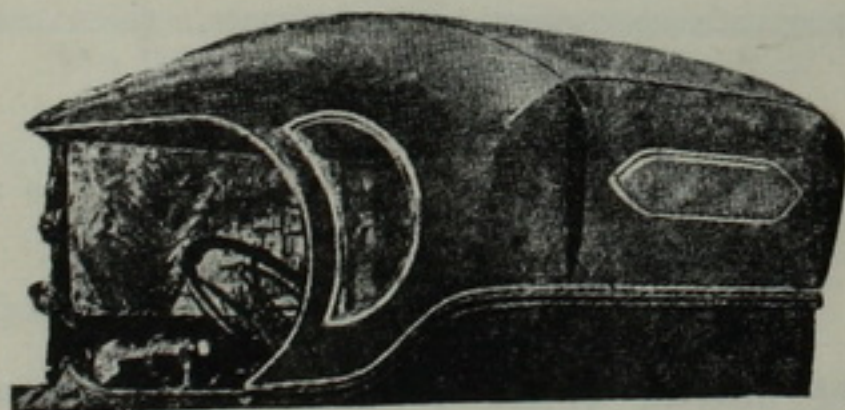
FREE OF CHARGE

362 VAN NESS

Phone 4885

Ezekiel Rubber Company

Չափաւոր գնիր

Տոկոսն ապրանքներ

Օթօր, Թափի և Հարնէսի Համար դիմեցէ՛ք՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Պ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻՆ

748 Broadway Phone 915 Fresno, Cal.

Հաստատուած 1910 ին

Manufacturers' Outlet Co.

Ա. Մ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

930—932 Broadway, Next to Armory Hall

FRESNO, CAL.,

Ֆրէզնոյի աժանագոյն խանութը

Ուր կը գտնէք արանց և կանանց վերաբերեալ
ամէն տեսակ հագուստներ, գլխարկներ, կօշիկներ:

Անգամ մը երեք հարիւր ամերիկացի զինուորներ
փասնին գործածեցին: Գործածելէն 12 ժամ վերջ տեսան
որ իրենց գործածած կազը փոխանակ թշնամիին ազդե-
լու, իրենց էր ազդած: Երեք հարիւր զինուորներէն 236ը
այդ կազէն վնասուած էին, իսկ 4—5ը մեռած:

Ֆասնինը առաջին անգամ ձան Տէյվի, 1812ին պատ-
րաստեց, հաւասար քանակով քարպօս մօնաֆսայտ և քը-
լօրին իրար խառնելով, արեւի լոյսի ներկայութեամբ:
ձան Տէյվի այս կազին անունը փասնին դրաւ:

Պատերազմէն առաջ Միացեալ Նահանգները բազդա-
ւոր էր որովհետեւ The Oldbury Electro Chemical Co.
քարպօս մօնաֆսայտի աւելցուկներով փասնին կը շինէր:
—Ֆասնինը անգոյն կազ մըն է և 80 աստիճանին կը հե-
ղուկանայ: Զուրէն աւելի ծանր է:

Ֆասնինը պինդ տարրերէն կը քաշուի: Գերմանական
ոսւմբեր գտնուած են որոնք փասնինը կարծր տարրերու
հետ խառնած էին:

Պրօմիլնը՝ աչքի գէնֆը.—Պրօմիլնը աչքերու թշնամին
է: Ասոր պատրաստութեան համար կը գործածենք բո-

Թաշիւմ պլումայտ, մենկնիզ տայաֆայտ և սըլֆիւրիկ էսիտ :

Պրումինը, սակայն, ունի տարբեր բաղադրութիւններ, որոնք ևս գործածուեցան պատերազմի ընթացքին : Այդ բաղադրութիւնները հետեւեալներն են .—

Bromoacetone

Bromomethylethylketone

Beuzyl Bromide

Ethyl Iodoa Cetate

Bro mobo Beuzyl Cyanide

Phenyl Carby la Mine Chloride

Մըսթըրտ կազ.—Այս կազը ուրիշ անունով երլօ ֆրօու կը կոչեն, որովհետեւ անգամ մը գերմանական մըսթըրտ կազով ռումբ մը գտնուած է, որուն վրայ գերմաներէն գրուած է՝ “Yperite” որ կը նշանակէ երլօ ֆրօու :

Այս կազը կը պատրաստեն Վիֆթօր Մէյըրի մեթոտով (1886) և յետոյ Քլարֆի (1912) Անգլիոյ մէջ :

Պատրաստութիւնը խիստ բարդ ըլլալով, հոս զանց կ'ընեմ երկար և դժուարին բացատրութիւնները :

Մըսթըրտ կազը զգեստներու շատ թշնամի է, և ասոր համար Դաշնակիցները իւրէջ զգեստներ շինեցին, որպէսզի զինուորը այրուելէ ազատ մնայ :

Կան նաև տարբեր տեսակ կազեր, օրինակ՝ ֆարսլօն մօնաֆայտ : Ասոր պատրաստութեան համար պէտք է Աֆսալիկ էսիտ (խտացուած) և Սըլֆիւրիկ էսիտ : Այս կազը օդէն քիչ թեթեւ է և շատ թունաւոր :

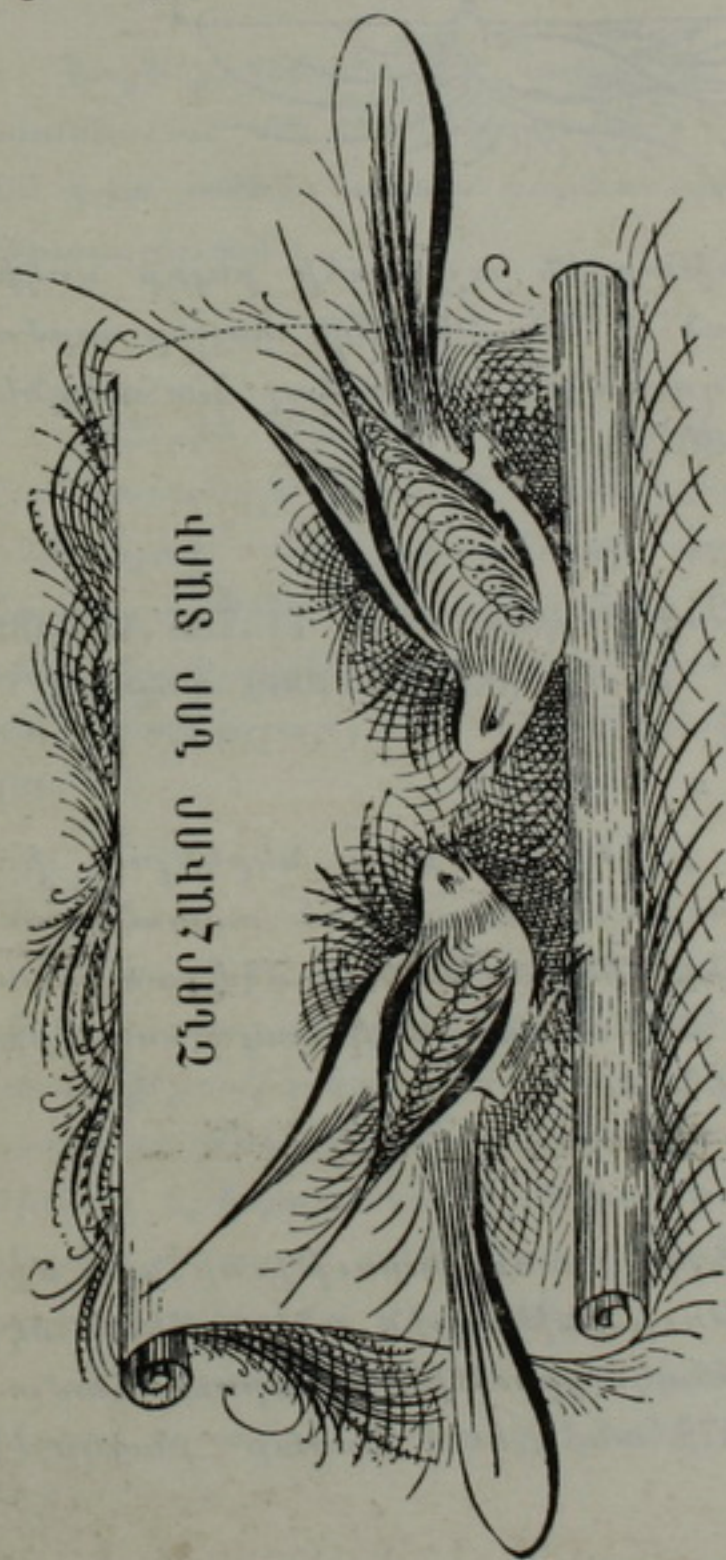
Գերմանացիք յաճախ կը գործածէին այս կազը, քլօրինի հետ միացնելով :

Պատերազմի ընթացքին գործածուեցան զանազան տեսակ թոյներ ևս : Օրինակ՝ Լէտ արսընէյթ, արսենիկ, Բօթաշիւմ տայֆրումէյտ, Սայընայտ, Բօթաշիւմ բըրմենկնէյթ ևլն, ևլն. :

Այսպէս խտացեալ բացատրութիւն մը տալով կազե-
րու պատրաստութեան վրայ, պէտք է ըսել, որ ցորչափ
մարդկային միտքը և գիտութիւնը, ուրիշ խօսքով քաղա-
քակրթութիւնը կը ծառայէ մարդկութեան օգտին, նոյն-
քան ահաւոր կերպով կը դժբախտացնէ միլիօնաւոր մարդ-
կային էակներ, սուր մանդաղի մը պէս հնձելով ծաղիկ
կեանքեր:

Նիւ Եօրք, Նոյեմբեր 20, 1921

ՀՄԱՅԵԱԿ ՍԸՌԵԱՆ

ՇՆՈՐ ՀԱՌՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Նոր տարիի, Ծնունդի, Զատիկի տօներուն առ-

թիւ թէ գեղարուեստական շնորհաւորական քարտե

րու պէտք ունենաս, դիմէ ԹՕՊԸՐԻՆ, 2980 Հուայթ-

Էվընիւ:

H. TOBER 2980 White Ave. Fresno, Cal.

Մէկ տարուայ ընթացքին աշխարհի բոլոր ոսկիի հանքերէն արտադրուած է 365,166,000 տոլար արծաթադրութեամբ ոսկի: Այս գումարէն Միացեալ Նահանգներու բաժինն է 60,330,000 տոլար:

*

* *

Աշխարհի ամբողջ ոսկիի պաշարն է 11,785,435,000 տոլար, իսկ արծաթինը՝ մօտ 2,000,000,000 տոլար:

*

* *

Ամերիկայի կիները իրենց դէմքերը ներկելու, իւղոտելու, փոշոտելու և այլեայլ եւայական սառնաշաւիկներով հրապուրիչ երեւնալու համար մէկ տարուայ մէջ ծախսած են 145,000,000 տոլար. իսկ հազուստները, փետուրները, գուլպաները:

*

* *

Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը նոր միայն աւարտած է 1920 թուի ընթացքին պետութեան մէջ պատահած մահերու վիճակագրութիւնը, որուն համաձայն մեռած են 1,142,578 անձ, կամ հազար բնակիչէն 13 հոգի:

1920 Նոյ. մէկէն մինչև 1921 Նոյեբեր մէկը Միացեալ Նահանգներու մէջ օթօմօպիլներու արկածներու հետեւանքով մեռած են 12,000 անձեր և վիրաւորուած՝ 1,500,000 :

*

* *

Նոյն շրջանին մէջ հանգերու և ձուլարաններու մէջ սպաննուած են 2973 դործաւոր, և վիրաւորուած՝ 206,000 կամ ամեն հազար դործաւորէն 4 սպաննուած և 222 վիրաւորուած :

*

* *

1921-ին Քալիֆօրնիոյ բնակչութիւնն է 3,424,344 : Այս նահանգը 155,652 քառակուսի մղոն տարածութիւն ունենալով՝ մէկ քառակուսի մղոնին վրայ 22 բնակիչ կ'իյնայ : Կթէ Քալիֆօրնիան Իլլինօյ նահանգին չափ խիտ բնակչութիւն ունենար՝ իր բնակչութիւնը 18,000,000 սլիտի ըլլար, իսկ Եթէ Մէսսէչուսէցի չափ՝ 73,000,000 :

*

* *

Միացեալ Նահանգաց Այովա նահանգի Ուալքօթ գիւղաքաղաքը ո՛չ եկեղեցի ունի և ոչ բանտ : Քաղաքացեալ Սթրօպին կը յայտարարէ թէ իրենք կը պարծին այդ առաւելութիւններով. որովհետեւ եկեղեցիները գթութիւն և երկպառակութիւն սերմանելով ժողովուրդին մէջ ծնունդ կուտան բանտերու : Չունենալով եկեղեցի, մենք խաղաղութեամբ կ'ապրինք :

Այս քաղաքը համեմատական հարստութեան տեսակէտով առաջին տեղը կը բռնէ Միացեալ Նահանգներու մէջ : ցուցիչ՝ խլա

Ոճրագործ զեղխութեան և անառակութեան զգուելի տեսարան կը ներկայացնեն ներկայիս Եւրոպական եւ կարգ մը Ամերիկեան մեծ քաղաքներու «ընտրեալ դասաւարդի» զուարճութիւններն ու «ժամանցներ»ը: Փարիզը — համաշխարհային այդ ճիւղային պոռնկանոցը — բարձրու ծայրայեղ անկման մէջ կ'ուզէ անմրցելի ըլլալ, «քաղաքակիրթ» օրէնքներու հովանաւորութեան տակ: Աշխարհի բոլոր հարուստ սրիկաները — երկսեռ սլատուաւոր դասակարգը» հոն կը թափուին միլիոններ վատնելու Ֆրանսական մայրաքաղաքի զուարճանոցներուն մէջ. կը թուի թէ «ասպետական Ֆրանսան» ծախու հանած է իր ժողովրդի բարոյական նկարագիրը: Թերթերը լեցուն են այն զգուելի խրախճանքներու նկարագրութիւններով, որ ամեն օր տեղի կ'ունենան հոն: Եւ հարուստ, մենաշնորհեալ դասակարգի զեխութիւնները կարծես չափ ու սահման չունին:

Մոռնա՞նք արդեօք Մանթաշեանը, որ շամբանիա գինիի յոգարանի մը մէջ լողցուց կարգ մը փաբիզեան ցոփուհիներ:

Նիւ Եօքքի աւելի «պարկէյտ» մթնոլորտին մէջ, ուր ասպականութիւնը աւելի քողատկեալ երեւոյթ մը ունի՝ քիչ չեն բարձր դասի հերոսներ եւ հերոսուհիներ, որոնք հարիւր հազարներ եւ միլիոններ կը վատնեն իրենց քաղաքակիրթ վայելքներուն համար: Կին մը, անչուչտ, զեղեղուհի՝ \$ 60,000 արժողութեամբ մուշտակ մը հազած մեծափարթամ հօթէյներուն մէջ կը փայլի, ուրիշ մը \$ 90,000 ասպարանջանով եւ մանեակներով, երրորդը \$ 150,000 արժողութեամբ աղամանդէ կիսալուսին մը՝ իր ռեզահիւս մագերուն մէջ:

Այդ բոլորին գերադանցեց, սակայն, Լօնտոնի «բարձր դասի» պարահանդէսի մը եկած զիցուհի մը, որ

իրենով թանկագին քարերու հանք մը կը ներկայացնէր : Աստուածաշնչային թագուհի Շիրայի (Սարա) ձեռով հաղնուած (իրրեւ թէ)՝ այդ տիկինը իր վրայ չալկած էր 75,000 հատ ադամանդներ եւ մարգարիտներ , այլ եւ այլ զարդերու ձեռով՝ \$ 5,000,000 արժողութեամբ : Ասկէ աւելի ծանր անարգանք եւ ծաղր չկրնար ըլլալ այն տասնեակ հազարաւոր թշուառ կիներու հանդէպ , որոնց ամուսինները անգործ , եւ իրենք անօթութենէ չորցած կուրծքերով՝ հազիւ քանի մը քայլ հեռու մեծատուններու ապարանքներէն անգոր կերպով կը դիտեն . հրենց փոքրիկներու կծախքացած մարմինները , պատառ մը հաց եւ դաւաթ մը կաթ չունենալով անոնց տալու համար :

*

* *

ՔՕԼՈՒՄՊՈՍԸ — ՀՐԷԱՅ

Սա Հրէաներէն օձիկը ազատել անկարելի է :

Նորագոյն պատմական հետազոտութիւնները երեւան հանած են որ Ամերիկան յայտնագործող Քօլումպոսը փոխանակ ջերմեռանդ պապական մը ըլլալով՝ իր երակներուն մէջ կրած է հայր Արրահամի , Իսահակի եւ Յակովբի ազնիւ արիւնը : Ուրիշ խօսքով — Եահուտի օղլու եահուտի մը եղած է :

Նորերս Նիւ Եօրքի մէջ անգլիներէն յեղուով հրատարակուած գիրք մը կը հաստատէ որ Քօլումպոսը ինքը հրէական ծագում ունենալով , Արագօնի արքայական դանձարանի Հրէայ վերահսկիչ Սանտանդելի անձնական ծախքով ձեռնարկած է եղեր այն պատմական Մեծ Ճամբորդութիւնը , որուն հետեւանքը Ամերիկայի դիւտը եղաւ : Հրէայ Քօլումպոս ճամբորդած է հրէական դրամով եւ ալսմեծ աշխարհը յայտնագործած : Կարելի չէ չցաւիլ Ամե-

բիկացի եւ նոր եանքիներու ապերախտութեան համար ,
երբ յաճախ այնքան խէթ աչքով կը նային Եհովայի ըն-
տրեալ ժողովուրդին վրայ :

* * *

200 — 300 ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԴԻԿ

Յայտնի դիտնականներ յաճախ այն կարծիքը յայտ-
նած են , որ մարդու կեանքը բնականէն չափազանց կըր-
ճատուած է , եւ հնարաւոր պիտի ըլլայ ապագային 200—
300 տարի ապրիլ : Փրօֆ . Մեչնիկով , «Ծերութեան Միջ-
բօպներ» գտնողը կը պնդէր որ Մեծ Աղիքը կարճցնելով ,
մածուն ուտելով եւ բժշկական այլ գիւտերով ապագայ
սերունդները այնքան պիտի ապրին , որ պարզապէս կեան-
քէն զղուելով՝ իրենք մահ փնտռեն :

Վիճակագրութիւնները կը ցուցնեն որ յիսուն տարի
առաջ երիտասարդ հասակին մէջ մեռնողներուն թիւը ա-
ւելի էր , քան այժմ : Մարդկային կեանքին երկարատե-
ւութիւնը շահած է միջին հաշուով տասը տարի , վերջին
կէս դարու ընթացքին : Ծաղիկը առաջ միլիոնաւոր դո-
հեր կը յափշտակէր , մանաւանդ մանուկներէն . ա՛նոր
պատուաստը վերջ դրաւ այդ հունձքին : Սիֆիլիս , թո-
քախտ եւ տասնեակ այլ հիւանդութիւններ ներկայիս նը-
կատելիօրէն նուազ աղէտաբեր են , քան տասը — քսան
տարի առաջ :

Ինչո՞ւ չհաւատալ թէ գիտութեան նորանոր նուա-
ճումները հնարաւոր պիտի դարձնեն կեանքի երկարումը
ներեւայ ճիցին տեւականութենէն : Կեանքի Ապահովագը-
րութեան Ամերիկեան Ազգային Ընկերութեան բարձր պաշ-
տօնէականերէն Մր . Ճ . Պարթ , որ իր տեսութիւնները վիճա-
կագրական տուեալներու վրայ կը հիմնէ՝ կը պնդէ , որ
մօտ ապագային հարիւր տարեկան ծերուկներուն թիւը

այնչափ պիտի բաղմանայ, որ սովորական թուի այլևս :
Եւ այդ — երկարութեան վերջակէտ չպիտի ըլլայ : Մար-
դիկ աւելի պիտի ապրին եւ ապագային Մաթուսաղանե-
րու բաղմութիւն մը շարունակ պիտի տեսնուին Ամերիկ-
եան քաղաքներու մէջ, աշխուժօրէն իրենց «պիզնէս»նե-
րով զբաղուած, եւ հանգստեան ժամերուն՝ սիրաբանու-
թիւններով, 200 և 250 ամեայ գեղանի եւաներուն հետ :

* * *

Աստղագիտական նորագոյն հետազօտութիւնները
երեւան կը հանեն ահարկու մեծութեամբ մոլորակներ,
որոնք սովորաբար, իրենց հսկայ ծաւալին համար գե-
րաստղեր կը կոչուին : Այդ գերաստղերէն մէկը՝ Բետել-
զեօղ՝ 300,000,000 շրջագիծ ունի, ուրիշ խօսքով՝ եթէ
անոր շուրջը հնարաւոր ըլլա՞ր երկաթուղիով ճամբորդել,
ժամը 50 մղոն արագութեամբ՝ 865 տարուայ ընթացքին
կարելի պիտի ըլլար անոր դօտին բոլորել :

Չնայած Բետելզեօղի այսչափ մեծ ըլլալուն՝ հետզհե-
տէ հեռագիտակները երեւան կը հանեն անհունի մէջ սա-
ւառնող աւելի մեծ մարմիններ, որոնց մօտ Բետելզեօղ
«աննշան գնդակ» մը կը թուի : Գիտնականներու մասնա-
ւոր հետաքրքրութեան առարկան եղած է վերջերս Կարիճ
համաստեղութեան պատկանող Անթարէս աստղը, որ ան-
հունապէս մեծ է քան Բետելզեօղ : Շիքակօյի գիտարա-
նին համար ներկայիս կը պատրաստուին նորանոր գոր-
ծիքներ, որոնք պիտի օգնեն ճշտօրէն որոշելու երկնային
այս հսկային մեծութիւնը :

* * *

ԼԻՆԶԻ ՕՐԷՆՔԸ

Խուժանային Լինչի օրէնքով սպաննուած են Մ. Նահանգներուն
մէջ վերջին 30 տարուայ ընթացքին 3224 անձ, որոնց 2522-ը սեւա-

մորթները (նիկրերը) եղած են, մնացածները սպիտակամորթ — Ամերիկացի, օտարական — զաղթական եւ Մեքսիկոցի։ Սպաննութեան ձեւերն են՝ խարոյկներուն վրայ ողջ ողջ այրում, կախաղան եւ կամ գնդակահարութիւն։

Սեւամորթներու 88 տոկոսը ճերմակ կիները բռնարարելու համար սպաննուած են, մնացածները զոհութեան, աւաղակութեան եւ ուրիշ յանցանքներու համար։

Լինչ եղածներուն ամենէն մեծ թիւը 1892-ին — 208 անձ, ամենէն նուազը 1917-ին՝ 38 անձ։

1921- ին Լինչի օրէնքով սպաննուած են 43 անձ։

1

Ի՞նչ ԱՐԺԵՑ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ

Պատերազմը ո՛չ միայն մարդկային միլիոնաւոր զոհեր խլեց, չէն չէն քաղաքներ աւերակներու վերածեց. այլ և տնտեսական ահաղին տազնապներ ստեղծեց՝ որուն ծանրութեան տակ դեռ երկար տարիների սլիտի հեծեն ժողովուրդները և դժուար է գուշակել ահաւոր հետեւանքները այս կացութեան՝ որով մտահոգուած ըլլալ կը թուին քաղաքական առաջնորդող մտքերը։

Հետեւեալ ցուցակները յստակ դադափար մը կ'ուտան զոհերու և ծախքերու քանակի մասին։ Թէ իւրաքանչիւր պետութիւն որքան ծախսած է և որքան մարդկային կորուստ ունեցած է։

Ծանր թեթեւ	վիրաւոր			Գերի
Մ. Նահանգներ	107,284	43,000	148,000	4,912
Մեծն Բրիտանիա	807,451	617,740	1,441,394	64,907
Ֆրանսա	1,427,800	700,000	2,344,000	453,500
Ռուսիա	2,762,064	1,000,000	3,950,000	2,500,000
Իտալիա	507,160	500,000	462,196	1,359,000
Պելճիզա	267,000	40,000	12,000	200
Սերսիա	707,343	322,000	100,000	10,000
Ռումանիա	339,117	200,000	28,000	100,000
Յունաստան	15,000	10,000		116,000
Փորթուկալ	4,000	5,000	30,000	45,000
Ճարօն	300		907	3
	6,944,519	3,437,740	8,516,497	4,653,522
Գերմանիա	1,611,104	1,600,000	2,183,143	772,522
Աւստրո-Հունգ.	911,000	850,000	2,150,000	443,000
Թուրքիա	436,924	107,772	300,000	103,731
Պուլկարիա	101,224	300,000	852,399	10,825

3,060,252 2,857,772 5,485,542 1,330,078
 Ընդ2 Գումար 9,998,771 6,295,512 14,002,039 5,983,600

Ուրեմն պատերազմիկ պետութիւնները միասին ունեցած են՝
 Մեռածները 10,004,771 մարդ :
 Ծանր վիրաւորները 6,295,512 մարդ :
 Թեթեւ վիրաւորները 14,002,039 մարդ :
 Գերի կամ կորսուած 5,983,600 մարդ :

Պետութիւնները միասին ենթարկուած են 30,460,000,000 տո,
 լար վնասի: Դաշնակից Պետութիւնները մէկտեղ առած ծախսած են
 169,980,000,000 տոլար, իսկ Կեդրոնական Պետութիւնք ծախսած են
 90,700,000,000 տոլար: Այս զրամական ծախսերը եղած են 1914 և
 մինչև 1919:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Աշխարհը կը հեծէ պետական պարտքերու ծանրութեան տակ եւ

պետութիւններէն շատեր, դրեթէ մեծամասնութիւնը սնանկութեան եւ կործանման դուռը հասած են: Քաղաքակիրթ կոչուած Եւրոպական մեծ պետութիւններու աւագակ դիւանագէտները աշխարհը արեան բաղանիքներու մէջ լողցնելէն զատ՝ տնտեսական ահաւոր ճգնաժամ մը ստեղծեցին վերջին տարիներու ընթացքին՝ ճգնաժամ մը, որուն հետեւանքները ոչ ոք կրնայ նախատեսել:

Բոլոր պետութիւնները պարտքերու մէջ խեղդուած են, ամէն պետութիւն պարտք ունենալով իր ժողովրդին եւ օտար պետութիւններու: Միացեալ Նահանգները ամենէն նախանձելի վիճակը ունի ուրիշ պետութիւններու հետ բաղդատելով, անհամեմատ քիչ պարտք ունենալով, եւ միաժամանակ ահամայ վաշխառուի մը պաշտօն կատարելով՝ բոլորին հանդէպ:

Անգլիան կը պարտի Մ. Նահանգներուն՝ մօտ	\$ 4,000,000,000
Ֆրանսան կը պարտի Մ. Նահանգներուն՝ մօտ	\$ 3,000,000,000
Իտալիան կը պարտի Մ. Նահանգներուն՝ մօտ	\$ 1,000,000,000
Պելճիկան կը պարտի Մ. Նահանգներուն՝ մօտ	\$ 280,000,000
Ռուսաստան կը պարտի Մ. Նահանգներուն՝ մօտ	\$ 148,000,000
Հայաստան կը պարտի Մ. Նահանգներուն՝ մօտ	\$ 12,000,000
Միւս երկիրներ կը պարտին Մ. Նահանգներուն մօտ.	\$ 200,000,000
Համագումար՝	\$ 8,640,000,000

Անգլիան եւս հարկադրուած եղեր է ուրիշ ազգերու փոխատուութիւններ ընել: Այսպէս՝

Ռուսաստան կը պարտի Անգլիային՝ մօտ	\$ 2,000,000,000
Ֆրանսա կը պարտի Անգլիային՝ մօտ	\$ 1,850,000,000
Իտալիան կը պարտի Անգլիային՝ մօտ	\$ 1,870,000,000
Եուգօ-Սլաւիա կը պարտի Անգլիային՝ մօտ	\$ 88,000,000
Անգլիական գաութներ կը պարտին Անգլիային մօտ	\$ 576,000,000
Ուրիշ երկիրներ կը պարտին Անգլիային՝ մօտ	\$ 324,000,000
Համագումար՝	6,708,000,000

Ֆրանսա, որ մինչեւ համաշխարհային պատերազմին սկիզբը միջազգային վաշխառուի դեր կը կատարէր, բոլոր հարուստ եւ «վրստահելի» ազգերու փոխատուութիւններ ընելով՝ ներկայիս ամենէն ծանր պետական պարտք ունեցող երկիրը կը համարուի, բաղդաւոր ըլլալով, սակայն, որ արտաքին պարտքէն շատ ներքին պարտքեր ունի:

Եթէ վերոյիշեալ պետութիւններու պարտքերը իրենց բնակչու-

թեան վրայ հաւասար չափով բաժնուի, ստիպելով որ ամէն մարդ իր բաժինը վճարէ՝ այդ պարագային ամէն մէկ

Ֆրանսացի պիտի ցնծայ	\$ 816
Անգլիացի պիտի ցնծայ	\$ 640
Իտալացի պիտի ցնծայ	\$ 320
Ամերիկացի պիտի ցնծայ	\$ 272

հաշուելով նաեւ բոլոր ամերիկահայ խմբադիւները, կուսակցական գործիչները եւ սնանկացած գրադէտները:

Պետութիւններէն եւ ոչ մէկը ո'չ թէ մայր դումարէն, այլ եւ տոկոսները անկարող են վճարել, եւ պարտքերը հետզհետէ աւելնալով՝ ողբալի վիճակի մը յանձնուած են: Նկատի ունենալու է նաեւ թղթադրամի սոսկալի անկումը Եւրոպական երկիրներու մէջ: Ռուսական մէկ ուրիշ պատերազմէն առաջ արժէր 49 ամերիկեան սէնթ, ներկայիս 65,000 բուրլին մէկ տալէրով կը գնուի: Ֆրանսական ֆրանկը քսան սէնթէն իջած է եօթը սէնթի, Իտալական լիրան տասնեւութը սէնթէն չորս սէնթի, Գերմանական մարկը հազիւ մէկ երրորդ սէնթ է այժմ, մինչդեռ պատերազմէն առաջ քսանեւերեք սէնթ կ'արժէր:

ԿԱՐՃ ԱՆՈՒՆ ՄԸ

Լօս Անճէլըսի մէջ անցեալ Հոկտեմբերին հրձիգութեան համար բանտարկութեան դատապարտուեցաւ յայտնի չէ թէ ո'ր մէկ լեռան գլուխը ծնուած մարդ մը, որուն անունը ոչ զինքը ձերբակալող ոստիկանը եւ ոչ ալ դատաւորը կրցաւ հնչել: Եթէ մեր «Տարեգրքի» ընթերցողներէն ոեւէ մէկը կրնայ այդ անունը հնչել՝ նուէր պիտի ստանայ 1923-ի «Տարեգիրք» մը: Ահա՛ հանելուկը.—

Lleiuusszuieusszessaes Hurrizzisstozzi.

ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

Յառաջարան, տօներ և Օրացոյց	2 — 32
Տարեմուտի խորհրդածութիւններ	33 — 35
Ոճիւրը և Վրէժը (Թէհլիբեանի, Թորլաքեանի նկարներով)	36 — 43
Հայ Գաղթական. Ամերիկայի մէջ, Ա. Արարատեան,	44 — 66
Օմար Խայեամի և Հաֆէզի նուագներէն, Վ. Գալուստեան,	67 — 72
Աշխարհի Քաղաք. Սպաննութիւնները 55 տարուայ մէջ,	73 — 76
Տիեզերադրական (Արև, Երկիր, Լուսին ևն.)	77 — 84
Կով կայ կաթ ալ կայ, Գ. Հաղարապետեան,	85 — 91
Մեղուներու սուգը, ձիու ոյժ, մէկ ինչ անձրև ևն.	92 — 93
Խաղինտրանագ Թաղոր-ի երգերէն, թարգմ. Վ. Փ.	94 — 98
Օրէնքը, (գեղարուեստ. նկար Ա. Ակաշի)	— 99
Հայաստանի Հանրապետութիւն (Համառօտ ակնարկ)	100 — 108
Պէթհովէն և իր երաժշտութիւնը (նկար)	— 109
Անհունօրէն մեծ և անհունօրէն փոքր.	110 — 112
Յ. Մեւումեան և Տիկին Վ. Մելիքեան (նկարներ)	112 — 113
Նօթէլի Մրցանակները	114 — 115
Կեանքը պայքարով թէ համադործակցութեամբ, Յ. Ք.	116 — 120
Կ'անցնի Զինորն անծանօթ, Վահան Ալթունեան,	124
Մենութեան Սաղմոսներ, Արմենակ Մելիքեան,	122 — 124
Յորդոր Հարսնացու աղջիկներուն, հաւաքեց՝ Տիկին Շուշանիկ	125
Զանազան Զուարճալիքներ	126 — 129
Ընդհ. Պատերազմին մէջ դորժածուած թոյներ, Հ. Սեւան,	130 — 155
Աշխարհի շուրջը, Պատերազմ, Ծանուցումներ ևն.	156 — 160

ՆԿԱՏՈՒԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

- էջ 86 վերէն վար Տող 11 գրուած է՝ զորս, ուղիղը՝ որոնք
 էջ 115 վերէն վար Տող 15 գրուած է՝ 19127, ուղիղը՝ 1912
 էջ 121 վերէն վար Տող 1 գրուած է՝ Զինորն, ուղիղը՝ Զինուորն
 էջ 121 վերէն վար Տող 4 գրուած է՝ ուկն, ուղիղը՝ ունկն
 էջ 125 վերէն վար Տող 8 գրուած է՝ զրօսացուր, ուղիղը՝ զրօսցուր
 էջ 128 վերէն վար Տող 21 գրուած է՝ եթէ Աշոտ ուղիղը՝ եթէ Աշոտը

